

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Lenka Nemravová

Moravský markrabě Jan Jindřich a jeho manželka Markéta Opavská

John Henry, margrave of Moravia, and his wife Margaret of Troppau

V Praze 2012

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce paní profesorce PhDr. Lence Bobkové, CSc. za její vstřícný přístup, odborné vedení a veškerý čas, který mé práci věnovala. Vděčím jí také za cenné rady a podnětné připomínky, které mě při psaní motivovaly.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 7. 2012

Podpis

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce pojednává o společném životě moravského markraběte Jana Jindřicha Lucemburského a jeho manželky Markéty Opavské. Jejich manželství hrálo svoji úlohu i v dynastické politice Karla IV., který dokázal využít všechny členy svého rodu. Práce vychází hlavně z pramenů, v nichž se vyskytuje moravská markraběnka, ať už to jsou zápisy z kronik, listiny či účty. Po kapitole věnované obecné terminologii, která se týká sňatku a manželství, následuje stručný popis předchozího života Jana Jindřicha s první manželkou Markétou Korutansko-Tyrolskou. Stejně tak je objasněno, z jaké rodiny pocházela Markéta Opavská. Poté se práce věnuje jejich sňatku, o kterém nemůžeme říci téměř nic určitého, a následně téměř chronologicky probírá další prameny. Snaží se prozkoumat rodinný život markrabat, kde sídlili, jak vypadal jejich dvůr nebo jaké byly osudy jejich dětí. V závěru je řešena otázka Markétiny smrti a shrnuty jsou další manželství, které Jan Jindřich uzavřel.

Klíčová slova: Jan Jindřich Lucemburský, Markéta Opavská, 14. století, manželství, Brno

Abstract

This thesis deals with life of John Henry of Luxembourg and his second wife Margaret of Troppau. Their marriage life had important part in politics of Charles IV, who was master of marriage policy. Work is based on sources, in which Margaret of Troppau is mentioned. For example chronicles, acts and bills. First chapter is about terminology of marriage, then there is short chapter about first marriage of John Henry and Margaret, countess of Tyrol. Family of Margaret of Troppau is also mentioned. Main part of the work is about marriage of John Henry and Margaret of Troppau, but we cannot say anything definite. Bachelor work would like get to know family life of margraves, where they lived, how their court looked like or what happened to their children. There is question of Margaret's death in the end and there are mentioned another marriages of John Henry.

Key words: John Henry of Luxembourg, Margaret of Troppau, 14th century, marriage, Brno

Obsah

Úvod.....	7
1. Sňatek a manželství ve středověku	10
2. Jan Jindřich jako tyrolský hrabě	13
3. Markéta Opavská a její rodina	21
4. Manželé na Moravě.....	25
4. 1 Svatba	25
4. 2 Společné soužití	29
4. 3 Synové	38
4. 4 Dcery	41
4. 5 Anna – dcera nebo sestra?	42
4. 6 Smrt	44
5. Další moravské markraběnky	46
5. 1 Eliška Těšínská	46
5. 2 Markéta Habsburská.....	46
5. 3 Alžběta z Ottingenu.....	47
Závěr	49
Prameny a literatura	51
Zkratky	51
Prameny.....	51
Literatura	53
PŘÍLOHY	58

Úvod

Předkládaná práce se snaží přiblížit život moravského markraběte Jana Jindřicha a jeho manželky Markéty Opavské. Jan Jindřich Lucemburský, mladší bratr Karla IV., se významně zapsal do dějin Moravy. Za jeho vlády zažilo markrabství relativně klidné období, které trvalo téměř dvacet šest let. O politických činech tohoto Lucemburka byly napsány mnohé studie, ale co vlastně víme o jeho osobním životě, poté co se stal pánem značné části Moravy?¹

Více pozornosti vždy poutalo jeho rané mládí poznamenané nešťastným soužitím s Markétou Korutansko-Tyrolskou, fakticky ukončené v roce 1341, ale teprve o sedm let později byl tento sňatek i právně anulován a Jan Jindřich se mohl znovu oženit. Volba padla na Markétu Opavskou z vedlejší přemyslovské linie.

Dochovaných zpráv o této ženě máme velmi málo, ale i přesto se dá její činnost na Moravě částečně zrekonstruovat. Při psaní práce se ale zároveň ukázalo, kolik nejasností provází její život i kolik položených otázek nelze beze zbytku zodpovědět. Kdy došlo ke svatbě Jana Jindřicha s Markétou Opavskou? Kde v Brně sídlili? Jaká byla Markétina úloha na markraběcím dvoře? Jak to bylo s osudy jejich dětí? Založila společně se svým manželem kostel Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše apoštola? Kam zařadit obec Rousínov, která se v pramenech často vyskytuje v souvislosti s Markétou?

První kapitola je věnována obecné terminologii ohledně sňatku a manželství. Jsou v ní na základě literatury objasněny pojmy, které se následně vyskytují v textu jako dispens, příbuzenství třetího a čtvrtého stupně či věno. Tématem druhé a třetí kapitoly je nastínění osudů Jana Jindřicha a Markéty před uzavřením manželství. Vzhledem k tomu, že o markraběnce před sňatkem nevíme zhruba nic, popisují v kapitole hlavně její rodinu, která měla v Českém království mimořádné postavení již kvůli svým příbuzenským vazbám k vládnoucí dynastii. Hlavní část práce tvoří společný život moravského markraběte a jeho ženy po uzavření manželství.

Tím se dostáváme k dochovaným pramenům, z kterých jsem čerpala. Jedná se o několik různorodých dokumentů – zápisy z kronik 14. století (zvláště Beneš Krabice z Weitmile a Matyáš z Neuenburgu), listiny, které buď Markéta vydala, nebo se v nich vyskytuje, brněnská městská kniha, kde je sepsáno hned několik darů, které obdržela, dopisy

---

¹ Například Jaroslav MEZNÍK, *Markraběcí majetek na Moravě za vlády Jana Jindřicha*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 5. Red. J. Boubín, Praha 1998, s. 49 – 66; Jiří MITÁČEK, *Světla a stíny vlády moravských Lucemburků*, in: *Vládcové Moravy - kniha statí ze stejnojmenného cyklu přednášek*. Ed. J. Mitáček, Brno 2007, s. 42 – 52; Martina COUFALOVÁ, *Finanční vztahy města Brna s markrabaty ve 14. století*, in: *Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna XV*, Brno 2000, s. 63 – 74.

(ironií osudu se zachovaly pouze dva, první se týká sňatku a druhý její smrti) a zápisy v deskách zemských. Do dnešních dnů se tedy dochovala i jedna listina, kterou markraběnka moravská sama zpečetila (viz obrazová příloha č. 2.2).²

V historickém bádání nikdo Markétě příliš velkou pozornost nevěnoval. Vždy je zmiňována jako druhá manželka, která někdejšímu, údajně impotentnímu, tyrolskému hraběti porodila šest dětí. Málokterý historik si povšimnul i něčeho jiného. Vzhledem k časovému období, kterého se předkládaná práce týká, nelze oddělit Markétin život od Jana Jindřicha, protože popisem jeho činnosti dostaneme komplexnější obraz, jak to vypadalo v rodině moravského markraběte v 50. a počátkem 60. let 14. století.

Zatím existuje stále jediná monografie, která se týká Jana Jindřicha. Vyšla na počátku minulého století a autorem je Fritz Hecht.³ V poslední době ocenil moravského markraběte Jaroslav Mezník ve svém díle *Lucemburská Morava*, kde mu věnoval celou kapitolu, nebo ve sborníku *Moravští Lucemburkové 1350 – 1411*, který vznikl při příležitosti konání stejnojmenné výstavy na hradě Špilberku v roce 2000.⁴ Ve sborníku je také zajímavý příspěvek s názvem *Lucemburská dynastie* od Mileny Flodrové, která se věnuje i dětem Jana Jindřicha a Markéty Opavské.⁵ Částečně se o markraběti můžeme něco dozvědět i v rozsáhlé monografii *Moravský markrabě Jošt* z pera Václava Štěpána.⁶ Markétě nikdo z nich příliš velkou váhu nepřikládá. Pouze okrajově se o markraběnce zmiňuje např. Jaroslav Dřímál ve svých *Dějínách města Brna*.⁷

Jako problematické se ukazují i děti markraběcího páru. Například neznáme přesná data jejich narození. Co se týče synů Jošta, Jana Soběslava a Prokopa, jejich život je popsán v zmíněné monografii Václava Štěpána. I o Kateřině a Alžbětě se dá něco zjistit, ale problém nastává u dítěte, které možná zemřelo brzy po narození nebo mohlo jít o Annu, budoucí manželku Petra ze Šternberka. Této otázce je věnována jedna podkapitola.

---

² *Chronicon Benessii de Weitmile*. Ed. Josef EMLER, *Fontes rerum Bohemicarum* (dále FRB) IV. Praha 1884, s. 519 - 520; *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*. Hrsg. von A. HOFMEISTER, *MGH – Scriptores rerum Germanicarum*, Nova series IV, Berlin 1924 - 1940, s. 444; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále CDM) Bd. VIII (1350 - 1355). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1874; CDM IX (1356 - 1366). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1875; *Knihy počtů města Brna z let 1343 - 1365*. Ed. Bedřich MENDL, Brno 1935; *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348 - 1466)*. Brünner Cuda. Edd. Josef CHYTIL - Petr CHLUMECKÝ, Brünn 1856. Listina, kterou Markéta vydala je uložena v Archivu města Brna, fond Archiv města Brna – Sběrka listin, mandátů a listů (fond se v době psaní této práce přečísloval, proto není uvedeno inventární číslo).

³ Fritz HECHT, *Johann von Mähren*, Halle 1911.

⁴ Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310 - 1423*, Praha 2001; TÝŽ, *Jan Jindřich jako markrabě moravský*, in: *Moravští Lucemburkové 1350 – 1411*, Brno 2000, s. 37 – 72.

⁵ Milena FLODOVÁ, *Lucemburská dynastie*, in: *Moravští Lucemburkové*, s. 13 – 36.

⁶ Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt (1354 – 1411)*, Brno 2002.

⁷ *Dějiny města Brna I*. Redd. Jaroslav DŘÍMAL - Václav PEŠA, Brno 1969, konkrétně s. 47 – 87.

Moravský markrabě Jan Jindřich sám užíval jen své první jméno Jan, stejně tak to převzali i někteří autoři. Ve své práci ale používám jména obě kvůli lepšímu odlišení od jeho otce Jana Lucemburského, který svého syna oženil s korutanskou dědičkou. Druhého sňatku s Markétou Opavskou se už nedožil a v práci se poté nevyskytuje, ale pro jasnější pochopení a jednotné označení stále používám obě jména.

Má bakalářská práce se zabývá dvěma jedinci, moravským markrabětem a zvláště jeho manželkou, jejich soužitím v manželství a věnuje se též prostředí, v němž se pohybovali a působili. Zaměření studie si vyžadovalo i odpovídající výběr metodologických postupů, z nichž jsem se opírala především o zásady historické a kulturní antropologie, pro postižení dynastické politiky a dvorského prostředí též některých zásad prosopografie.

Při zpracování tématu znějícího „Moravský markrabě Jan Jindřich a jeho manželka Markéta Opavská“, jsem zjistila, že sledování osudu Markéty Opavsko-Moravské si vyžádá daleko více času, než jsem původně předpokládala. Proto jsem v podstatě rezignovala na podrobnější sledování činnosti Jana Jindřicha a soustředila se především na jeho druhé manželství. „Hlavní hrdinkou“ práce se tak stala dosud víceméně opomíjená moravská markraběnka.

1. Sňatek a manželství ve středověku

„Karl der Große führte ruhmreich Kriege, dieser Karl führte Verhandlungen;
Karl I. eroberte Länder, Karl IV. kaufte – und erheiratete sie.“⁸

Těmito slovy Reinhard Lebe lapidárně vystihl úlohu sňatkových aliancí v období, kterému je věnována i tato práce. Karel IV. využíval ve své velmi složité a dynamické dynastické politice naprosto všechny členy rodu. Součástí jeho politických machinací byl jistě i sňatek jeho mladšího bratra Jana Jindřicha s Markétou Opavskou, o němž bude pojednáno v příslušné kapitole. Na tomto místě bych se ráda zastavila u terminologie, která se váže ke svatbám potažmo k manželství ve středověku. Nejde mi o to popsat svatbu jako rituál, ale objasnit pojmy, které se v mé práci vyskytují kolem tohoto aktu.

O svatbách, manželství, ženách a věcí s nimi spojenými bylo napsáno nepřehledné množství literatury.⁹ Stěžejním dílem pro 14. století, zvláště dobu Karla IV., je *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, jehož autorem je Dieter Veldtrup.¹⁰ V první části je obecně pojednáno o jednotlivých aspektech manželského práva jako věk snoubenců, otázky týkající se věna, příbuzenství, udělení dispense apod. V druhé polovině knihy jsou popsány manželské projekty Karla IV., od sňatku jeho sestry Anny s Otou Habsburským přes Karlovy manželky až k markraběcímu domu, v jehož čele stál Jan Jindřich. Mezi českými badateli zatím žádné podobné dílo nevzniklo, ale této problematice se u nás věnuje zvláště Božena Kopiczková nebo Martin Nodl.¹¹

---

⁸ Karel Veliký vedl slavné války, tento Karel vedl jednání; Karel I. dobýval země, Karel IV. je kupoval a získával sňatky. Reinhard LEBE, *Ein Königreich als Mitgift*. Heiratspolitik in der Geschichte, München 2000, s. 101.

⁹ Výběrově: Christopher N. L. BROOKE, *The Medieval Idea of Marriage*, Oxford 1989; Jack GOODY, *The development of the family and marriage in Europa*, Cambridge 1999; *Fürstinnen und Städterinnen*. Frauen im Mittelalter. Hrsg. von Gerald BEYREUTHER – Barbora PÄTZOLD, Wien 1993.; Michael MITTERAUER, *Mittelalter*, in: *Geschichte der Familie*. Hrsg. von Andreas GESTRICH, Stuttgart 2003, s. 160 - 363; Karl – Heinz SPIESS, *Familie und Verwandtschaft im deutschen Hochadel des Spätmittelalters*. 13. bis Anfang des 16. Jahrhunderts, Stuttgart 1993; TÝŽ, *Unterwegs zu einem fremdem Ehemann*. Brautfahrt und Ehe in europäischen Fürstenhäusern des Spätmittelalters, in: *Fremdheit und Reisen im Mittelalter*. Hrsg. von Irene ERFER – Karl – Heinz SPIESS, Stuttgart 1997, s. 17 – 36.

Z děl přeložených do češtiny např. Leah OTIS-COUR, *Rozkoš a láska*. Dějiny partnerských vztahů ve středověku, Praha 2002; Regine PERNOUD, *Žena v době katedrál*, Praha 2002; Edith ENNEN, *Žena ve středověku*, Praha 2001; Jean Claude BOLOGNE, *Svatby*. Dějiny svatebních obřadů na Západě, Praha 1997.

¹⁰ Dieter VELDTRUP, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV. Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit, Bd. 2, Warendorf 1988.

¹¹ Božena KOPIČKOVÁ, *Tajné zasnuby a sňatky ve středověkých Čechách*, in: *Dějiny a současnost* 3, 1996, s. 7 – 11; TÁŽ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku*. Edd. Martin NODL – František ŠMAHEL, Praha 2002, s. 57 – 91; TÁŽ, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, in: *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století* Ed. Milena LENDEROVÁ, Praha 2002, s. 13 – 44; Martin NODL, *Rituál královských svateb a zasnub*, in: *Antropologické přístupy v historickém bádání*. Edd. Martin NODL – Daniela TINKOVÁ, Praha 2007, s. 163 – 187; TÝŽ, *Rituál rozvodu*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku*. Ed. Martin WIHODA, Brno 2006, s. 113 – 134.

Nejprve se podívejme na věk snoubenců. Ve středověku byla hranice dospělosti o něco nižší než dnes, chlapci bylo považováni za plnoleté ve čtrnácti a dívky už ve dvanácti letech (*puberes*). Od sedmi let věku byly děti označovány za nezletilé (*impuberes*), které se za určitých okolností mohly zasnoubit, ale ještě nebyly tělesně vyspělé k úplnému naplnění manželství. Poslední skupinu tvoří děti do sedmi let (*infantes*), u kterých zasnoubení bylo jen předběžným krokem, bez právní platnosti. Rodiče mohli uzavřít smlouvu o budoucím sňatku, ale děti s tím po dovršení sedmi let musely souhlasit, což bylo samozřejmě víceméně formální. V případě změny politické orientace rodin uvažovaných snoubenců bylo většinou celkem snadné zasnubní smlouvy zrušit.¹²

Při uvažování o sňatkových aliancích se musela brát v úvahu míra příbuznosti nastávajících manželů, což nebylo u vládnoucích dynastií vždy snadné. Původní požadavek církve, aby snoubenci nebyli ani v sedmém stupni příbuzenství, zmínil IV. lateránský koncil (1215), když zakázal sňatky mezi lidmi do čtvrtého stupně příbuzenství, tj. ani mezi praprabratranci a praprasestřenicemi. Zákaz se vztahoval i na příbuznost adoptivní nebo vzniklou sňatkem.¹³ Tento požadavek nebyl dodržován a postupně začal papež ve velkém vydávat speciální listiny, které dovolovaly uzavřít sňatek snoubencům ve třetím nebo čtvrtém stupni příbuzenství – tzv. dispens.¹⁴ Povolení bylo mnohokrát vydáno dodatečně, až po svatbě, jak bude vidět právě na příkladu Jana Jindřicha a Markéty Opavské.

Věno, obvěnění či vdovský důchod a jitřní dar jsou občas poněkud nejasné pojmy. Věno (lat. dos, něm. Heimsteuer) přináší do manželství žena. Těmito prostředky poté disponuje manžel, k zajištění jejich společného svazku. Může je užívat i po smrti své družky. Naopak obvěnění nebo také vdovský důchod (lat. dotalitium, něm. Widerlegung), mělo zajistit ženu, příp. jejich společné děti po manželovi smrti. Příslušná dohodnutá suma byla většinou zajištěna formou zástavních práv na nemovitosti. Jitřní dar (lat. donum matutinale, něm. Morgengabe) původně představoval movitý dar, který dostala manželka druhý den po svatbě, ve 13. století označovaný přímo jako dar za ztrátu panenství. O století později již nešlo o movité dary, ale i o důchody z pozemků, které patří manželovi a nyní mají být vypláceny jeho ženě.¹⁵

¹² D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 23 – 24.

¹³ Podrobněji o tomto tématu M. MITTERAUER, *Mittelalter*, s. 165 – 200. Autor uvádí i přehledné schéma ohledně počítání stupňů příbuzenství s. 230 – 231.

¹⁴ Do pontifikátu papeže Inocence III. je známo jen 12 dispensí. Změna začala, když se papežem stal Inocenc IV., který těmito druhy listin rozhodně nešetřil. M. NODL, *Rituál rozvodu*, s. 119 – 120. O příbuzenství např. František LAURIN, *Pokrevensví a švakrovství, jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního*, Praha 1891; Anita GUERREAU - JALABERT, *Příbuzenství*, in: *Encyklopedie středověku*. Edd. Jacques LE GOFF - Jean-Claude SCHMITT, Praha 2008, s. 540 - 551.

¹⁵ O celé problematice podrobně D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 137 – 182. Nebo K. - H. SPIESS, *Familie und Verwandtschaft*, s. 133 – 146.

Ať již bylo manželství dle kanonického práva jakkoliv nezrušitelné, přesto i ve středověku docházelo k oficiálním rozhodům, respektive k rozluce či anulaci manželství. Rozvod v dnešním slova smyslu, tj. naprosté osvobození páru a možnost uzavření nového sňatku, církevní autority v podstatě nepovolovaly.¹⁶ Mohla nastat rozluka od stolu a lože nebo z majetkového společenství, ale manželské pouto tím zrušeno nebylo. Třetím typem rozchodu byla anulace čili zjištění, že manželské pouto neexistuje z důvodů, které předcházely sňatku. To byl případ prvního sňatku Jana Jindřicha s Markétou Korutansko-Tyrolskou. Jako důvod zrušení manželství bylo uvedeno očarování, kvůli kterému ženich nemohl vykonávat své manželské povinnosti. Nejčastějším argumentem anulace sňatku bylo příbuzenství, o kterém manželé před svatbou nevěděli nebo svou nevědomost alespoň předstírali. Další důvody byly: řeholní sliby, impotence, uzavření dřívějšího manželství, donucení k sňatku atd.¹⁷ Jako důvod nebyla uznávána neplodnost, která nebyla na překážku plnění manželských povinností.

---

¹⁶ J. C. BOLOGNE, *Svatby*, s. 131.

¹⁷ M. NODL, *Rituál rozvodu*, s. 118.

2. Jan Jindřich jako tyrolský hrabě

Než se začnu věnovat Janu Jindřichovi a Markétě Opavské, nelze opominout princovo první manželství s Markétou Korutansko-Tyrolskou zvanou Maultasch a jeho osud před tímto ne zrovna šťastným krokem.

Rodinu Jana Lucemburského není asi nutné podrobněji představovat, neboť badatelský zájem o etapu našich dějin spjatých s vládou Lucemburků je patrný z množství vydané literatury.¹⁸ A proto tedy hned přistoupím k prvním životním osudům, které potkaly někdejšího tyrolského hraběte a později markraběte moravského. Jan Jindřich se narodil 12. února 1322 jako páté dítě Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny. Když mu byly dva roky, začal jeho otec Jan zvažovat možnosti jeho budoucího sňatku, tak jako u všech jeho sourozenců a jak to odpovídalo dobovému trendu.¹⁹ Rozjel se tak zdlouhavý kolotoč dohod, na jehož konci byla dne 16. září 1330 slavena v Innsbrucku svatba osmiletého Lucemburka s dvanáctiletou korutanskou dědičkou Markétou. Téměř osm let se Jan Lucemburský nemohl dohodnout s Jindřichem Korutanským ohledně věna a dalších záležitostí. K problematickým bodům patřila např. Janova snaha provdat svoji sestřenici Beatrici Brabantskou za korutanského vladaře, který roku 1320 ovdověl, a tím si pojistit vliv v této zemi. Ke svatbě ale nikdy nedošlo.²⁰

Jan Jindřich byl nejspíš poslán do Korutan dne 16. října 1327, jak nás o tom zpravuje Petr Žitavský.²¹ Poté, tj ještě tři roky před vlastní svatbou, pobýval v Korutanech a Tyrolích, aby se seznámil se zdejším prostředím. Ke sňatku se váže několik smluv, z nichž některé, jak už to tak bývá, nebyly dodrženy. Ve smlouvách šlo o poručnickou vládu Jana Lucemburského nad zeměmi Jindřicha Korutanského v případě jeho smrti, dále pak splacení velmi vysokého věna, které činilo 40 tisíc hřiven stříbra, bylo rozděleno na pět splátek. Jan Lucemburský nezaplatil ani jednu z nich. Nelze si také nepovšimnout, že se Jindřich Korutanský nevzdával

---

¹⁸ Obecně o lucemburském rodu: Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. (1310 - 1402)*, Praha 2003; Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310 - 1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999; Jörg K. HOENSCH, *Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308 - 1437*, Praha 2003. O moravské sekundogenituře: Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava; Moravští Lucemburkové 1350 - 1411*. Red. J. Vaněk, Brno 2000. Existují další studie věnované jednotlivým osobnostem rodu či určité problematice.

¹⁹ Nejstaršího syna Karla poslal za budoucí manželkou do Francie. Svou nejstarší dceru Markétu provdal Jan za Jindřicha XIV. Dolnobavorského. Druhá dcera Jitka byla zasnoubena dokonce několikrát, vždy podle stávající politické situace. Nakonec si vzala francouzského prince Jana (pozdější král Jan II. Dobrý). Nejmladší Eliška se stala manželkou Oty Habsburského. Ostatní sourozenci se nedožili dospělosti. O všech svatbách Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296 - 1346*. Praha 1994, průběžně.

²⁰ O jednáních s Jindřichem Korutanským J. SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský*, průběžně.

²¹ Item hoc anno in die beati Galli Johannes quinquennis infantulus Johannis, regis Boemie, Filip secundogenitus de Praga versus Chorintiam deducitur. *Chronicon Aulae Regiae*. Ed. Josef EMLER, FRB Tomus IV, Praha 1884, s. 287.

naděje na mužského potomka.²² Obrovský zájem Jana Lucemburského vyplývá z velikosti věna. U dcer byla tehdy obvyklá částka 10 000 hřiven, jako např. u sňatku Oty Habsburského s Annou, dcerou Jana Lucemburského, Václava II. s Gutou Habsburskou nebo u plánovaného manželství Albrechta III. Habsburského s Kateřinou, dcerou Jana Jindřicha, ke kterému nakonec nedošlo.²³ Jan Lucemburský zároveň patrně kalkuloval i s brzkou smrtí stárnoucího Korutance, jenž byl o třicet let starší než český král.

Jan zřejmě od počátku příliš nepočítal se skutečným splacením věna, což se ukázalo roku 1333, kdy došlo k jednání v Meranu, protože český král nesplatil Jindřichu Korutanskému zatím ani hřivnu ze slibované částky. Zastupoval ho jeho prvorozený syn Karel a zde se také setkal s českými šlechtici. Byl dohodnut nový splátkový kalendář a Karel jako budoucí nadějný panovník odjel s českými šlechtici do Prahy.²⁴

Život na tyrolském dvoře se mohl zdát klidný až do 2. dubna 1335, kdy na hradě Tyrolu zemřel na úpalici téměř sedmdesátiletý někdejší český král Jindřich Korutanský. Byl pohřben na hradě Tyrolu a o dva roky později převezen do cisterciáckého kláštera ve Stamsu, kde byli pochováni i jeho otec a bratři Albert, Ota a Ludvík.²⁵ Jindřichovou smrtí se rozpoutal zápas o korutansko-tyrolské dědictví. Abychom pochopili soupeření o toto území, musíme se vrátit o pár let zpět. V listopadu roku 1330, tj. nedlouho po svatbě Jana Jindřicha s Markétou, totiž jednal římský císař Ludvík Bavor s Habsburky. Předmětem jejich dohody bylo rozdělení zemí vévody Jindřicha Korutanského v případě jeho smrti. Korutany tak měly připadnout Habsburkům a Tyrolu císaři Ludvíkovi. Lucemburkové byli vyšachováni.²⁶ Vše samozřejmě bylo v rozporu s dohodami, které uzavřel Jindřich Korutanský s lucemburským rodem. Ludvík Bavor byl v daném případě ochoten podpořit Habsburky proti Lucemburkům, o jejichž územní expanzi nestál a s králem Janem momentálně nevycházel dobře. Právoplatnosti dělení korutanského dědictví ve prospěch rakouských vévodů měl dodat zvláštní soud složený

²² O listinách podrobněji J. SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský*, s. 470 – 472. Všechny listiny v *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (dále RBM) III (1311 - 1333). Ed. Josef EMLER, Pragae 1890, s. 660 – 662, č. 1691 – 1694, 1696 – 1698.

²³ Manželské smlouvy Anny s Otou Habsburským viz CDM - Urkunden-Sammlung zur Geschichte Mährens, Bd VII (1334 - 1349). Hrsg. von P. Ritter v. CHLUMECKÝ – Josef CHYTIL, Brünn 1858, s. 31 - 33, č. 38 - 41, 45; Václav II. s Gutou Habsburskou viz *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae*, Příbík z Radenína řečeného Pulkavy Kronika česká. Edd. Josef EMLER - Jan GEBAUER, FRB V, Praha 1893, s. 173. Český překlad Příbík z Radenína, řečený Pulkava. Kronika česká, in: Kroniky doby Karla IV. Ed. Marie BLÁHOVÁ, Praha 1987, s. 381; O pokusu oženit Albrechta III. Habsburského s Kateřinou bude pojednáno v podkapitole o dětech. CDM VIII (1350 - 1355). Hrsg. Vincenz BRANDL, Brünn 1874, s. 154 - 155, č. 196. Obecně výši věna popisuje i František KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha 2002, s. 13.

²⁴ Podrobně o tomto jednání pojednává Jiří SPĚVÁČEK, *Meránské úmluvy z roku 1333 a jejich předpoklady*, in: *Československý časopis historický* (dále ČČH) 16, 1968, s. 153 – 176.

²⁵ Wilhelm BAUM, Margarete Maultasch. Erbin zwischen den Mächten, Graz 1994, s. 63.

²⁶ Wilhelm BAUM, *Tirol und Böhmen im Zeitalter König Johanns von Böhmen*, in: King John of Luxembourg, (1296 – 1346) and the Art of His Era, Prague 1998, s. 28 – 38. Přímou dohodou mezi Habsburky a Wittelsbachem s. 32 – 33.

ze sedmi šlechticů, kteří prohlásili, že Habsburkové jako potomci Menharda II., jehož dcera Alžběta byla provdána za Albrechta I. Habsburského, mají právo na Korutany.²⁷ Tímto postupem ovšem Ludvík Bavor zároveň porušil slib, který dal korutanskému vévodovi, že nástupnictví může pokračovat v ženské linii – udělil Habsburkům dne 2. května 1335 vévodství Korutany v léno.²⁸ K tomu ještě získali Kraňsko a jižní Tyroly. Zbytek chtěl připojit ke svému panství v Bavorsku.²⁹

Přestože se Markétě Maultasch a Janu Jindřichovi podařilo Tyrolsko proti koalici Ludvíka Bavora a Habsburků uhájít, císař se nevzdal a intrikoval dále. V kurii u papeže Benedikta XII. nechal rozšířit lživou informaci, že Lucemburkové chtějí vyměnit země Jindřicha Korutanského za Braniborsko. Jan i Karel se sice proti tomu ohradili a vydali prohlášení, že jde o nepravdivou zprávu, nevyhnuli se však dalšímu zápasu.³⁰

Následovaly zdlouhavé vojenské akce bez rozhodující bitvy. Pokladny vysílené jak na straně Lucemburků, tak Habsburků vedly ke kompromisu. Dne 4. září 1336 se český král Jan smířil se ztrátou Korutan, Kraňska a Vindické marky, které připadly Habsburskům, Janu Jindřichovi a Markétě Maultasch měly zůstat Tyroly. Konečná mírová jednání se uskutečnila 9. října roku 1336 v městě Enns.³¹

Do vývoje tyrolské otázky zasáhly ale i vnitřní poměry v zemi, v níž narůstala proti mladému Lucemburkovi opozice. Roku 1340 Jan Jindřich již dosáhl osmnácti let, ale jeho manželství zůstávalo bezdětné a mezi hraběcím párem bylo možné pozorovat i jisté rozpory. Jan Jindřich ztrácel v zemi na oblibě, vyčítáno mu bylo hrubé chování, zvyk trávit velkou část svého času na lovu nebo hrou v kostky, při níž občas prohrál nemalou částku.³² Předmětem kritiky bylo i obsazování zemských úřadů českými šlechtici. Podle svatebních smluv, které byly uzavřeny roku 1330, měl v případě smrti Jindřicha Korutanského převzít poručnictví nad mladými manželi král Jan. Této úlohy se ale nakonec zhostil starší bratr Jana Jindřicha, králevic Karel.³³ Zároveň sílila tyrolská opozice, která se obrátila s prosbou o pomoc na císaře Ludvíka. A ten nabídky neváhal využít. Příležitost se mu naskytla již na jaře roku 1340, kdy zemřela manželka jeho syna Ludvíka Braniborského, dánská princezna Markéta. Císař Ludvík vzápětí uvažoval o synově novém manželství, které by Wittelsbachům pomohlo odstranit

²⁷ Vice Brigitte HAMANN, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996, s. 46 – 47.

²⁸ W. BAUM, *Margarete Maultasch*, s. 61. Listina viz *Monumenta Germaniae Historica* (dále MGH) – *Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*, tomus VI, pars I. Ed. Iacobus SCHWALM, Hannoverae 1914 – 1927, s. 575, Nr. 677.

²⁹ CDM VII, s. 35 – 37, č. 51 – 52.

³⁰ O listinách vice Ludwig SCHÖNACH, *Zum tirolisch-brandenburgischen Tauschprojekt*, in: *Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Deutschen in Böhmen* 43, 1905, s. 505 – 511.

³¹ RBM IV (1333 – 1346) Ed. Josef EMLER, Pragae 1892, s. 132 – 138, č. 334 – 342.

³² F. HECHT, *Johann von Mähren*, s. 26 – 27.

³³ W. BAUM, *Margarete Maultasch*, s. 71. Co se týče obsazování úřadů, neuvádí žádné konkrétní příklady.

lucemburské ambice v Tyrolsku. Navázal proto kontakt se zdejší lucemburskou opozicí i se samotnou Markétou Tyrolskou. Zrodil se tak plán, podle něhož vévodkyně ve snaze zbavit se nepohodlného manžela ho veřejně obvinila z impotence a podivných sexuálních praktik.³⁴

V dubnu téhož roku navštívil Karel svého bratra v Tyrolích a následně se spolu s ním vydal na Moravu. Správcem tyrolského hrabství jmenoval Karel tridentského biskupa Mikuláše Brněnského, s čímž nesouhlasili místní šlechtici. Ti se vzápětí snažili rozpoutat proti Lucemburkům povstání. O tomto nebezpečí bratry informoval v červnu roku 1340 spěšný posel od Mikuláše Brněnského.³⁵ Jan Jindřich se musel rychle vrátit, Karel sebral vojsko bratrovi na pomoc. V čele povstání stáli hofmistr Jindřich z Rottenburgu a Albrecht, nevlastní syn Jindřicha Korutanského. Kralevic Karel Albrechta zajal a vyslýchal, ten vše vyzradil. Hofmistr Jindřich z Rottenburgu se snažil uprchnout, ale nakonec se vzdal pod podmínkou, že nebude mučen. Markéta byla uvězněna na hradě Tyrolu. V zemi zůstávala česká posádka. Povstání bylo úspěšně potlačeno, ale ne nadlouho.

Dne 2. listopadu roku 1341 se Jan Jindřich vydal se skupinou českých přátel na lov. Za jeho nepřítomnosti nechala Markéta vyhnat z hradu Tyrolu českou posádku a tím rozpoutala převrat. Po návratu z lovu nebyl hrabě vpuštěn dovnitř. Odjel proto k dalšímu hradu, ale tam se situace opakovala, až po několika dnech se ho ujal Tāgen z Villandersu. Zde ale dlouho nepobyl a raději se uchýlil k aquilejskému patriarchovi Betrandovi (1334 – 1350). A po několika měsících se vrátil do Českého království. O této události nás zpravuje mnoho kronikářů té doby např. Beneš Krabice z Weitmile: *Téhož roku v den Dušiček (2. listopadu), zatímco řečený vévoda Jan si ze svého hradu Tyrolu vyjel s malou družinou na projížďku neobávaje se vůbec nevěry své manželky nebo zrady pánů, hle, tato vévodkyně, nedbajíc své vlastní cti, zavřela se se svými rádci v témže hradě, vyhnala české služebnictvo a přicházejícího manžela nevpustila do hradu...*³⁶

Další kronikář, který se o tomto činu zmínil, byl Jan z Viktringu. Píše o tom, jak byl syn českého krále údajně podle pověstí impotentní a jak byl nadmíru krásnou dcerou vévody z Korutan vyhnán.³⁷ Tento Markétin skutek vzbudil v Evropě opravdu nevídaný zájem, z dalších kronikářů jmenujme ještě Matyáše z Neuenburgu nebo Jindřicha Taube ze

---

³⁴ W. BAUM, *Margarete Maultasch*, s. 83.

³⁵ Josef Šusta zmiňuje první pokus o povstání až na jaře roku 1341. Josef ŠUSTA, *Soupeření Lucemburků a Wittelsbachů*, in: Dějiny lidstva od pravěku k dnešku 4. Středověk vrcholný a stárnoucí. Redd. Milada PAULOVÁ - Josef ŠUSTA, Praha 1942, s. 491 - 505, zde s. 499.

³⁶ Překlad převzat z *Beneš Krabice z Weitmile*. Kronika pražského kostela, in: Kroniky doby Karla IV. Ed. M. BLÁHOVÁ, Praha 1987, s. 204. Latinsky: *Chronicon Benessii de Weitmile*. Ed. Josef EMLER, FRB IV, s. 491.

³⁷ Jan z Viktringu (Johann von Winterthur, lat. Vitoduranus) byl františkánský kronikář nakloněný císaři Ludvíkovi. Působil na dvoře Jindřicha Korutanského. Zemřel roku 1348. *Die Chronik Johannis von Winterthur*. Hrsg. von F. BAETHGEN, MGH – Scriptores rerum Germanicarum, Nova series III, Berlin 1924, s. 187.

Selbachu.³⁸ Později, nejspíš až po Markétině smrti, vznikl její přídomek Maultasch, který je do češtiny překládán jako Pyskatá nebo Hubatá. Dnes je chápán spíše v negativním smyslu, ale Markéta mohla být smyslná žena s velkými plnými rty, které jsou dnes opět v módě.³⁹ Její hanlivé vyobrazení mohlo vzejít z wittelsbašské strany, neboť Markéta nakonec odkázala Tyroly Habsburkům.

Jan Lucemburský a rakouský vévoda Albrecht Habsburský se sešli k poradě. Albrecht měl strach, že nenasytnému císaři nebude stačit jen Tyrolsko a pokusí se zaútočit i na Korutany. O této schůzce mluví i již zmiňovaný kronikář Jan z Viktringu, který zde vtipně připomíná handicapy obou panovníků: *Český král Jan osloví vévodu Albrechta a stěžuje si na postavení svého syna. A když tak spolu v komnatě o tom rozmlouvali, jeden téměř slepý, druhý ochrnutý na údech, a skončili rozhovor, král tápal po stěně, aby mohl odejít, a nemohl najít dveře, vévoda pak říkal králi, kde jsou, ale nemohl mu jít pomoci, až jim ti, co byli za dveřmi, k oboustrannému žertovnému veselí otevřeli.*⁴⁰ Do Vídně v prosinci dorazil i markrabě Karel, který se rychle ujal iniciativy. Albrecht slíbil, že pokud bude Ludvíkem Bavořem napaden, přijde Karlovi na pomoc.

Mezitím, kdy ve Vídni probíhala jednání Lucemburků s Habsburky, vydal Ludvík Bavorský rozhodnutí o neplatnosti manželství mezi Markétou Korutanskou a Janem Jindřichem Lucemburským. Jan Jindřich byl opět obviněn z impotence.⁴¹ Jenže tímto aktem si Ludvík přisoudil moc, kterou měl v té době jen papež. Aby uhájil tento svůj čin, nechal si vypracovat dva traktáty od dvou významných učenců na svém dvoře. Jedním z nich byl Marsilius z Padovy, který v díle nazvaném „De iurisdictione imperatoris in causis matrimonialibus“, tvrdil, že rozvod může vykonat jen vrcholná moc světská a ne církevní. Druhým filozofem byl William Ockham s traktátem „Consultatio de causa matrimonialibus“. Ten byl oproti Marsiliovi ještě radikálnější a manželství považoval jen za domnělé, takže se nemusí ani rozvádět.⁴²

Císaři Ludvíkovi de facto nic nebránilo k vystrojení svatby, která se konala 10. února na hradě Tyrolu. Jeho stejnojmenný syn Ludvík si vzal vévodkyni Markétu, která nesla všem

---

³⁸ *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*. MGH, s. 383.

Die Chronik Heinrichs Taube von Selbach. Hrsg. H. Bresslau, MGH – Scriptores rerum Germanicarum, Nova series I, Berlin 1922, s. 51 – 52.

³⁹ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české*, s. 180; Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo 1316 – 1378*, Praha 1979, s. 146.

⁴⁰ Převzato z překladu Jiřího SPĚVÁČKA, *Karel IV.*, s. 154.

Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. Ed. Fedorus SCHNEIDER, MGH – Scriptores rerum Germanicarum in usum scholium separatim editi, tomus II., Hannoverae et Lipsiae 1910, s. 225.

⁴¹ CDM VII, s. 269 – 271, č. 376.

⁴² Baum se věnuje této problematice podrobněji. W. BAUM, *Margarete Maultasch*, s. 95 – 100.

na odiv panenský věneček. Císař Ludvík jim udělil v léno nejen Tyroly, ale i habsburské Korutany. Reagoval tak na předcházející dohody mezi Habsburky a Lucemburky.

Papež označil Markétu za nestydatou a vyzval ji, aby se vrátila ke svému právoplatnému manželovi.⁴³ To ale Markéta neučinila a nepochybně ani nemohla.

O necelé dva roky později, tedy v lednu 1344 se Ludvík Bavorský pokusil diplomaticky odčinit svůj skutek. Došlo k zajímavému jednání, kde císař nabídl Janu Jindřichovi jednu ze svých dcer za manželku a místo ztracených Tyrol (Dolní) Lužici. K transakci ale nedošlo.⁴⁴ Ludvíkův trůn se již otřásal v základech a Karlovi se otevírala cesta k říšské koruně.

Starší bratr Jana Jindřicha Karel, který byl roku 1346 zvolen římským vzdorokrálem proti Ludvíkovi, se nevzdával naděje, že získají Tyroly zpět. Příležitost se mu naskytla v březnu roku 1347, když tyrolská šlechta odbojně vystoupila proti tvrdé vládě Ludvíka Braniborského. Karel spolu se skupinou českých pánů podnikl vojenský výpad z Tridentu. Vojsko se dostalo až k hradu Tyrolu, ale oddíly Ludvíka Braniborského ho odrazily. Karlovo vojsko nakonec odtáhlo bez jakéhokoliv úspěchu.

Podíváme-li se na postavení Jana Jindřicha v této době, nebylo nijak výtečné. Nepřestal sice užívat titul hraběte tyrolského, ale ve skutečnosti byl pánem bez země. Roku 1342 se vrátil domů do Čech.⁴⁵ V této nelehké situaci se ho jeho otec Jan a starší bratr Karel snažili zapojit alespoň částečně do vládnutí. Máme tak doloženy listiny, kde v nepřítomnosti Jana a Karla je Jan Jindřich jmenován jako dočasný správce země.⁴⁶ Poprvé se jako svědek objevuje v listině, kterou vydal Karel 3. července 1343 v Praze.⁴⁷

Někdy po smrti otce a nástupu Karla na český trůn získal Jan Jindřich hrad Žebrák s celým panstvím. O této zvláštní transakci nevíme téměř nic. Do roku 1336 držel toto panství Zbyněk Zajíc ze Žebráka. Poté učinil s českým králem Janem Lucemburským výměnu tohoto panství za Budyni nad Ohří. August Sedláček se domnívá, že Budyni předtím držel Jan Jindřich a jeho otec za něj učinil výměnu. Vzhledem k Janově finanční politice je také možné, že panství zastavil někomu dalšímu a Jan Jindřich ho poté vykoupil. Hrad Žebrák byl asi velmi zpustlý, neboť bylo třeba přistoupit k jeho opravě. Současně nechal Jan Jindřich vystavět na hradě novou kapli zasvěcenou sv. Apolináři a daroval jí ves Praskolesy, kterou

---

⁴³ W. BAUM, *Margarete Maultasch*, s. 91.

⁴⁴ O jednání J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 166.

⁴⁵ *Chronicon Benessii de Weitmile*, FRB IV, s. 492.

⁴⁶ Například listiny z roku 1344. CDM VII, s. 421 - 422, č. 575 - 578.

⁴⁷ CDM VII, s. 354 - 355, č. 487.

měl taktéž koupit za své peníze. Žebrácké panství nejspíše na začátku roku 1350, tedy poté co byl svým bratrem jmenován markrabětem moravským, celé Karlovi podstoupil.⁴⁸

Jan Jindřich byl de facto bez manželky, ale de iure stále ženatý. A tak se nemůžeme divit, že si během této životní etapy našel – nebo mu byla najita – milenku, o které nevíme téměř nic. Jisté je, že byla svobodného stavu, jak nás o tom zpravuje kronikář Beneš Krabice a z papežských listin, lze soudit, že byla neprovdaná.⁴⁹ Zprávy o ní se nám zachovaly z jediného prostého důvodu - porodila Janu Jindřichovi syna a tím byly vyvráceny pomluby o jeho impotenci. Syn dostal jméno Jan nejspíš po svém otci i dědečkovi. Přesné datum jeho narození neznáme. Pravděpodobně přišel na svět v roce 1345. O dvacet let později, tedy roku 1365, žádal Karel IV. papeže o udělení kanonikátu pro svého synovce Jana, jemuž má být kolem 20 let.⁵⁰

Jan se mohl narodit v Brně, protože navštěvoval školu při biskupství v Olomouci.⁵¹ Ačkoliv byl tento levoboček velmi mladý, tak díky svému strýci Karlovi IV. získal kanonikát v Praze.⁵² Nakonec se stal proboštem kolegiální kapituly na Vyšehradě.⁵³ Zemřel někdy po 8. dubnu 1380. Z toho dne je o něm dochována poslední zpráva.⁵⁴ 20. září následujícího roku je jako probošt označen Vilém z Landštejna.⁵⁵

Jan Jindřich měl podle závěti svého otce (sepsána roku 1340) dostat do správy Markrabství moravské. Karel však s předáním tohoto území bratrovi otálel. Jaroslav Mezník se domníval, že k tomu měl několik důvodů. Nový český král chtěl přesně vymezit postavení Moravy, než ji předá bratrovi. A další významný důvod: *nebylo vhodné, aby se panovníkem*

---

⁴⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Díl šestý, Praha 1889, s. 148 – 149. O daru vsi Praskolesy se zachovala listina. *Listy děkanství Karlštejnského z let 1322 - 1625*. Ed. Josef TEIGE, Praha 1906, s. 12 - 13, č. 9. Následuje Karlovo potvrzení této transakce, TAMTÉŽ, s. 15 - 16, č. 11. O finanční politice Jana Lucemburského Jarmila HÁSKOVÁ, *K finanční politice krále Jana Lucemburského v českých zemích*, in: Peníze v proměnách času 5. Redd. Dagmar GROSSMANNOVÁ - Jarmila HÁSKOVÁ, Ostrava 2006, s. 35 - 38.

⁴⁹ Iohanes autem dux expulsus hiis temporibus in Boemia permansit, cui pater suus de statu competenti providit. Interim eciam ex quadam libera genuit filium, postea prepositum Wissegrandesem factum, cui nomen Iohannes, et sic vicium impotencie sibi falso ascriptum expurgavit. *Chronicon Benessii de Weitmile*, FRB IV, s. 491. V papežské listině je označena jako *soluta*. *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* (dále MonVat) III. Acta Urbani (1362 - 70). Ed. Bedřich JENŠOVSKÝ, Pragae 1944, s. 437 - 438, č. 706.

⁵⁰ Johanni, nato illustris germani sui Johannis, marchionis Moravie, clerico estatis viginti annorum vel circa,... MonVat III., s. 343, č. 568.

⁵¹ Domnívá se tak Dieter VELDTRUP ve svém díle *Johann Propst von Vyšehrad*, in: Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit, Bd. III., Warendorf 1989, s. 50 - 78, zde konkrétně s. 63.

⁵² MonVat III., s. 343, č. 568.

⁵³ MonVat III., s. 687 - 689, č. 1073.

⁵⁴ *Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379-1382*. Edd. Ivan HLAVÁČEK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 1973, s. 93. Vysvětlení o této poslední zprávě podává D. VELDTRUP, *Johann Propst von Vyšehrad*, s. 78.

⁵⁵ *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* (1378 dec. - 1419 aug. 16.) III. Ed. Božena KOPIČKOVÁ, Praha 1977, s. 35, č. 50.

*stal muž, kterého opustila manželka, který se však nemohl oženit, protože z hlediska církevního práva byl rozvod neplatný.*⁵⁶

Karel IV. listinou ze 7. dubna 1348 inkorporoval k České koruně Moravu, na jejímž území se nacházejí tři politická teritoria, která jsou lénem českého krále: Moravské markrabství, Olomoucké biskupství a Opavské vévodství. V této listině také poprvé Jan Jindřich vystupuje jako moravský markrabě.⁵⁷ V léno mu ho Karel IV. oficiálně udělil 26. prosince 1349. Jan Jindřich složil do rukou krále lenní slib, a tím získal všechna panovnická práva k markrabství.⁵⁸

Po téměř sedmi letech se dočkal i anulace sňatku s Markétou Maultasch. Dne 17. února roku 1349 pověřil papež Kliment VI. aquilejského patriarchu a biskupa z Churu, aby zjistili okolnosti sňatku Jana Jindřicha Lucemburského a Markéty Tyrolské. V červnu následovalo jednání, kam dorazili pouze zástupci obou stran.⁵⁹ Manželství bylo konečně v létě 1349 rozloučeno. Bohužel se nedochovala listina o tomto rozhodnutí, ale podklady k němu ano. Jako zdůvodnění bylo uvedeno, že Jan Jindřich byl očarován, a proto nemohl vykonávat svou manželskou povinnost.⁶⁰ Mladší bratr římského krále byl konečně volný, a tak se o pár měsíců později mohl oženit s Markétou Opavskou.

A jak dopadla Markéta Tyrolská? Jak napsal kronikář Beneš Krabice z Weitmile: *Po dlouhé době s ní onen Ludvík měl syna a dotčen trvalou bolestí a nevyléčitelnou nemocí nohou, která se nazývá lupus, bídne zemřel. Aby však po něm nezbylo nedobré semě, zemřel krátce na to i jeho syn, zplozený ze špatného manželství. Řečená truchlící vévodkyně potom ztratila podle spravedlivého rozsudku božího zmíněnou zemi a skončila své dny v bídě.*⁶¹ Markétě se skutečně již roku 1343 narodil syn Menhard (III.). Ludvík Braniborský zemřel v září roku 1361 v Mnichově a o necelý rok a půl ho následoval i jeho syn. Vyčerpaná Markéta předala vládu nad Tyrolskem Rudolfo IV. Habsburskému a jeho bratrům. Nikoliv tedy Wittelsbachům. Dožívala poté v minoritském klášteře ve Vídni, kde také 10. března 1369 zemřela.⁶²

---

⁵⁶ J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 50.

⁵⁷ CDM VII, s. 564 – 567, č. 775.

⁵⁸ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 245 – 247. O vzniku České koruny TÁŽ, 7. 4. 1348 *Ustanovení Koruny království českého*, Praha 2006.

⁵⁹ Jan Jindřich udělil plnou moc Janovi „Apezko“ z Kladska, aby ho zastupoval v tomto procesu. CDM VII, s. 665 – 666, č. 952.

⁶⁰ CDM VII, s. 911 – 912, dod. č. 358.

⁶¹ Beneš Krabice z Weitmile, s. 204. Latinsky: *Chronicon Benessii de Weitmile*, FRB IV, s. 491.

⁶² W. BAUM, *Margarete Maultasch*, s. 171 – 203.

3. Markéta Opavská a její rodina

Nevěsta pro Jana Jindřicha byla tentokrát vybrána v podstatě v rodinném kruhu. Jana Jindřicha a Markétu Opavskou totiž pojilo nejen manželství, ale i pokrevní příbuzenství třetího stupně. Jejich společným pradědečkem byl totiž Přemysl Otakar II. A právě jeho nemanželským synem Mikulášem se zrodila vedlejší větev Přemyslovců, kteří byli po získání Opavska nazýváni opavští.⁶³

Mikuláš (I.) se narodil někdy mezi lety 1255 a 1258, většinou se uvádí rok 1255 nebo 1256.⁶⁴ Za jeho matku je považována dvorní dáma první ženy Přemysla Otakara II. Markéty Babenberské, které se podle nakrátko ostříhaných vlasů říkalo Palcéřik. Příbík Pulkava uvádí, že tato dívka pocházela z rodu rakouských Kuenringů.⁶⁵ Roku 1260 papež Alexandr IV. legitimizoval Mikuláše a jeho dvě sestry. Tyto Přemyslovy děti tak sice získaly status, jako by pocházely z manželského lože, ale neměly nárok na královský trůn.⁶⁶ Mikuláš byl nejspíš vychováván na dvoře svého otce. Roku 1269 poprvé vystupuje s označením *dominus Opavie*.⁶⁷ Opavsko tudíž muselo být dosud královským zbožím a král ho svému synovi určil jako apanáž.

Mikuláš I. se s otcem účastnil i bitvy na Moravském poli, kde padl do uherského zajetí, jak o tom vypráví kronika Šimona z Kézy: „*Jeho syn kníže Mikuláš byl zajat a spolu s jinými zajatými šlechtici, hrabaty a nespočetnými vojáky odveden do Uher.*“⁶⁸ Ze zajetí se vrátil někdy kolem roku 1280, ale nevíme, kdo, kolik a na čí popud za něj zaplatil výkupné.

---

⁶³ O této větvi Přemyslovců vznikla zatím jediná větší monografie Franz KOPETZKY, *Zur Geschichte und Genealogie der Přemyslidischen Herzoge von Troppau*, Wien 1869.

Jinak vyšlo mnoho jednotlivých studií. Z těch nejvýznamnějších Jana KONVIČNÁ, *Dynastické počátky opavských Přemyslovců a jejich vazby na politiku českých králů*, in: *Paginae Historiae* 4, Praha 1996, s. 5 – 38; TATÁŽ: *Opavsko a opavští Přemyslovci za vlády posledních Lucemburků*, in: *Paginae Historiae* 5, Praha 1997, s. 5 – 25; Martin WIHODA, *Mikuláš I. Opavský mezi Přemyslovci a Habsburky*, in: ČČH 99, č. 2, Praha 2001, s. 209 – 230; Martin ČAPSKÝ, *Marné hledání paměti. Opavští Přemyslovci ve stínu zájmu nejstaršího dějepisectví moravsko-slezského pomezí*, in: *Časopis Matice moravské* 123, č. 2, Brno 2004, s. 431 – 441; nebo Marek STARÝ, *Dynastická spojení opavských Přemyslovců s českou a moravskou šlechtou*, in: *Genealogické a heraldické listy* 1-2 / 1998, s. 28 – 51.

Dále jsou jim věnovány jednotlivé kapitoly v publikacích, které se týkají dějin Opavska, např. Gottlieb BIERMANN, *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*, Teschen 1874; Vincenc PRASEK, *Dějiny kraje holasovského čili opavského*, Opava 1891; Martin WIHODA a kol., *Hrady českého Slezska*, Brno – Opava 2000; *Opava*. Edd. Karel MÜLLER – Rudolf ŽÁČEK, Praha 2006.

O udělení dispense, která byla potřebná pro tento sňatek, bude pojednáno v následující kapitole.

⁶⁴ Markéta STŘEŠTIKOVÁ, *Králov syn dětství a jinošství Mikuláše I. Opavského*, in: Opava. Sborník k dějinám města 3, Opava 2003, s. 12 – 16.

⁶⁵ *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae*, FRB V, s. 143.

⁶⁶ RBM II (1252 - 1310) Ed. Josef EMLER, Pragae 1882, s. 102 - 103, č. 269 - 270.

⁶⁷ CDM IV (1268 - 1293) Ed. Antonin BOCZEK, Olomucii 1845, s. 27, č. 22.

⁶⁸ *Simonis de Kéza Gesta Hungarorum*. Scriptores rerum Hungaricarum. Ed. Matyas FLORIAN, Lipsiae 1883, s. 186. Překlad převzat z *Děje Uherů Šmona z Kézy*, in: *Legends a kroniky koruny uherské*. Ed. Richard PRAŽÁK, Praha 1988, s. 324.

Větší problémy nastaly s právy Mikuláše na přidělené opavské panství. V této době nebylo ještě stabilizováno věnné zboží pro královské vdovy. Právě královna-vdova Kunhuta obdržela roční důchod 3000 hřiven z opavského panství a nejspíš uprostřed léta 1279 přesídlila na Hradec u Opavy.⁶⁹ Koncem roku 1280 se na scéně objevuje Záviš z Falkenštejna. Jak už bylo zmíněno výše, právě v této době se vrátil Mikuláš ze zajetí. Již 6. září 1281 dal jasně najevo, kdo je pánem Opavy. Odškodnil vratislavského biskupa Tomáše II. za to, co jeho diecézi způsobil Ota z Linavy. To byl první z mnoho počínů Mikuláše jako opavského vévody.⁷⁰ Zároveň s Mikulášovou mocí stoupal vliv i Záviše z Falkenštejna, což se mu nakonec stalo osudným. Na scénu vstoupili Habsburkové, kterým se nelíbily Závišovi ambice. Roku 1285 došlo v Chebu ke svatbě Václava II. s Gutou Habsburskou. Právě otec Guty, Rudolf Habsburský, potřeboval oslabit Závišovy pozice. Pomoci mu mohl Mikuláš, kterého oženil se svou příbuznou (nejspíš neter) Adlétou.⁷¹ Situace se vyřešila hned v září tohoto roku, kdy zemřela někdejší česká královna Kunhuta a tím Záviš přišel o svůj dosavadní vliv u dvora. O tři roky později se Mikulášovi narodil stejnojmenný syn.

Další Mikulášovy osudy dozajista utvářel i jeho nevlastní bratr Václav II. Vztah mezi sourozenci byl zřejmě proměnlivý, zvláště v posledních letech králova života. Mikuláš vedl trestnou výpravu proti Vítkovcům jako odškodnění za škody způsobené Závišem králi i jemu samotnému. O rok později pak vítal svého bratra na Opavsku a od roku 1293 se mohl honosit titulem maršálka Českého království. Na druhou stranu mu Václav neustále ukazoval svoji nadřazenost a zasahoval do dění v provincii.⁷² Mikuláš tedy na čas odešel do Polska nebo byl donucen odejít, kde se roku 1295 objevuje ve funkci krakovského hejtmana.⁷³ Zprávy o něm se ztrácejí, až roku 1306 ho opět nalézáme v Opavě, kde potvrzuje privilegia městům Opavě, Hlubčicím, Krnovu a Bruntálu.⁷⁴ Po nástupu Lucemburků na trůn se zestárlý velmož drží již v pozadí, na rozdíl od svého syna Mikuláše II. Ten se patrně roku 1312 účastnil nepokojů, které vypukly na Moravě. Ze Zbraslavské kroniky se dozvídáme, že jakýsi Jimram a Artleb

⁶⁹ CDM IV, s. 229 - 230, č. 168; CDM VII, s. 775, dodatek č. 143.

⁷⁰ M. WIHODA, *Hrady českého Slezska*, s. 453 – 455.

⁷¹ J. KONVIČNÁ, *Dynastické počátky opavských Přemyslovců a jejich vazby na politiku českých králů*, s. 10. *Acta imperii selecta I.* Ed. J. F. BÖHMER, Innsbruck 1870, s. 793 - 794, č. 1102; Josef ŠUSTA, *České dějiny*. Díl 2, část 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, Praha 1935, s. 344 – 350.

⁷² M. WIHODA, *Hrady českého Slezska*, s. 459 – 460.

⁷³ Podle Zbraslavské kroniky musel Mikuláš odejít, protože proti němu povstala šlechta, která přijala za nového pána vratislavského vévodu Boleslava: Idem enim ducatus Oppauie ab antiquo ad regnum pertinuit Bohemie; insurrexerunt autem quidam barones de ducatu Oppauie contra Nicolaum ducem, verum ipsorum dominum, qui frater exstitit domini Wenceslai, regis Bohemie, fundatoris Aule Regie, et ipsum ducem expulserunt, seque Boleslao, duci Wratislaviensi, ultronei cum civitatibus subdiderunt, qui dominabatur eis usque ad presenciam istius regis Johannis. *Chronicon Benessii de Weitmile*, FRB IV, s. 178.

⁷⁴ CDM V (1294 - 1306) Ed. Josef CHYTIL, Brunae 1850, s. 209 - 211, č. 198, 199.

z Boskovic a Fridrich z Linavy podnikají loupeže a násilnosti.⁷⁵ Nikde ovšem není zmínka o Mikulášovi, který 20. července téhož roku složil Janovi v Brně slib věrnosti.⁷⁶ O šest let později, tj. 3. července 1318, zažívá Mikuláš II. jeden za svých největších úspěchů. V listině, která se nám dochovala, vyznává, že mu bylo českým králem uděleno jako dědičné léno opavské knížectví s titulem *ducatus*.⁷⁷

Mikuláš I. ještě zažil tento úspěch svého syna a pár dní na to zemřel. V té době již byl Mikuláš II. ženatý s Annou Ratibořskou, dcerou vévody Přemka Ratibořského a budoucí matkou Markéty Opavské.⁷⁸

Opavský vévoda se pohyboval v blízkosti českého krále a v návaznosti na život Jana Jindřicha se účastnil jednání s Jindřichem Korutanským v Meranu roku 1327, kde byl jedním z ručitelů, že Jan splatí za svého mladšího syna velmi vysoké věno.⁷⁹ V této době ještě nemohl tušit, že tento pětiletý chlapec se jednou stane manželem jeho tehdy malé dcery Markéty. Přesné datum jejího narození neznáme, předpokládá se v rozmezí let 1325 - 1330.⁸⁰ O Markétině dětství nemáme vůbec žádné zprávy. Nejspíš byla vychovávána společně se svými sourozenci, s bratrem Janem, pozdějším opavským a ratibořským vévodou, a několika sestrami.

Mikulášovi se však nerozrůstala jen rodina, ale také naděje na rozšíření rodových držav. Pomoci mu měl právě dobrý vztah ke králi Janovi, který Mikuláši II. důvěřoval a rozhodl se rozšířit přemyslovskou moc do Slezska. Sám Jan se snažil o územní expanzi podobným směrem. V letech 1327 – 1329 také skutečně většinu slezských knížectví získal.⁸¹ Roku 1336 poměrně nečekaně zemřel bez potomků ratibořský vévoda Lešek. Jako kdyby to Mikuláš tušil, uzavřel o několik let dříve s Leškem dohodu o rozšíření práva v Ratibořsku také na ženské potomky vládnoucí dynastie. Ačkoliv to bylo v rozporu s polským právem, král Jan vystavil Leškovi zvláštní privilegium rozšiřující dědické právo na dcery. Piastovci podali ke králi žalobu, ale nebylo jim to nic platné. Po zinscenované arbitráži Jan udělil Ratibořsko v léno Mikuláši II.⁸²

⁷⁵ Surrexerunt namque quidam viri maligni aliis sceleraciores, qui prius latrocinia plurima committere solebant in Moravia, quorum unus fuit Fridericus de Linavia, Hartlibus dictus de Boschobicz et frater suus Yngramus cum complicitibus suis. *Chronicon Aulae Regiae*, FRB IV, s. 179.

⁷⁶ CDM VI (1307 - 1333) Ed. Josef CHYTIL, Brunn 1854, s. 383, č. 19.

⁷⁷ CDM VI, s. 108 – 109, č. 136.

⁷⁸ *Codex diplomaticus Silesiae* (dále CDS) Bd. 18 Regesten zur schlesischen Geschichte 1316 - 1326, Breslau 1898, s. 87.

⁷⁹ RBM III, s. 545, č. 1394.

⁸⁰ M. WIHODA, *Hrady českého Slezska*; J. KONVIČNÁ, *Opavsko a opavští Přemyslovci*; Marek STARÝ, *Tři kněžny Anny z krve opavských Přemyslovců*.

⁸¹ Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993, s. 34 - 50.

⁸² Tuto audienci popisuje podrobně K. MÜLLER, *Opava*, s. 63 - 64. Listiny o udělení léna RBM VI, s. 154 - 156, č. 386; s. 157, č. 387.

O několik let později se sice proti tomuto rozhodnutí vzbouřil Bolek Nemodlinský (Falkenberský), vše ale bylo vyřešeno opět sňatkem. Mikuláš se tehdy už potřetí oženil a opět si vybral nevěstu mezi dcerami slezských knížat (Anna Ratibořská zemřela již někdy před rokem 1340, po ní si vzal Hedviku Olešnickou). Vyvolenou se tentokrát stala dcera Bolka Falkenberského Juta.⁸³

Vztah Mikuláše II. k českému králi Janovi byl věrný a loajální (nepočítáme-li některé rozpory) až do jeho smrti v bitvě u Kresčaku, které se opavský vévoda také účastnil.⁸⁴

S nástupem Karla na trůny v Říši a Čechách se země Koruny české dočkaly nového státoprávního uspořádání. Morava, jak už bylo řečeno výše, se stala přímým lénem českého krále a Koruny. Tímto aktem se konečně vyřešil státoprávní poměr Opavska k českým zemím. Levobočná větev Přemyslovců panovala nad Opavskem a v roce 1334 se olomouckým biskupem stal Jan Volek, levoboček Václava II.⁸⁵

Na dvoře Karla IV. měl Mikuláš významné místo podobně jako za časů krále Jana. Opavský vévoda se účastnil mnoha Karlových počínů, např. i římské jízdy v roce 1355.⁸⁶ Zemřel o deset let později. Mikuláš II. Opavský je významná osobnost 14. století, která se bohužel zatím nedočkala žádné monografie.⁸⁷

Rod této vedlejší linie Přemyslovců ztrácel v průběhu následujícího století na významu v politickém dění a roku 1521 vymřeli po meči Valentinen Hrbatým.

---

⁸³ S Hedvikou Olešnickou měl syna Mikuláše III. Juta Falkenberská mu porodila syny Václava I. a Přemysla I. A samozřejmě z prvního manželství syn Jan I. Po Mikulášově smrti mezi nimi došlo ke sporu ohledně majetku. Vše vyřešila až roku 1377 smírní komise. Viz M. WIHODA, *Hrady českého Slezska*, s. 475an.

⁸⁴ Karel IV. uvádí ve svém životopise spor z roku 1339. Bohužel neznáme příčiny ani průběh konfliktu, Karel píše jen o krutém potrestání Mikuláše. Deinde pater meus processit versus Moraviam, volens destruere Nicolaum, ducem Opavie et Rativarie. Quem patri meo vix reconciliavi; dedit tamen patri meo castra et pecuniam multam. *Vita Karoli Quarti. Karel IV. Vlastní životopis*. Edd. Jakub PAVEL - Bohumil RYBA a kol., Praha 1979, s. 124 a 126.

⁸⁵ BOBKOVÁ, Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české IV. a*, s. 234 - 235.

⁸⁶ Objevuje se ve svědečných řadách od 1. února 1355. *Regesta imperii* (dále RI) *VIII*. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346 - 1378. Aus dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmer's herausgegeben und ergänzt von Alfons HUBER, Innsbruck 1877.

⁸⁷ Studie věnovaná Mikuláši II. viz Vincenc PRASEK, *Kníže Mikuláš II. 1318 - 1365*, in: *Věstník Matice opavské* 1918, s. 47 - 68.

4. Manželé na Moravě

4. 1 Svatba

„Téhož roku pan Karel, král římský a český, udělil moravské markrabství svému vlastnímu bratru Janovi, kdysi vyhnanému z Tyrol. Ten si následujícího roku vzal po předchozí dispensi papežského stolce za manželku Markétu, dceru opavského vévody Mikuláše, s níž zplodil tři syny: Jošta, Jana, jenž byl též nazýván Soběslav, a Prokopa. Rovněž dvě dcery, Kateřinu, kterou dal za manželku vévodovi z Falkenbergu, a Elišku, kterou později provdal za markrabí míšeňského.“⁸⁸

Výše zmiňovaný citát je jediná zpráva, kterou nám zanechal kronikář Beneš Krabice z Weitmile o Markétě Opavské. Dokonce ani v jiné kronice, která je české provenience, se už Markéta neobjevila. Její život, resp. politickou aktivitu se pokusím dokreslit výpovědí nečetných listin a účtů, které se moravské markraběnky týkají. A kde jinde začít než právě svatbou.

Rok 1349 byl pro Jana Jindřicha přelomový. Jak již bylo řečeno, v únoru tohoto roku došlo k anulování jeho prvního sňatku s Markétou Tyrolskou, čímž se zlepšila i jeho pozice na politické scéně. V závěru roku mu jeho starší bratr Karel IV. udělil v léno moravské markrabství. Jan Jindřich už nebyl hrabětem bez území, ale nyní byl pánem značné části Moravy, kde se mohly naplno rozvinout jeho politické dovednosti. Jediné, co mu chybělo, byla manželka, která by nejen jemu, ale i lucemburskému rodu, dala dědice, protože ani jeho starší bratr a hlava rodu Karel zatím neměl mužského potomka. Po zralé úvaze rodiny mu byla vybrána Markéta Opavská. Bohužel se nedochovala svatební smlouva, ale možná ani žádná nebyla potřeba.

Nevyjasněnou otázkou tedy asi navždy zůstane, kdy se Jan Jindřich s Markétou oženil. Nedochoval se žádný záznam, podle kterého bychom mohli určit přesné datum svatby. Beneš Krabice z Weitmile, který je citován na začátku kapitoly, píše, že následující rok potom, co dal Karel svému bratrovi Moravu v léno, si Jan Jindřich vzal za manželku Markétu, dceru opavského vévody Mikuláše.⁸⁹ Podle tohoto kronikáře bychom mohli soudit, že ke sňatku došlo někdy na počátku roku 1350.

---

⁸⁸ Eodem anno dominus Karolus, Romanorum et Boemie rex, marchionatum Morawie contulit fratri suo germano Iohanni, olim de Tirolis expulso, qui sequenti anno duxit in coniungem previa dispensacione sedis apostolice Margaretham, filiam Nicolai, ducis Oppauie. *Chronicon Benessii de Weitmile*, s. 519 - 520.

⁸⁹ TAMTÉŽ.

Objevují se ale i názory, že manželství mohlo být uzavřeno již koncem roku 1349.⁹⁰ Pro tuto domněnku hraje lépe čas, protože poté co byl Jan Jindřich jmenován markrabětem, se po příjezdu do Brna hovoří o Markétě jako markraběnce. Na druhou stranu těch několik pramenů, co se dochovalo, ukazuje na rok 1350. Sňatek mohl být uzavřen pravděpodobně až poté, co byl Jan Jindřich jmenován markrabětem moravským, a to zbývalo pouhých 5 dní do konce roku 1349. Pro opavského vévodu, který měl na vyjednání podíl, mohlo být jistě zajímavější provdat svou dceru nejen za králova bratra, ale i moravského markraběte. Ovšem nebylo tajemstvím, že Jan Jindřich dostane Moravu. Manželství tak mohlo být uzavřeno již před jmenováním. Část historiků se kloní k názoru, že svatba se konala během ledna následujícího roku.⁹¹ Rozhodující na celém jednání byla určitě vůle Karlova a tento sňatek, stejně jako mnohé předchozí, která český král dojednal, i ty, které po něm následovaly, byl součástí velmi složitého politického kalkulu. Zvláště proto, že Karel zatím neměl mužského potomka a nový sňatek jeho bratra přinášel naději na pokračování rodu v českých zemích.

První zprávu o nové markraběnce najdeme v brněnské městské knize počtů mezi výdaji k roku 1350. *It. domine marchionisse propinata fuerunt duo vasa vini pro 16. mar.*⁹² Ale bohužel ze záznamu nezjistíme, od kdy přesně je Markéta takto nazývána. Dieter Veldtrup se domnívá, že Markéta Opavská mohla být takto označována ještě před svatbou, tedy po zasnubách.⁹³ Do úvahy přichází i myšlenka, že se svatba nemusela konat v Brně a tento dar byl opravdu jen přivítání.

Brněnské městské výdaje nám ale odкрývají mnohem více. Je pochopitelné, že Jan Jindřich byl po příjezdu do Brna oslavován jako nový markrabě. Můžeme ale připustit domněnku, že oslavy mohly být spojené s příjezdem manželského páru do Brna, případně s jejich svatbou. Jan Jindřich obdržel po svém příchodu do města 20 měric pšenice, 30 měric ovesa a víno, 8 nádob domácího vína a jednu rakouského. Následuje již zmiňovaná zpráva o daru vína markraběnce.⁹⁴ Víno dostal také Karel IV., který po udělení Moravy v léno, odjel do Brna společně se svými bratry.⁹⁵ V této moravské metropoli se nejspíš zdržel nějakou dobu, protože měšťané odměnili králova holiče, který přinesl zprávu, že se 17. ledna toho

⁹⁰ F. HECHT, *Johann von Mähren*, s. 48; V. Brandl CDM VIII, s. VI.; J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 450; Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy*. Díl 1. Středověká Morava, Brno 1991, s. 88; Wilhelm BAUM, *Margarete Maultasch*. Ein Frauenschicksal im späten Mittelalter zwischen Eros und Politik, Klagenfurt - Wien 2007, s. 107.

⁹¹ Josef ŠUSTA, *České dějiny*. Díl 2, část 4. Za císařskou korunou 1346 - 1355, Praha 1948, s. 225. Ten uvažuje na základě dopisu Jana z Lichtenberka arcibiskupovi Balduinovi, že se sňatek konal později než na počátku roku 1350. Viz níže v textu. D. VELDRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 351 - 352.

⁹² *Knihy počtů*, s. 182.

⁹³ D. VELDRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 352.

⁹⁴ It., cum d. marchio primo venit, honoratus fuit cum 20 modiis tritici, qui constabant 20 mar., et cum 30 modiis avene, qui constabant 15 mar., et cum octo vasis vini terre, quo constabant 20 mar., et cum vase austrilici vini, quo constabat 7 mar. *Knihy počtů*, s. 182.

⁹⁵ It. d. regi Boemie propinatum fuit vas vini pro 14 mar. TAMTÉŽ, s. 182.

roku konečně narodil králi syn.⁹⁶ Následující záznam je velice zajímavý, protože do Brna dorazil krejčí české královna Anny Falcké.⁹⁷ Pokud vezmeme v úvahu povolání tohoto muže, mohl být určen pro novou markraběnku. Robert Antonín a Tomáš Borovský ve své knize *Panovnické vjezdy na středověké Moravě* píší, že královnin krejčí stejně jako králův holič měli vykonat služby pro město.⁹⁸ Zajímavější mi připadá hypotéza Mileny Flodrové, která usuzuje, že krejčí i holič byli poslové od české královny, která, jak již bylo řečeno, právě porodila.⁹⁹

O tom, že se svatba mohla uskutečnit právě v této době, svědčí i fakt, že byl v Brně přítomen i Markétin otec opavský vévoda Mikuláš II., kterého měšťané taktéž uctili darem.¹⁰⁰ Nesmíme ale opomenout skutečnost, že přítomnost opavského vévody by byla důležitá i při pouhém vítání nového markraběte.

O sňatku Jana Jindřicha s Markétou se dochovaly další dvě zprávy, které nám s přesným datováním mnoho nepomohou. První se nachází v kronice Matyáše z Neuenburgu a je dosti nevěrohodná. Protože manželství mělo být uzavřeno bez vědomí krále Karla IV. a tato zpráva ho měla dokonce rozčítit. Na kronikářovu nepřesnou informovanost ukazuje i přiřazení Mikuláše ke slezským, resp. polským vévodům, tj. je zdůrazněn jako kníže ratibořský.¹⁰¹ Tento titul byl zřejmě ve větším podvědomí i vážnosti než teprve nedávno vytvořený titul opavského vévody. Je velmi nepravděpodobné, že by Karel jako hlava rodu nevěděl o záměrech svého bratra, zvláště když mezi nimi byl dobrý sourozenecký vztah.¹⁰² Karel měl dobré vztahy i s opavským vévodou Mikulášem a tento sňatek svědčí o větší snaze připoutat opavského vévodu, jehož území se geograficky nacházelo mezi Moravou a slezskými knížectvími, k Českému království.

Druhá zpráva je z dopisu, jehož autorem byl pozdější štrasburský biskup Jan z Lichtemberka, který zaslal starému arcibiskupovi Balduinovi Trevířskému. V dopise píše, že si Jan Jindřich vzal Markétu Opavskou.¹⁰³ Tento list není bohužel datován, ale jeho vznik můžeme alespoň přibližně určit. V dopise je totiž zpráva, že šlechtici z Frank a Švábska a

⁹⁶ It. barbario regis pro nuncio panis de filio regis 60 gr. *Knihy počtů*, s. 182.

⁹⁷ It. postea sartori regine, qui venit in aedem legacione cum litera, fert. TAMTÉŽ, s. 182.

⁹⁸ Robert ANTONÍN – Tomáš BOROVSÝ, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009, s. 157.

⁹⁹ Milena FLODOVÁ, „Královský“ a „markraběcí“ dům v Brně, in: Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna XIII. Brno 1995, s. 65 - 89, zde konkrétně s. 86, pozn. 70.

¹⁰⁰ It. pro honoracione d. ducis Nicolai 3 mar. et 6 gr. *Knihy počtů*, s. 182.

¹⁰¹ Iohannes autem frater regis filiam ducis Polonie, quam de Troppowe nominant, inscio rege traduxit uxorem, de quo, cum multi sint eorundem Polonie ducum attingentes versus Bohemiam, utique rex perterbatur. *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*. MGH IV, s. 444.

¹⁰² Dokazuje to například dopis, který zaslal Karel svému bratrovi po smrti Markéty Opavské. CDM IX (1356 - 1366) Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1875, s. 246 - 247, č. 327. Hecht ve své monografii zmiňuje jejich korespondenci. F. HECHT, *Johann von Mähren*, s. 44 - 45.

¹⁰³ Mer wizzet, daz meins herren dez kunig bruder, margraf ze Merhern, herczog Nyclas tohter von Troppow genomen hat zu einem elichen weib. MGH LL VI Const X, s. 133, č. 169.

zástupci švábských měst uzavřeli před králem mír. K těmto dohodám došlo v květnu 1350.¹⁰⁴ Je tedy jasné, že autor dopisu shrnul události několika posledních měsíců a zúčastnil se norimberského sněmu, který Karel IV. svolal na velikonoční svátky.¹⁰⁵ Ale například Milena Flodrová má ve svém článku „*Královský“ a „markraběcí“ dům* v Brně zajímavou poznámku: *Poněvadž Jan Jindřich měl po matce Elišce Přemyslovně v žilách rovněž přemyslovskou krev, narazil tento sňatek na nesouhlas papeže, čímž se snad může vysvětlit i to, že se patrně konal s menší okázalostí, aby nebudil zbytečný rozruch, a tím se také možná stalo, že vešel o něco později ve známost a povědomí, a byl na norimberském sněmu tlumočen jako pikantní novinka.*¹⁰⁶ Že by sňatek narazil na nesouhlas papeže, se mi zdá nepravděpodobné. Právě v této době neměl papež Kliment VI., který měl s Karlem dobrý vztah, problém s vydáním dispense. Jak bude rozebráno níže, Jan Jindřich si buď zapomněl dispens vyžádat, nebo to vědomě opominul. Taktéž možná v této době (2. února 1350) založil jako odčinění církvi konvent a kostel Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše apoštola, jehož založení bude popsáno níže.

Žádné další zprávy o jejich svatbě nenacházíme, ostatním kronikářům asi (z jejich úhlu pohledu) již nepřišlo významné, že tyrolský vévoda, kterého před pár lety označovali za impotentního, se nyní znovu oženil. Žádná zpráva nepřichází ani v souvislosti s narozením jeho potomků, kteří jednoznačně vyvrátili jeho impotenci.¹⁰⁷

Přesné datum uzavření manželství zůstane asi navždy zahaleno tajemstvím. Není ale od věci, pokud tento akt položíme někam na přelom roku 1349/1350.

O této svatbě můžeme říci přeci jen něco určitého vzhledem k rychlosti, s jakou byla uzavřena. Jan Jindřich si totiž nevyžádal včas od papeže dispens. Jak již bylo řečeno výše, Markéta pocházela z rodu opavských Přemyslovců, a tudíž měla s Janem Jindřichem společného pradědečka Přemysla Otakara II. Dispens ze třetího stupně příbuzenství byla tudíž nutností. O udělení dispense žádal za svého mladšího bratra Karel. Z jeho žádosti papeži vyplývá, že Jan Jindřich a Markéta věděli, že mezi nimi existuje překážka k uzavření manželství. Jejich soužití nemohlo být tudíž tělesně naplněno. Karel pokorně prosil papeže, aby jeho bratr mohl zůstat se svou ženou v manželství a aby na ně nebyla uvalena klatba.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ RI VIII, č. 1291b.

¹⁰⁵ O Karlově politice v této době viz Ferdinand SEIBT, *Karel IV. Císař v Evropě (1346 - 1378)*, Praha 1999, s. 207 – 208.

¹⁰⁶ M. FLODOVÁ, „*Královský“ a „markraběcí“ dům* v Brně, s. 86, pozn. 69.

¹⁰⁷ O tyrolském skandálu se zmiňovali např. Jan z Viktringu nebo Heinrich Taube, viz pozn. 37 a 38.

¹⁰⁸ MonVat I. Acta Clementis VI. Pontificis Romani. 1342-1352 Ed. Ladislav KLICMAN, Praha 1903, č. 1279, s. 679. Žádost je datována 19. srpna 1350. Obecná literatura k této problematice viz první kapitola Sňatek a manželství ve středověku.

Papež Kliment VI. udělil dispens prostřednictvím olomouckého biskupa Jana Volka. Z textu vyplývá, že Jan Jindřich a Markéta žili prozatím odděleně, aby se vyhnuli jakémukoliv skandálu. Jako odčinění za nevyžádání si tohoto právního dokumentu včas měli založit dvě kaple, které budou dostávat čtyřicet zlatých ročně. Ale o založení kaplí v následujících letech nemáme žádné zprávy. A ani později Jan Jindřich církev příliš nepodporoval. Výjimku tvoří pouze klášter sv. Tomáše, který Jan Jindřich založil.¹⁰⁹ Papežská dispens je datována k 19. srpnu 1350.¹¹⁰

V souvislosti s dispensí se vraťme k již několikrát zmíněné zprávě z Benešovy kroniky, kde stojí: „...vzal po předchozí dispensi papežského stolce za manželku Markétu, ...“.¹¹¹ Tento záznam je jednoznačně mylný, jak dokazují listiny vzešlé z papežské kanceláře.

Moravský markrabě Jan Jindřich a jeho manželka Markéta Opavská tak po vydání dispense mohli konečně přistoupit ke společnému oficiálnímu soužití.

4. 2 Společné soužití

Přesně zrekonstruovat společný život Jana Jindřicha a Markéty Opavské je zhora nemožné vzhledem k počtu zachovaných pramenů. Ale na druhou stranu díky nim si jejich životy můžeme alespoň částečně přiblížit. Následující část práce je založena především na pramenech, ve kterých se Markéta vyskytuje jako markraběnka moravská. Tyto prameny bychom mohli rozdělit do tří skupin. První z nich jsou listiny, které vydala sama markraběnka (bohužel se dochovala pouze jediná), dále pak listiny, ve kterých se Markéta vyskytuje z různých důvodů a třetí skupinou jsou zápisy v deskách zemských a berních knihách.¹¹²

V textu se budu držet spíše chronologického členění, takže se tyto vyjmenované skupiny budou navzájem prolínat.

První zpráva, která se týká Markéty, je již zmiňovaný dar vína od brněnských měšťanů.¹¹³ Po zbytek roku o ní prameny mlčí. Mezitím byl Jan Jindřich v Budyšině, kde jednal jeho bratr Karel s Ludvíkem Braniborským a míšeňskými markrabaty (únor 1350). Oba Lucemburkové uzavřeli s Míšeňskými smlouvy o vzájemné pomoci a Ludvík Braniborský slíbil, že uzná výrok smírčího soudu mezi ním a jeho bratry na jedné straně a Karlem IV. a

¹⁰⁹ O založení bude pojednáno níže.

¹¹⁰ MonVat I, č. 1280, s. 682; CDM VIII, s. 77 - 78, č. 110, zde je uvedeno špatné datum 19. srpna 1351.

¹¹¹ *Chronicon Benessii de Weitmile*, s. 519 - 520.

¹¹² Do třetí skupiny bychom mohli zařadit i dva výše zmíněné kronikářské záznamy Beneše Krabice z Weimile a Matyáš z Neuenburgu.

¹¹³ *Knihy počtů*, s. 182.

Janem Jindřichem na straně druhé, což se rovnalo smíru mezi syny Ludvíka Bavora a Lucemburky.¹¹⁴ V květnu je moravský markrabě opět doložen v Brně a až do března následujícího roku zde nejspíš zůstal.¹¹⁵

Další dar od města obdržela Markéta rok po svém příjezdu do Brna, tedy 1351. Jednalo se o sukno z Bruselu za pět a půl hřivny.¹¹⁶ Následující dar se vázal ke svátku Narození Páně a přijala ho opakovaně, konkrétně v letech 1352 – 1356 a 1359. Jeho výše byla pro Markéta Opavskou a Jana Jindřicha, který pochopitelně byl také příjemcem darů, téměř ustálená. Roku 1352 obdržel Jan Jindřich 100 zlatých a Markéta 30 zlatých, o rok později to bylo 20 kop grošů pro markraběte a 6 kop grošů pro jeho manželku. Ostatní roky je suma vždy stejná. Jan Jindřich dostal 20 hřiven a Markéta 6 hřiven, taktéž služebníci dostali 4 hřivny. Někdy je dar uváděn dohromady pro oba a to 30 hřiven.¹¹⁷ K roku 1354 se dokonce objevují dvojí záznamy. Pravděpodobně šlo jen o písařský omyl, kde v prvním případě jsou peněžní sumy rozepsány pro každého zvlášť a ve druhém jsou zapsány dohromady. Toto každoroční obdarování můžeme ztotožnit i s jinými záznamy k letům 1358 a 1360, kde je výslovně uveden Nový rok. Markéta ale taktéž obdržela 6 hřiven.¹¹⁸ Je dosti pravděpodobné, že markraběnka a její manžel tento dar dostávali každoročně, tedy i v letech, pro které se nám nedochovaly záznamy.

U městských knih ještě chvíli zůstane, protože roku 1353 dostala markraběnka další z darů, tentokrát za porod prvního dítěte.¹¹⁹ O dětech bude podrobně pojednáno v samostatné kapitole. Další pramen, ve kterém se Markéta vyskytuje, je listina z 19. října roku 1353, kdy městská brněnská rada přidělila veřejným prostitutkám čtyři domy v centru města.¹²⁰ Jak se píše v úvodu listiny, je to proto, že byly zrušeny Markétou na předchozím místě na Purzelpühlu (česky Puhlík) pod Špilberkem, kde sídlily již *ab antiquo*.¹²¹ Radní vybrali

¹¹⁴ CDM VIII, s. 6 – 11, č. 10 – 13.

¹¹⁵ Usuzuji tak podle místa vydání listin. 1. května 1350 je sepsána listina v Brně a místo vydání se mění až 12. března 1351, kdy jednal se svým bratrem v Praze. CDM VIII, s. 16 č. 22, s. 38 – 43 č. 74.

¹¹⁶ It. marchionisse brevem pannum de Bruchssel pro 5,5 mar. *Knihy počtů*, s. 192.

¹¹⁷ Zajímavé jsou mince, ve kterých byly dary dávány. Při částce 6 kop grošů obdržela Markéta grošů méně. Podle Mendlových přepočtů, které uvádí v úvodu své edice, činila jedna (česká) kopa 60 grošů, zatímco (moravská) hřivna se přepočítávala na 64 grošů. Většina záznamů je uváděna v moravské měně. *Knihy počtů*, s. 164 (úvod).

Pokud se podíváme na první částku 100 a 30 zlatých, které markraběcí pár obdržel, tak se zdá být větší než jindy. V záznamu je uveden přepočet 1 zlatý činí 12,5 groše. Celkově oba dostali 25 hřiven a 25 grošů. Tedy o něco méně než v následujících letech. It. d. marchioni in Nativitate Christi propinati sunt 100 aurei et domine marchionisse 30, qui, computando aureum per 12,5 gr., faciunt 25 mar. et 25 gr. *Knihy počtů*, s. 199.

¹¹⁸ Všechny záznamy v chronologickém pořadí *Knihy počtů*, s. 199, 207, 218, 225, 232, 240, 256, 262, 271.

¹¹⁹ *Knihy počtů*, s. 207. Pro přehlednost jsou všechny dary pro Markétu uvedeny v tabulce. Viz příloha č. 2.2

¹²⁰ CDM VIII, s. 176 – 177, č. 230.

¹²¹ Quia Mulieres uage quo extra Ciuitatem in monte purcelpuhel ab antiquo residere et exercere meretricia hincinde ibidem discurrendo consueuerunt, per dominam Marchionissam, quo Ciuibus hoc mandauit, sunt repulse. Viz předchozí poznámka.

prostitutkám Českou ulici v židovské čtvrti poblíž Židovské brány, kde některé z těchto žen měli již roku 1348 dva domy.¹²² Na předchozím místě totiž docházelo k velmi častým krádežím i horším zločinům, a proto radní zvolili tuto novou oblast, kde mohli mít kriminalitu více pod kontrolou a navíc, jak bylo řečeno, zde už některé bydlely. Jak z textu listiny můžeme soudit, Markéta musela předtím vydat nařízení, že se mají prostitutky přestěhovat. Žádný další záznam k této události bohužel dochovaný nemáme.

Pokud se budeme držet chronologického pořadí, následuje rok 1354. Zde se dochovalo několik zpráv z knihy počtů. Jedna z nich navíc dokazuje, jak byly výdaje do berních knih zapisovány se zpožděním. K roku 1354 je zapsáno: *It. domina marchionissa in Geding expectavit novam reginam venientem de Hungaria aliquot diebus...*¹²³ Ze záznamu vyplývá, že Markéta čekala na novou královnu Annu Svídnickou v Hodoníně. Královna sem měla dorazit z Uher, protože právě v Budíně byla 27. května 1353 slavena její svatba s Karlem IV. Tento sňatek byl sjednán na vídeňské schůzce, které se vedle Karla IV., uherského krále Ludvíka, rakouského vévody Albrechta a mnoha dalším účastnil i Jan Jindřich.¹²⁴ Kdo jiný tak mohl na Moravě, potažmo v celém Českém království, vítat novou českou královnu než právě jeho žena Markéta? Zpráva je v berní knize uvedena proto, že za Markétou byli vypraveni dva posli, které muselo město Brno zaplatit. Taktéž tedy vidíme, že zápis byl pořízen s ročním zpožděním. Královna se pak zdržela několik dní v Brně, kam společně s Markétou přijela. Město Annu Svídnickou obdarovalo hedvábnou látkou za 10 hřiven.¹²⁵

V roce 1354 markraběnka také porodila další dítě a tentokrát můžeme s určitostí říci, že šlo o syna, což je uvedeno přímo v zápisu městské knihy.¹²⁶ Na politickou aktivitu v tomto roce ukazuje záznam ohledně obce Rousínov, ale o tom bude pojednáno níže.

Většina listin, které moravský markrabě Jan Jindřich vydal, je datována v Brně, ale právě roku 1354 se objevuje listina s místem vydání na Špilberku.¹²⁷ Tento hrad byl bezpochyby rezidencí markraběcí rodiny, ale můžeme to tvrdit i v této době? Roku 1350, kdy sem přesídlili, nebyl právě v dobrém stavu. Naposledy zde pobýval Karel IV. jako moravský markrabě a jeho manželka Blanka z Valois, ale od té doby utekla řada let.¹²⁸ Hrad se

---

Purzelpühel (Puhlík, Purzelpuhil) - dnešní Denisovy sady. Viz Milena FLODOVÁ, *Názvy brněnských ulic, náměstí a jiných veřejných prostranství v proměnách času*, Brno 2009, s. 47 - 48.

¹²² *Dějiny města Brna I.* Redd. Jaroslav DŘÍMAL - Václav PEŠA, Brno 1969 s. 62.

¹²³ *Knihy počtů*, s. 218.

¹²⁴ František KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, Praha 1998, s. 174.

¹²⁵ *It. eidem nove regine, cum venit Brunnam, propinati fuerunt tres serecei panni pro 10 mar. Knihy počtů*, s. 218.

¹²⁶ *Knihy počtů*, s. 224. O dalších porodech se již zmiňovat nebudu, vše je vyličen v podkapitole věnované právě Markétiným dětem.

¹²⁷ CDM VIII, s. 235, č. 288.

¹²⁸ Blanca quidem marchionissa, cum Beatrix regina in Luczelburk procederet, procedit in Morauiam in castro Brunne habitans iussu regis. *Chronicon Aulae Regiae*, s. 335.

rozprostíral na severozápadní straně města a za ním a pod ním byly vinice, jak nám sdělují prameny ze sedmdesátých let 14. století.¹²⁹ S jistotou tak můžeme tvrdit, že Jan Jindřich vlastnil ve městě některý z domů, který byl lépe obyvatelný než zchátralý hrad. Dům se nacházel na Rybném trhu, dnešní Dominikánské náměstí, což bývala tehdy ta nejhonosnější čtvrť. Ale s přesnou lokací tzv. markraběcího domu už je to obtížnější. Pokusila se o ni Milena Flodrová, která soudí, že první roky, 1350 – 1354, sídlil markraběcí dvůr v největším měšťanském domě v Alramově dvorci, který se nacházel na nároží Dominikánského náměstí a Veselé ulice. Bylo to pouhé provizorium, a proto roku 1355 markrabě nejspíš přesídlil do objektu bývalé mincovny.¹³⁰ Z dochovaných pramenů je jasné, že Jan Jindřich vlastnil dům i v Praze na Starém Městě.¹³¹ Václav Vladivoj Tomek uvádí k roku 1353 přesnější určení. Jednalo se o dům v Mariánské ulici, tehdy jeden z pěti, který stál na místě domu č. 158.¹³² Mariánskou ulici a dům Jana Jindřicha bychom dnes na Starém Městě hledali těžko. Stál totiž na místě dnešního Clam-Gallasova paláce v Husově ulici.¹³³ Bohužel nemáme doloženo, zda se svým manželem cestovala někdy i Markéta. Většinu života nejspíš strávila v Brně, kromě již zmiňované cesty do Hodonína, kde jela naproti Anně Svídnické. Zprávy o tom, že by někdy opustila moravské území, nemáme.

Roku 1356 dostala Markéta částku 10 hřiven za výběr mýta v Rousínově.¹³⁴ Co byla tato obec zač? A proč právě markraběnka dostala vybrané peníze? Najít odpovědi nám může pomoci listina z 25. října roku 1357, jejíž vydavatelkou byla sama moravská markraběnka – Markéta v ní obnovuje a potvrzuje privilegia a svobody, kterými byli od českých králů osvobozeni brněnští měšťané a jiní spoluobytelé, kteří nesli společně s brněnskými veřejná břemena v berních a právech. Jsou osvobozeni od dávání a placení mýta v Rousínově. Mohli všechno své zboží svobodně a beze cla vozit přes Rousínov bez překážky od výběřčích cla, od rychtářů, přísežných a od jiných markraběčích služebníků v Rousínově.¹³⁵

¹²⁹ ...tres vineas, unam retro castrum Spielberg, secundum sub castro Spielberg... CDM X (1367 - 1375) Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1878, s. 118, č. 96.

¹³⁰ M. FLODOVÁ, „Královský“ a „markraběcí“ dům v Brně, s. 77.

¹³¹ in domo Marchionis Morauensis in maiori ciuitate Pragensi. Listina je z 26. července 1351. CDM VIII, s. 61, č. 96.

¹³² Václav Vladivoj TOMEK, *Základy starého místopisu Pražského*. Oddíl I. Staré město Pražské, Praha 1866, s. 38, č. 158.

¹³³ Emanuel POCHE - Pavel PREISS, *Pražské paláce*, Praha 1978, s. 12.

¹³⁴ *Knihy počtů*, s. 242.

¹³⁵ CDM IX. s. 56 - 57, č. 72. Protože se jedná u Markéty o významnou listinu, není od věci, zde uvést i celé originální znění:

Nos Margaretha dei gracia Marchionissa Moraue ad Vniuersorum quibus presentes ostense fuerint volumus noticiam peruenire. Quod licet ad singulos nostre Diccioni subiectos Munificencie ac liberalitatis nostre dexteram extendere teneamur, ad illos tamen, qui plus ceteris ad nobis seruiendum se disponunt et promptos exhibent oculos nostre pietatis potius conuertimus eorum indempnitatibus consulendo. Quocirca Cum dilecti fideles nostri Ciues Brunnenses et alii eis cohabitantes et in singulis Collectis ac Iuribus Onera Ciuilia cum ipsis sustinentes ab antiquo, ratione priuilegiorum per Inclitos quondam Principes Reges Boemie diue memorie dicte

Obec Rousínov, tak mohla být Markétiným věnným statkem. Protože, jak již bylo řečeno výše, nedochovaly se svatební smlouvy, nevíme ani jaké věno měla markraběnka obdržet. Pokud se podíváme do historie této obce, zjistíme, že roku 1321 náležel Rousínov s mýtem k zboží hradu Špilberku.¹³⁶ Touto listinou zprostil Jan Lucemburský ty, kteří přišli pěšky (*pedites*) od placení mýta v Rousínově. Jak vyplývá z textu, žádost o prominutí poplatků podala dvojnásobná královna-vdova Eliška Rejčka.¹³⁷ Tento dokument ukazuje na první přímé svazky Elišky Rejčky s Brnem.¹³⁸ Proč měla Eliška takový zájem právě o tuto obec, se dnes dozvíme už jen stěží. Možná to byla jen snaha prosadit se více do dění na Moravě. A možná právě díky ní byl pak Rousínov začleněn do věnných statků markraběnky Markéty. Tato listina je významná také tím, že se dochovala i sekretní erbovní pečeť, kterou Markéta užívala. Pečeť je okrouhlá, o průměru 25 mm, zhotovená z červeného vosku. V pečetním poli je čtvrcený štít čtvercové podoby. Na prvním a čtvrtém místě je korunovaná moravská orlice, na druhém a třetím znak Opavska. Pečeť je přivěšena na zelených a červených hedvábných nitích.¹³⁹ Celá tato listina i s Markétinou vlastní pečetí dokazuje, že Markéta nežila jen ve stínu svého manžela, ale aktivně se podílela na dění na Moravě. Ale nebyla sama, už její předchůdkyně Blanka z Valois vydala několik listin, např. potvrdila svobody kostela v Pohořelicích, ale žádná z nich se netýkala obce Rousínov.¹⁴⁰

Vztah této obce a Markéty je patrný též ze záznamu v berní knize k roku 1354, tehdy Markéta taktéž dostala 10 hřiven za vybrané mýto.¹⁴¹ Markéta byla svou přízní nakloněna

---

Ciuitati concessorum a Dacione seu solucione Thelonei nostri in Rausseins et aliorum hincinde consueuerint supportari, Nos eorundem Ciuium tam presencium quam futurorum commoditatibus et profectibus graciosius intendere cupientes, Dicta priuilegia et libertatem Thelonei nostri prescripti Eis ex innata nobis benignitate jnnouamus, Ratificamus et de certa nostra Sciencia presentibus confirmamus, Volentes vt eandem libertate dicti Thelonei in antea futuris perpetuis temporibus, quantum ad Omnes Merces suas, cum quibus libere per Rausseins eciam sine Requisicione Thelonei transire debent, gaudeant, nec in ea Collectores prefati Thelonei . . Judices . . Jurati vel alii quicumque Officiales nostri vel in Rausseins vel alias, ipsos vl eorum aliquem in libero suo Transitu sub obtentu gracie nostre presumant verbis vel factis impedire. In cuius Rei Testimonium presentes eis et eorum posteris dedimus literas perpetuo duraturas appensione Sigilli nostri in filo Sericeo Roboratas. Datum Brunne Anno Domini Millesimo Trecentesimo. Quinquagesimo septimo, Octauo Kalendas Mensis Nouembris.

¹³⁶ CDM VI, s. 133, č. 176.

¹³⁷ Illustris domine Elizabet, Relicte felicis memorie domini Wenceslay. Viz předchozí poznámka.

¹³⁸ Małgorzata DUCZMAL, *Ryksa Piastówna*. Królowa Czech i Polski, Poznań 2010, s. 379.

¹³⁹ Viz příloha č. 2.2. Podrobný popis Mojmir ŠVABENSKÝ, *Soupis pečeti moravských markrabat a markrabének z lucemburského rodu v brněnských archívech*, in: Brněnský archivní věstník 4, 1960, s. 9 - 26. Mnoho zachovaných ženských pečeti z této doby nemáme. Vedle pečeti českých královen se ze 13. století dochovaly pouze pečeti dvou moravských markrabének: Hedviky, manželky Vladislava Jindřicha a Markéty Babenberské, manželky Přemysla Otakara II. B. KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: Člověk českého středověku, edd. NODL, Martin - ŠMAHEL, František, Praha 2002, s. 75.

¹⁴⁰ Listin, které vydala Blanka z Valois, je hned několik. CDM VII, s. 579 – 580, č. 422, s. 873 č. 301, s. 904, č. 343 a 345, s. 907 č. 349 – 350, s. 909 č. 353.

¹⁴¹ *Knihy počtů*, s. 224.

obyvatelům Rousínova. V roce 1355 jim Brno z příkazu markraběnky vyplatilo 38 grošů.¹⁴² Poslední záznam, který se týká markraběnky a tohoto místa je z roku 1357, kdy Markéta přepustila výběr mýta v Rousínově Brnu a za to dostala 30 zlatých.¹⁴³ Původní obec Rousínov se dnes nalézá v Rousínovci, od kterého se oddělila nejspíše ve 14. století.¹⁴⁴

Roku 1357 markrabě Jan Jindřich hodně cestoval, jak můžeme opět soudit podle listin, které vydal v Brně, Znojmě, na Veveří a je zmiňován i v listinách, které vydal uherský král Ludvík z Anjou ve Vídni. Během podzimu a zimy 1356 – 1357 se Jan Jindřich pustil do války s rakouskými šlechtici, kteří podnikli loupeživý vpád na Moravu. Prostředníkem k uzavření míru se stal právě uherský král.¹⁴⁵ Ve stejném roce získal společně se svou manželkou dvě listiny, které vzešly z papežské kanceláře. Nám se dochovaly v papežských registrech. 2. prosince 1357 povolil papež Inocenc VI. Janu Jindřichovi a jeho ženě Markétě, aby si mohli v očekávání smrti povolat zpovědníka. A ve druhém záznamu je zapsáno, že si mohou pořídit přenosný oltář.¹⁴⁶ Což by svědčilo o tom, že Markéta nezůstávala jen v brněnské rezidenci, ale taktéž cestovala. Jak už bylo řečeno výše, tuto hypotézu nemůžeme potvrdit ani vyvrátit.

Pokročíme-li dále, dostane se k roku 1358. Hned 1. ledna vydal Oldřich, provinciál konventu augustiniánů-eremitů sv. Tomáše v Brně, listinu, v níž děkuje za přízeň a dary zakladatelům kláštera Janu Jindřichovi a Markétě Opavské, za které se bratři každý den modlili.¹⁴⁷

Jan Jindřich skutečně 2. února 1350 založil tento klášter, v němž mělo žít nejméně 42 bratrů, s úmyslem vybudovat zde rodinnou svatyni a místo posledního odpočinku moravské větve Lucemburků.¹⁴⁸ Jenže o Markétě jako spoluzakladatelce není v listině žádná zmínka. Možná, že fundaci podnikli společně, ale dodatečnou zakládací listinu vydal Jan Jindřich jen pod svým jménem nebo provinciál Oldřich přisoudil založení kláštera i Markétě, protože ji již znal jako manželku Jana Jindřicha a bylo obvyklé, že takovéto fundace uskutečnil manželský pár společně. Fritz Hecht se domníval, že poté co novomanželé dostali od města dary, sami

---

¹⁴² TAMTÉŽ, s. 231.

¹⁴³ TAMTÉŽ, s. 248.

¹⁴⁴ *Vyškovsko*. Red. Vladimír NEKUDA, Brno 1965, s. 416 - 419.

¹⁴⁵ Všechny listiny CDM IX, s. 41 – 57, č. 55, 56, 61, 65 – 67, 71, 73. Více o válce a uzavřených dohodách J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 173 – 174.

¹⁴⁶ MonVat II. Acta Innocentii VI. 1352 - 1362. Ed. J. B. Novák, Pragae 1907, s. 266, č. 678 a 679.

¹⁴⁷ CDM IX, s. 58, č. 75. ...gracias et multa alia beneficia, nobis et predicto Monasterio nostro, per Inclitum et Serenissimum Principem et dominum nostrum generosissimum dominum Johannem Marchionem Morauie et Illustrem conthoralem suam dominam Margaretham generosam dominam nostro, eiusdem Monasterij nostri pios fundatores,...

...Volentesque premissorum intuitu, ipsi domino Marchioni et predictae consorti sue domine Margarethe cum multis graciaram accionibus et deuotarum oracionum nostrarum exhibicione, propter diuini (cultus), qui cottidie in ipso peragitur Monasterio...

¹⁴⁸ CDM VIII, s. 4 - 5, č. 7.

poděkovali Bohu založením augustiniánského kostela sv. Tomáše, čímž opět předpokládá, že se svatba konala nejpozději v lednu 1350.¹⁴⁹

Stavba započala roku 1353 a byla opravdu velkolepá. Opevnění kláštera bylo napojeno na městskou hradbu. Slavnostního vysvěcení cihlového presbytáře se 13. března 1356 účastnil i Karel IV., který kostelu daroval deskový obraz Panny Marie. Během zasvěcení měli Jan Jindřich s Markétou klečet a tuto novou církevní stavbu obětovat nebeské královně.¹⁵⁰

Kromě listiny z roku 1358 je Markéta zmíněna ještě v listině z roku 1356, kde Jan Jindřich uvádí jako povinnosti bratří modlit se každé pondělí nejen za jeho předky ale i za Markétiny. Nalézáme zde vzpomínku na otce Jana Lucemburského a na další osobnosti. Jsou zde jmenováni dědové Jindřich VII. a Václav II., matka Eliška Přemyslovna a z Markétiny strany otec Mikuláš, který byl v této době ještě naživu. Dvakrát ročně, na sv. Jiří a sv. Michala, mělo být uspořádáno rekviem za tyto významné členy obou rodů.¹⁵¹

Kostel Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše apoštola Jan Jindřich podporoval i později, jak o tom svědčí řada darů.¹⁵² Klášter zůstal v oblibě i během další generace. Markrabata Jošt a Prokop mu darovala roku 1393 zvon, který je na věži kostela zavěšen dodnes. V roce 1410 si mohl klášter postavit krčmu u hradu Špilberku a čepovat v ní vlastní víno.¹⁵³ Jošt si po vzoru svého otce zvolil za místo posledního odpočinku taktéž sv. Tomáše. Naproti tomu tělo markraběte Prokopa bylo uloženo v kostele Nejsvětější Trojice v kartuziánském klášteře v Králově Poli, který založil Jan Jindřich spolu se všemi třemi syny roku 1375.¹⁵⁴

V roce 1358 ještě zůstaneme, protože se dochovaly další tři záznamy k tomuto roku. Jan Jindřich s Markétou dostali opět dvě listiny vydané v Avignonu. První je z 26. července a markraběcímu páru se opět povoluje zpovědník a druhá z 31. srpna, kde jim papež dovoluje vykonat mši před významným dnem, tedy církevním svátkem.¹⁵⁵ Chybí zde bohužel jakýkoliv kontext, proč byly listiny vydány a před jakým svátkem, chtěli manželé uskutečnit mši. Nepomohou nám ani listiny, které tento rok markrabě vydal.

¹⁴⁹ F. HECHT, *Johann von Mähren*, s. 49.

¹⁵⁰ Clemens d'Elpidio JANETSCHKE, *Das Augustiner-Eremitenstift S. Thomas in Brünn mit steter Bezugnahme auf die Klöster desselben Ordens in Mähren*. Erster Band, Brünn 1898, s. 9.

¹⁵¹ CDM IX, s. 33 - 35, č. 43.

¹⁵² Roku 1358 byl klášter osvobozen od všech poplatků. CDM IX, s. 59, č. 76. O tři roky později získal od markraběte vesnici Železná. TAMTÉŽ s. 183 - 184, č. 248. V sedmdesátých letech daroval klášter les u Bystřice. CDM X., s. 227 - 228, č. 209.

¹⁵³ Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005, s. 173. Ačkoliv byl klášter sv. Tomáše ve své době významný, dnešní badatelé se o něm ve 14. století zmiňují jen letmo v souvislosti s jeho založením a více pozornosti věnují barokní přestavbě v 17. století. Vilém STRÁNECKÝ, *Brněnské kostely*, Brno 1940, s. 31 - 35.

¹⁵⁴ D. FOLTÝN, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 196.

¹⁵⁵ MonVat II, s. 325, č. 823. TAMTÉŽ s. 327, č. 833.

Postupně se dostáváme i jinému druhu pramenů – k deskám zemským. V moravských deskách zemských se k roku 1358 píše: *Item Jesco dictus Suchomasul cocus domine Marchionisse vendidit II laneos in Strzenticz Philippo de Luczka hereditarie cum suis pertinencijs*.¹⁵⁶ Tato zpráva o prodeji dvou lánů se zdá být pro tuto práci nepodstatná. Co je ale důležité, je povolání prodávajícího Ješka řečeného Suchomasul, protože zde vystupuje jako kuchař markraběnky. A aby byl výčet úplný, musíme zde uvést i druhý záznam z tohoto pramene. O tři roky později, tedy 1361, se v deskách píše: „*Wilhelmuse de Rychumburch Curiam suam in Ostupouicz cum omnibus Juribus pertinencijs et domino et singulis alijs Misliboroui Magistro coquine domine Marchionisse pro CXXX marcis rite et rationabiliter vendidit Jure hereditario possidendam*.”¹⁵⁷ V této zprávě je nás zaujme jakýsi Myslibor, kuchmistr markraběnky.

Markraběnka nepochybně vedla vlastní dvůr, což tyto dva zápisy jasně dosvědčují. Pokud se podíváme na prameny o něco mladší, tak poté co na markraběcí stolec nastoupil nejstarší syn Jošt, si i jeho manželka Anežka Opolská vytvořila vlastní dvůr. Známe jejího hofmistra Alberta z Kaufungen.¹⁵⁸ Podobně tomu bylo zřejmě i na dvoře Markéty Opavské. Markraběcí dvůr Jana Jindřicha tvořilo mnoho úředníků, k nimž patřil kancléř, dvorský sudí, hofmistr, komorník, mistři kuchyně, architekti, pištcí a další služebníci.¹⁵⁹ V okolí markraběnky se vyskytovaly asi více jen šlechtické dvořanky a četné služebnictvo, byť podrobnější zprávy o nich chybí. Vzhledem k počtu dětí, které se Markétě narodily rychle za sebou, se v její blízkosti neustále pohybovaly chůvy a kojné. Když děti povyrostly, dostalo se jim kvalitní vzdělání. Jak se domnívá Václav Štěpán, na výchově se mohli podílet Jan Očko z Vlašimi, který byl v letech 1351 - 1364 biskupem olomouckým, Jan ze Středy (1353 - 1364 biskupem litomyšlským) a Albert ze Šternberka (1352 - 1356 děkanem olomoucké kapituly).¹⁶⁰ Na moravském markraběcím dvoře bylo v těchto letech neustále živo.

Markéta Opavská nebo jejím prostřednictvím Mikuláš II. pravděpodobně doporučili Janu Jindřichovi kaplana Františka, představeného kostela v dnešním Hradci nad Moravicí, kaplana a pronotáře svého tchána vévody Mikuláše II. Opavského (jmenován byl 5. září 1351).¹⁶¹ Markéta se za kaplana mohla přimluvit, protože ho nejspíš znala již ze svých dětských let. František byl také přijat do kolegia kaplanů. Všichni členové kolegia byli zaměstnáni v markraběcí kanceláři.

¹⁵⁶ *Die Landtafel des Markgraffthumes Mähren (1348 - 1466)*. Brüner Cuda, s. 32, č. 277.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 45, č. 3.

¹⁵⁸ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 115.

¹⁵⁹ *Dějiny města Brna I*. Redd. Jaroslav DŘÍMAL - Václav PEŠA, s. 48.

¹⁶⁰ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 19.

¹⁶¹ CDM VIII, s. 83 - 84, č. 115.

Rekonstruovat celý dvůr Jana Jindřicha je vzhledem k malému počtu pramenů značně problematické. Klíčovou roli v tomto prostředí hrál Petr Hecht z Rosic, který zastával funkci hofmistra.¹⁶²

Doposud jsem se zabývala markraběcí rezidencí, dvorem a politickou situací, ale tehdejší život vyplňovala i zábava. Tu si Jan Jindřich užíval na loveckém zámku Veveří, jak již víme z jeho mladických let prožitých v Tyrolích, lov byl jeho velkou vášní. To se projevilo i roku 1358, kdy založil lovecký zámek v Nové Vsi (dnes Královo Pole). Ale, jak soudí Fritz Hecht, udržoval markrabě úzký styk se svou rodinou, neboť v Markétě našel věrnou životní partnerku.¹⁶³ Toto své tvrzení opírá o dopis soustrasti, který zaslal Karel IV. svému bratrovi po Markétině smrti. O tom bude pojednáno v jiné podkapitole. V blízkosti své rodiny pobýval Jan Jindřich velmi často, pokud se podíváme na místa vydání jeho listin, drtivě převažuje Brno, případně jiná moravská města. A jak se zdá, vánoční čas se snažil trávit doma. O těchto svátcích byl v Brně určitě v letech 1350, 1351, 1357 a 1360.¹⁶⁴ Poslední jmenovaný rok, tedy 1360, máme doklad o to větší, protože Jan Jindřich je ještě 14. prosince doložen v Norimberku, kde byl přítomen jednáním, které vedli Lucemburkové s Habsburky.¹⁶⁵ A na vánoční svátky už byl nejspíš doma v Brně.

Poslední z výčtu pramenů týkajících se Markéty Opavské, je záznam z brněnské městské knihy. Roku 1360 dostala Markéta ohromnou sumu 100 hřiven bez jakéhokoli bližšího určení.¹⁶⁶ Z okolních zápisů taktéž nic nezjistíme. Navíc se mohlo jednat o dodatečný zápis, jak bylo ukázáno na příjezdu Anny Svídnické do Českého království. Jan Jindřich se roku 1360 v Brně příliš nezdržoval. V září probíhala důležitá jednání s Habsburky. Na poli u Esslingen se rakouský vévoda Rudolf jménem svým i svých bratrů Fridricha, Albrechta a Leopolda vzdal všech práv na České království, Moravské markrabství a všechny země, které patří ke Koruně české. A nebude uplatňovat žádné nároky, pokud Karel nebo Jan Jindřich budou mít právoplatné dědice.¹⁶⁷ Nacházíme se pořád v době, kdy mužskými potomky disponuje pouze Jan Jindřich a to hned třemi – Joštem, Janem Soběslavem a Prokopem.

---

¹⁶² Ivan HLAVÁČEK, *Brünn als Residenz der Markgrafen der luxemburgischen Sekundogenitur*, in: Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa. Hrsg. Hans PATZE - Werner PARAVICINI, Sigmaringen 1991, s. 361 - 420, zde s. 388; J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 176 - 177.

¹⁶³ Am liebsten weilte er jedoch im Kreise seiner Familie. Denn in Margarete hatte er eine treue Lebensgefährtin gefunden. F. HECHT, *Johann von Mähren*, s. 58.

¹⁶⁴ Roku 1350 vydává listiny 21. a 26. prosince v Brně. CDM VIII, s. 29 - 31, č. 60, 61. Roku 1351 máme dochovanou listinu z 21. prosince téhož roku. TAMTÉŽ, s. 97 - 98, č. 133. Poté vydává listinu hned 2. ledna roku 1358. CDM IX, s. 59, č. 76. Listina z 21. prosince 1360. TAMTÉŽ, s. 161 - 162, č. 219.

¹⁶⁵ CDM IX, s. 148 - 159, č. 203, 207 - 211, 213, 215, 216.

¹⁶⁶ It. eidem pro domina marchionissa 100 mar., *Knihy počtů*, s. 271. V rejstříku uvádí Mendl ještě jeden záznam k Markétě Opavské, jenže ten je datován až k roku 1365, kdy už byla Markéta dávno po smrti. Jako markraběnka je zde míněna další žena Jana Jindřicha Markéta Rakouská, *Knihy počtů*, s. 395.

¹⁶⁷ Jednání se týká několik listin. CDM IX, s. 134 - 142, č. 185 - 190.

Rudolf si pohrával s myšlenkou říšského trůnu. To Karel nemohl připustit a Rudolfovi spojence porazil.¹⁶⁸ Ke konci roku pobýval markrabě Jan Jindřich společně s bratrem v Norimberku.¹⁶⁹ Ale to nám nepomůže s určením, proč Markéta obdržela neobvyklou sumu 100 hřiven.

4. 3 Synové

Markéta Opavská coby manželka moravského markraběte a možného nástupce na český trůn splnila jakožto žena svůj úkol a Janu Jindřichovi porodila hned šest dětí. Sepsat celé jejich životní osudy není cílem této práce, ale zmíním se o nich v souvislosti s dynastickou politikou, kterou většinou nevedl jejich otec Jan Jindřich, ale jeho starší bratr a hlava lucemburského rodu Karel IV.

Po narození těchto dětí se zdálo, že rod Lucemburků má potomků víc než dost, zvláště po tom, co se i Karlovi IV. narodil syn Václav a po něm ještě Zikmund a Jan Zhořelecký. Kdo mohl tušit, že touto generací vymře lucemburský rod po meči?

Nemáme zmínky ani o nemanželských dětech. Jedinou výjimku by snad mohl tvořit nejmladší Prokop. Měl mít totiž jakousi dceru Sofii. Jak ale píše Dieter Veldtrup, je pravděpodobné, že Sofie byla dcerou hraběte Jindřicha II. z Holsteinu.¹⁷⁰

Jako nejstarší syn a druhé dítě se v říjnu roku 1354 narodil Jošt. Markraběnka Markéta dostala darem 22 hřiven grošů. U tohoto záznamu jako jediného je uvedeno i pohlaví dítěte.¹⁷¹ Protože, jak dokázal Václav Štěpán, dá se toho o markraběti moravském a na sklonku života dokonce i římském králi Joštovi napsat opravdu mnoho, zaměřím se na něj jen ve stručnosti, v otázkách jeho budoucího sňatku.¹⁷²

Karel IV. jednal roku 1356 s uherským králem Ludvíkem z Anjou v Rábu. Uzavřeli dohodu o sňatku mezi Joštem a Alžbětou, dcerou Ludvíkova bratra vévody Štěpána Chorvatského, s jejíž rukou by Jošt získal naději na nástupnictví v Uhrách.¹⁷³ V roce 1361 dokonce papežská kancelář vydala dispens ze čtvrtého stupně příbuzenství kvůli dohodnutému sňatku Jošta s Alžbětou, přesto smlouva nedošla naplnění.¹⁷⁴

Následující rok po tomto jednání se Markétě Opavské narodil další syn Jan Soběslav. Přišel na svět někdy mezi únorem a dubnem. Jako při narození Jošta i tentokrát dostala

¹⁶⁸ F. KAVKA, *Karel IV.*, s. 227.

¹⁶⁹ CDM IX, s. 148 – 159, č. 203, 207 – 211, 213, 215, 216.

¹⁷⁰ D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 368.

¹⁷¹ *Knihy počtů*, s. 224.

¹⁷² V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*.

¹⁷³ CDM IX, s. 165 – 167, č. 231. Dochovalo se pouze potvrzení z 2. února 1361.

¹⁷⁴ MonVat II, s. 465, č. 1159. Jošt a Alžběta byli příbuzní přes své prababičky Gutu Habsburskou a Klemencii Habsburskou, které byly sestry, dcery Rudolfa I. Habsburského. Viz příloha č. 1.4.

markraběnka po porodu 22 hřiven grošů.¹⁷⁵ Nevíme přesně, zda byl druhorozeným synem právě Jan Soběslav, ale pokud budeme věřit zprávám kronikáře Beneše Krabice z Weitmile, kde je vždy jmenován hned po Joštovi, tak tomu tak s největší pravděpodobností bylo.¹⁷⁶ Navíc se později Jan Soběslav nachází častěji než Prokop v blízkosti svého strýce Karla IV.

Hned rok po narození Jana Soběslava přibyl do rodiny poslední chlapec, pokřtěný jako Prokop. Narodil se někdy na začátku ledna 1358. Šlo nejspíš o dost komplikovaný a pravděpodobně předčasný porod. Jak se domnívá Václav Štěpán, markraběnka Markéta už poté nemohla mít další děti.¹⁷⁷ Není se čemu divit, vždyť posledních šest let porodila každý rok jedno dítě. I za Prokopa dostala od města Brna 22 hřiven grošů.¹⁷⁸

Dokud Karel IV. postrádal následníka, měl nejstarší syn Jana Jindřicha Jošt největší naději na získání českého trůnu. Tuto pozici však ztratil po narození prince Václava (IV.) v únoru 1361. I v politické situaci tehdy došlo k obratu a z plánovaného sňatku s Alžbětou sešlo. Nová vyhlídka na manželství se objevila asi někdy kolem roku 1370, kdy si Jošt vzal za svou choť sestru Vladislava Opolského Anežku. Nevíme přesně, kdy ke sňatku došlo a také není jisté, kolikrát se oženil, zda jednou či dvakrát. O Joštově manželce se v listinách mluví jako o Elišce, poté o Anežce a později je zase označována jako Eliška. Pravděpodobně jde o jednu osobu, která mohla používat obě jména.¹⁷⁹ S Anežkou-Eliškou žil Jošt téměř 40 let v bezdětném manželství. Markraběnka zemřela někdy v dubnu 1409 a o dva roky později ji následoval i její manžel, který mnoho let válčil se svým mladším bratrem Prokopem o vliv na Moravě.¹⁸⁰

Druhorozený syn Jana Jindřich a Markéty Opavské Jan Soběslav zasvětil svůj život církevní kariéře, ačkoliv zpočátku s ním Karel IV. také počítal ve svých dynastických plánech. Zasnoubil ho s Alžbětou, dcerou Ruprechta II. Falckého. Z plánovaného sňatku ale sešlo.¹⁸¹ V církevní hierarchii to Jan Soběslav dotáhl až na aquilejského patriarchu. Tento post se mu stal ale osudným, protože po mnohých neshodách s místními obyvateli byl roku 1394 v Udine zavražděn.

Co se týče nejmladšího Prokopa, zájem o něj jako o ženicha se objevil nejspíš roku 1378, kdy mu bylo už kolem dvaceti let. Dochoval se list, ve kterém markrabě Jošt uvádí, že jeho strýc Karel IV. dostal svatební smlouvu mezi Prokopem a dcerou hraběte Kajetána ze

¹⁷⁵ *Knihy počtů*, s. 249.

¹⁷⁶ ...tres filios: Iodocum, Iohannem, qui cognominatus est Sobieslaw, et Procopium ..., *Chronicon Benessii de Weitmile*, s. 520. ...filios suos Iodocum, Iohannem dictum Sobeslaw et Procopium,... TAMTÉŽ, s. 547.

¹⁷⁷ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 19.

¹⁷⁸ *Knihy počtů*, s. 256.

¹⁷⁹ Podrobněji D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 368, pozn. 2258; J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 214.

¹⁸⁰ Nejpodrobněji o bratrském sporu V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, průběžně.

¹⁸¹ D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 364 - 365.

Sundgau, Jacobellou. Nemůžeme jednoznačně říci, o koho šlo. Dieter Veldtrup se domnívá, že mohlo jít o dceru hraběte Onorata z Fondi, který byl příbuzný papeže Bonifáce VIII.¹⁸² Vzhledem k událostem, které následně nastaly (papežské schizma, smrt Karla IV.), ze svatby, stejně jako u jeho bratrů, sešlo.

Další pokus o Prokopův sňatek se objevil až o dvanáct let později, roku 1390. V důsledku politické situace došlo ke sblížení Václava IV., francouzského krále Karla VI. a aragonského krále Jana, jehož dceru Janu si měl Prokop vzít za ženu. Zasnoubení bylo zmařeno ve chvíli, kdy se český král Václav IV. přiklonil na stranu římského papeže. Jan Aragonský, který byl zastáncem papeže v Avignonu, tlačil prostřednictvím tohoto budoucího sňatku na Václava, aby se přidal na jeho stranu, ale marně.¹⁸³ Prokop pak zůstal až do své smrti roku 1405 svobodný.

Na závěr této části je třeba zmínit dosti zvláštní smlouvu, která nakonec nevstoupila v platnost. V ní stálo, že si Karlova dcera Eliška (nar. 1358) má vzít jednoho ze synů Jana Jindřicha. Jošt byl již zaslíben uherské dědičce, takže šlo buď o Jana Soběslava nebo Prokopa. Snoubenci by byli v druhém stupni příbuzenství, a proto se Karel chystal zaplatit papežské kurii obrovskou částku 100 000 zlatých.¹⁸⁴ Tento až příliš pragmatický plán vznikl v době, kdy Karel stále čekal na následníka a manžel Elišky, v dané chvíli jediné neprovdané císařovy dcery, by pak byl prvním adeptem českého trůnu po Karlově smrti. Smlouva byla nakonec zbytečná, navíc by v budoucnu byla i těžko proveditelná.

Aby byl výčet synů moravského markraběte úplný, musím se zmínit ještě o jednom. Jak již bylo řešeno výše, Markéta po porodu Prokopa už nejspíš nemohla mít další děti. Manželství bylo, jak se zdá téměř idylické, a tím nezajímavé pro tehdejší kronikáře. Brněnská berní kniha ukrývá ale ještě jeden zajímavý záznam. Roku 1359 bylo markraběti darováno 20 hřiven ke křtu dítěte.¹⁸⁵ Prokopa můžeme s naprostou jistotou vyloučit, protože v této době byl křest prováděn co nejdříve kvůli nečekaným a velmi častým úmrtím malých dětí. Je tedy zřejmé, že se Janu Jindřichovi narodilo dítě, které vzešlo z nemanželského lože a výše částky, kterou obdržel, ukazuje na syna. Je o něco nižší než za syny narozené v manželství, na druhou stranu je vyšší než částky, které markraběnka obdržela za porody dcer. Více zpráv o tomto nemanželském dítěti Jana Jindřicha bohužel nemáme. Václav Štěpán se domnívá, že přišel na svět díky tomu, že markraběnka Markéta už nemohla mít další děti, což Jana Jindřicha mohlo

---

¹⁸² D. VELDTTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 365 - 367.

¹⁸³ D. VELDTTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 367 - 368; V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 300, 304.; Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. (1361 - 1419)*. K předpokladům husitské revoluce, Praha 1986, s. 206.

¹⁸⁴ F. KAVKA, *Karel IV.*, s. 222.

¹⁸⁵ *Knihy počtů*, s. 262.

deprimovat a obnovil tak mimomanželské sexuální styky.¹⁸⁶ Markéta mohla po porodu trpět zdravotními obtížemi, které jí v důsledku mohly zamezit pohlavní styk.

4. 4 Dcery

První dcerou a prvním dítětem, které přišlo markraběcímu páru na svět, byla Kateřina. Narodila se někdy po 2. únoru 1353. Markraběnka Markéta dostala darem od brněnské městské rady 18 hřiven grošů za porod dítěte.¹⁸⁷ Je jisté, že prvním dítětem byla právě Kateřina, protože již 13. března téhož roku byla zasnoubena Albrechtu III. Habsburskému, synovi rakouského vévody Albrechta II. Sňatek měl být dovršen po deseti letech. Jako věno měla obdržet 10 000 hřiven stříbra, obvyklých v královských rodinách.¹⁸⁸ Aby se sňatek mohl uskutečnit, byla 1. června 1353 vydána dispens.¹⁸⁹

S uzavřením manželství se počítalo ještě 24. února 1365, ale vzhledem k nestálosti politické situace nakonec vše dopadlo jinak.¹⁹⁰ Karel IV. dal nakonec Albrechtovi III. za ženu svou dceru Alžbětu. Kateřina se provdala až roku 1372, kdy Jan Jindřich ve Vratislavi domluvil její sňatek s knížetem Jindřichem Nemodlinským (Falkenberským).¹⁹¹ Kateřina zemřela někdy před 17. červencem roku 1378.¹⁹² Byla pohřbena v kostele sv. Bartoloměje v Hlohově.

O dva roky později, někdy na přelomu července a srpna 1355, se narodila další dcera Alžběta. Její matka obdržela 14 hřiven grošů a služky 8 hřiven grošů.¹⁹³

I Alžběta byla předmětem sňatkové politiky svého strýce Karla IV., a proto byla roku 1358 zasnoubena s patnáctiletým markrabětem Vilémem I. Míšeňským z rodu Wettinů.¹⁹⁴ Manželství mělo být naplněno roku 1366.¹⁹⁵ Jako u Alžbětiných rodičů není jasné, kdy ke sňatku došlo. Objevily se spekulace, které ukazují na datum 19. března 1366. Toho dne se

¹⁸⁶ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 19.

¹⁸⁷ *Knihy počtů*, s. 207. S přesnější datací nám pomůže jeden z předchozích záznamů, v němž brněnští měšťané darovali čtyři tkaniny na pohřeb české královny, tedy Anny Falcké. Ta zemřela právě 2. února tohoto roku. It. pro quatuor pannis oblatis ad exequias regine Bohemie mar.

¹⁸⁸ CDM VIII, s. 154 - 155, č. 196.

¹⁸⁹ Kateřina a Albrecht III. měli společného předka Rudolfa I. Habsburského. Jeho dcerou byla Kateřinina prababička Guta Habsburská, manželka Václava II. MonVat II, s. 24 - 25, č. 56. Viz příloha č. 1.2.

¹⁹⁰ MonVat III, s. 261 - 262, č. 436.

¹⁹¹ 2. února 1372 je Kateřina označena jako Jindřichova manželka. *Codex diplomaticus Silesiae* (dále CDS) T. 6. Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johans von Oppeln und Ratibor in auszügen mitgetheilt. Ed. Colmar GRÜNHAGEN, Breslau 1865, s. 11, č. 50.

¹⁹² CDS 6, s. 14, č. 62.

¹⁹³ *Knihy počtů*, s. 232.

¹⁹⁴ Manželská smlouva byla součástí dohod o přátelství a pomoci, které byly uzavřeny 1. března mezi Karlem, Janem Jindřichem a Míšeňskými. RBM VI (1355 - 1363) Ed. Bedřich MENDL, Pragae 1928 - 1929, s. 455 - 462, č. 764 - 769. Svatební smlouvy konkrétně č. 768 a 769.

¹⁹⁵ Fritz VOIGT, *Markgraf Wilhelm von Meissen*. Pfandinhaber der Mark Brandenburg, in: Märkische Forschungen. IX. Band, Berlin 1863, s. 164 - 177.

v Praze konala dvojité svatba dcer Karla IV. Kateřina si vzala Otu Braniborského a Alžběta Albrechta III. Habsburského.¹⁹⁶ Třetí svatba v tento den se jeví jako nepravděpodobná.¹⁹⁷ Jisté je, že o rok později je Alžběta označována jako Vilémova manželka.¹⁹⁸

Toto manželství, jak se později ukázalo, bylo zvláště důležité pro Jošta. Vilém svému švagrovi poskytl nemalou finanční výpomoc v podobě 12 000 zlatých. Na oplátku Jošt zastavil Vilémovi a Alžbětě některá braniborská města. Nakonec jim byl moravský markrabě nucen zastavit celé Braniborsko.¹⁹⁹ Jošt si chtěl opravdu udržet Viléma na své straně. Svědčí o tom záznam z roku 1399, kde své sestře a švagrovi zastavil další hrady a města.²⁰⁰

Ve stejném roce dal Vilém Míšeňský své ženě věnem panství, které patřilo k hradu Rýzmburku.²⁰¹ Alžběta zemřela 20. listopadu roku 1400.

4.5 Anna – dcera nebo sestra?

Je jisté, že markraběnka Markétě se narodilo celkem šest dětí.²⁰² Beneš Krabice z Weitmile jich ve své kronice uvádí pouze pět: Kateřinu, Jošta, Alžbětu, Jana Soběslava a Prokopa.²⁰³ Otázkou tak zůstává, jak to bylo s tím šestým. Zda zemřelo již brzy po narození, nebo zda se jedná o Annu, pozdější manželku Petra ze Šternberka.

Pokud připustíme myšlenku, že šlo skutečně o Annu, tak se narodila jako čtvrtá v pořadí po své sestře Alžbětě. Přesné datum jako u všech jejích sourozenců není známo, ale narození bychom mohli datovat někdy mezi březnem a dubnem roku 1356. Markraběnka obdržela od města Brna 12 hřiven grošů. Protože porod byl nejspíš komplikovaný, dostaly i dívky, které pomáhaly 10 hřiven grošů.²⁰⁴

Roku 1379, kdy jak píše Václav Štěpán, *se bylo třeba postarat o ženicha pro Joštovu sestru Annu. Mezi členy panujících rodů nebyl žádný vhodný kandidát, musel tedy být vybrán bohatý šlechtic*.²⁰⁵ Volba padla na rod Šternberků, který byl jedním z nejbohatších na Moravě.

---

¹⁹⁶ Albrecht byl předtím zasnouben s nejstarší dcerou Jana Jindřicha Kateřinou.

¹⁹⁷ Jako nepravděpodobnou ji označil Waldemar LIPPERT, *Markgraf Wilhelm von Meissen und Elisabeth von Mähren*. Beitrag zur Geschichte der Beziehungen zwischen Wettinern und Luxemburgern in der zweiten Hälfte des XIV. Jahrhunderts, in: Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen XXX, Nr. II. und III. Hrsg. Gottlieb BIERMANN, Prag 1892, s. 93 - 127, zde konkrétně s. 98.

¹⁹⁸ W. LIPPERT, *Markgraf Wilhelm von Meissen*, s. 99.

¹⁹⁹ CDM XII (1391 - 1399) Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1890, s. 163, č. 169. Zástavní listina na Braniborsko se nedochovala.

²⁰⁰ *Codex diplomaticus Saxoniae Regiae* (dále CSDR) I B II. Edd. Otto POSSE - Hubert ERMISCH, Leipzig 1902, č. 224.

²⁰¹ CSDR I B II, č. 265.

²⁰² Markéta dostala od města Brna celkem šestkrát dar za porod dítěte. *Knihy počtů*, s. 207, 224, 232, 240, 249, 256.

²⁰³ *Chronicon Benessii de Weitmile*, s. 520.

²⁰⁴ *Knihy počtů*, s. 240.

²⁰⁵ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 139.

Navíc Jošt si chtěl udržet přízeň nejvýznamnějšího člena šternberského rodu té doby a tím nebyl nikdo jiný než litomyšlský biskup Albert ze Šternberka. Jeho synovec Petr byl vybrán jako ženich pro Annu. Svatební smlouva se nám bohužel nedochovala a ani neznáme přesné datum sňatku.

Na základě předchozích dohod, slíbili kníže Jan I. Opavský a Ratibořský a jeho stejnojmenný syn Jan zaplatit Anně věno ve výši 1000 kop grošů. Jako ručitel se v listině objevuje Václav z Kravař.²⁰⁶

Někdy v této době koupili Jošt a Prokop své sestře dům v Praze na východní straně Malostranského náměstí. Roku 1381 jej král Václav IV. osvobozuje od daní a poplatků.²⁰⁷

Další zpráva, kde je Anna opět nazvaná sestrou Jošta a Prokopa, je z roku 1395, kdy se markrabě Prokop zavázal, že během bojů se svým bratrem Joštem nebude škodit Petrovi ze Šternberka a jeho manželce Anně.²⁰⁸ O tři roky později ji Prokop udělil právo volně disponovat s věnem, protože její manžel Petr ze Šternberka zemřel rok předtím, tj. 1397.²⁰⁹

Další listiny, ve kterých se Anna objevuje, jsou poněkud problematické, protože jako svého bratra označuje nejen Prokopa, ale i Přemka Opavského.²¹⁰ Někteří historikové se proto domnívají, že Anna pocházela z rodu Opavských Přemyslovců a šlo nejspíš o dceru Mikuláše II. Opavského, sestru markraběnky Markéty Opavské.²¹¹ Je zajímavé, že pokud je o Anně někde zmínka, tak je vždy ztotožňována se svým manželem Petrem ze Šternberka a nikde se nedovídáme nic o jejím otci nebo rodině, z které pocházela.

---

²⁰⁶ O dohodách, které předcházely této, nic nevíme. Nemůžeme proto zdůvodnit, proč měli Annino věno platit právě Opavští Přemyslovci. To ovšem nahrává domněnce, že Anna patřila do jejich rodu, viz níže. Markrabě Jošt mohl požádat Jana I. Opavského a Ratibořského jakožto Annina strýce, aby se místo něj postaral o vyplacení věna. Václav ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař*. Část první: Lackův politický vzestup, in: *Časopis Matice moravské*, 1991, č. 2, s. 217 - 238, zde s. 225.

CDM XI (1375 - 1390) Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1885, s. 133, č. 144. Na základě této listiny uvažoval Kopetzky, že Anna byla dcerou Jana I. Opavského a Ratibořského tedy sestra Jana II. Ratibořského, protože je v listině označena jako *unser swestir*. F. KOPETZKY, *Zur Geschichte und Genealogie der Přemyslidischen Herzoge von Troppau*, s. 69.

²⁰⁷ CDM XI, s. 222, č. 248. Anna je zde nazvána jako sestra markrabat Jošta a Prokopa.

²⁰⁸ CDM XII, s. 223, č. 231.

²⁰⁹ CDM XII, s. 409, č. 459.

²¹⁰ Annin testament. CDM XII, s. 481, č. 423.

²¹¹ Jako dceru Jana Jindřicha a Markéty Opavské uvádějí Annu např. J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*; V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*; TÝŽ, *Osobnost Lacka z Kravař*; M. STARÝ, *Tři kněžny Anny*; Bertold BRETHOLZ, *Zur Biographie des Markgrafen Jodok von Mähren*, in: *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Mährens und Schlesiens* 3, Brünn 1899 s. 237 - 265.

Za dceru Mikuláše II. Opavského ji pokládají F. HECHT, *Johann von Mähren*; J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*; D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*; František CHOCHOLATÝ, *Genealogie opavských Přemyslovců 1255 - 1525*, in: *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 6. Zář, Praha 1978, s. 129 - 153; Vincenc PRASEK, *Klášteř sv. Kláry v Opavě*, in: 9. program Českého gymnasia v Opavě, Opava 1892, s. 3 - 48.

Anna zemřela nejspíš na konci roku 1401. Přesné datum neznáme.²¹² O Annin pohřeb se nejspíš postaral její bratr Jošt, který se v té době zdržoval na Moravě a v únoru a březnu je doložen v Olomouci, kde 15. března 1402 založil kanovnickou prebendu v kostele sv. Václava.²¹³ Jak se domnívá Václav Štěpán: *nadanou platem 40 hřiven grošů z města Brna, která zřejmě byla věnována uctění památky jeho sestry Anny - na anniversarium za ni a jejího manžela Petra ze Šternberka bylo určeno po čtyřech hřivnách grošů.*²¹⁴

Anna byla pohřbena spolu se svým manželem v kapli sv. Jeronýma ve šternberském augustiniánském klášteře.²¹⁵

4. 6 Smrt

O tom, kdy Markéta zemřela, nevíme téměř nic. Poslední datovaná zpráva, kterou o ní máme, je z roku 1361, kdy je zmíněn její kuchmistr Myslibor. Od té doby prameny o markraběnce mlčí. Až na jeden a tím je nedatovaný dopis Karla IV. svému bratrovi Janu Jindřichovi.²¹⁶ V dopisu se bohužel nevyskytuje ani jeden časový údaj, který by nám pomohl s přesnějším určením Markétina úmrtí. Fritz Hecht píše, že se tak stalo na počátku 60. let.²¹⁷ Karlův dopis soustrasti se připisuje k roku 1363. O rok později byl markrabě již znovu ženatý. Určení přesnějšího data smrti by nám mohly pomoci listiny vydané Janem Jindřichem. Markrabě vydává v březnu roku 1363 sérii listin, jejichž vznik bychom mohly klást po Markétině úmrtí. Jan Jindřich bere kláštery pod svou ochranu a tím pádem nemohou do chodu kláštera zasahovat úředníci ani šlechtici. Jednalo se o kláštery v Oslavanech, Žďáru, Nové Říši, Velehradu a v Zábrdovicích.²¹⁸ Taktéž potvrzuje privilegia kláštera v Louce, sv. Kláře ve Znojmě a cisterciáckám na Starém Brně.²¹⁹ Jak píše Jaroslav Mezník: „*Jan Jindřich byl samozřejmě oddaným synem církve, jeho vztah církvi a církevním institucím nebyl však zdaleka tak intenzivní, jak tomu bylo u jeho staršího bratra.*“ A o stránku dál zmiňuje: „*Roku 1363 přistoupil k jednotné úpravě vztahu markraběcích klášterů k panovníkovi...*“²²⁰

²¹² Bliže upřesňuje datum smrti záznam v Deskách zemských, kde se v půhonu Petra z Kravař a Plumlova nachází záznam z 15. května 1406 na Lacka z Kravař, který *mi to drží mocí bez mé vůle beze všeho práva od pěti let.* Die Landtafel des Markgraffthumes Mähren (1348 - 1466). Olomützer Cuda. Edd. Josef CHYTIL - Petr CHLUMECKÝ, Brünn 1856, s. 159.

Lacek měl část panství odevzdat Petrovi z Kravař a Plumlova, což neučinil. Václav ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař.* Část druhá: Na vrcholu politické dráhy, in: Časopis Matice moravské 1993, č. 1, s. 11 - 41, zde s. 14.

²¹³ CDM XIII (1400 - 1407) Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1897, s. 189 - 190, č. 179.

²¹⁴ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 529 - 530.

²¹⁵ CDM XIII, s. 410 - 412, č. 376.

²¹⁶ CDM IX, s. 246 - 247, č. 327.

²¹⁷ F. HECHT, *Johann von Mähren*, s. 79.

²¹⁸ CDM IX, s. 222 - 228, č. 305, 307, 308, 310, 311.

²¹⁹ CDM IX, s. 223 - 224, 226, 228 - 229, č. 306, 309, 312.

²²⁰ J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 194 - 195.

Nemohla být příčinou, proč došlo k vydání těchto privilegií, právě smrt markraběnky? A je taktéž zajímavé, že právě v této době sepsal Jan Jindřich svůj první testament, který mu jeho bratr Karel IV. potvrdil listinou z 20. června téhož roku.²²¹ S jistotou můžeme říci jen to, že Markéta zemřela někdy mezi lety 1361 - 1363.

Z dopisu, který římský císař zaslal svému bratrovi, lze vyčíst Karlovu upřímnou soustrast nad úmrtím, které se událo v markraběcím domě. Markétu nazývá *soror nostra carissima* a hned v první větě píše, jak trpí společně se svým bratrem.²²² Celý dopis je plný metafor naznačujících velkou ztrátu moravského markraběte. Karel s Janem Jindřichem dozajista soucítil, protože jeho samotného opustila již třetí manželka Anna Svídnická, která zemřela 11. července 1362 při porodu, a již měl zřejmě upřímně rád.

Markéta byla pohřbena v kostele sv. Tomáše, stejně jako o dvanáct let později její manžel Jan Jindřich. Kostel prodělal během staletí mnoho změn. Roku 1752 došlo i k otevření hrobky. Proti očekávání se zde však našly pouze ostatky markraběte Jošta, nikoliv však Jana Jindřicha a jeho manželky (měla jsem být pohřbena i Markéta Habsburská).²²³

---

²²¹ CDM IX, s. 236 - 237, č. 317.

²²² Carissime frater, de morte clarissime memorie tue coniugis nostre sororis amande digne quidem tibi germane affectionis dulcore compatimur. CDM IX, s. 246 - 247, č. 327.

²²³ Irena LOSKOTKOVÁ, *Hrobka markraběte Jošta z rodu Lucemburků*, in: Vlastivědný věstník moravský LI, 1999, č. 2, s. 161 - 162.

5. Další moravské markraběnky

5. 1 Eliška Těšínská

Po Markétině smrti zažil Jan Jindřich zvláštní epizodu s Eliškou Těšínskou. Eliška byla dcerou těšínského vévody Kazimíra z rodu Piastovců. V době, kdy o ní měl Jan Jindřich zájem, byla jeptiškou v polském cisterciáckém klášteře v Třebnici (Trzebnica) nedaleko Vratislavi. Fritz Hecht se domníval, že s ní Jan Jindřich vstoupil na krátký čas do manželství, jenže jak vyplývá z papežského mandátu z 20. ledna roku 1364, markrabě s Eliškou sice žil, ale k církevnímu sňatku nejspíš nedošlo.²²⁴ Toto soužití trvalo jen nepatrnou chvíli, protože v uvedeném dokumentu, který byl určen vratislavskému biskupovi, stojí, že markrabě se musí Elišky vzdát a ta se má vrátit do kláštera.²²⁵ Jan Jindřich tak s největší pravděpodobností učinil. Tato listina je jediná zpráva, která se o Elišce dochovala. Možná zemřela už na konci roku 1363, tedy před vydáním papežského mandátu, protože nejsou žádné zprávy, o jejím návratu do kláštera, ani že by tam byla pochována.²²⁶

Vyřešení této situace se velmi hodilo Karlovi, který měl se svým bratrem již úplně jiné plány.

5. 2 Markéta Habsburská

V únoru 1364 si Jan Jindřich vzal za manželku ženu, která se stejně jako první dvě jmenovala Markéta. Markéta byla dcerou Albrechta II. Habsburského a tento sňatek měl utvrdit usmíření mezi Lucemburky a Habsburky. Na tom by nebylo nic divného, kdyby Markétiným prvním manželem nebyl Menhard III. Hornobavorsko-Tyrolský, syn Ludvíka Braniborského a Markéty Tyrolské, první manželky Jana Jindřicha. Podivně zamotaný kruh dynastických aliancí jakoby se znovu sám v sobě uzavíral. Tento *syn, zplozený ze špatného manželství*, jak o něm napsal Beneš Krabice z Weitmile, byl Markétiným manželem jen velmi krátkou dobu, neboť jako ani ne devatenáctiletý 13. ledna 1363 zemřel.²²⁷ Na co moravský markrabě před sňatkem opět zapomněl, byla dispens, protože oba dva s Markétou byli pravnucci římského krále Rudolfa I. Situace proběhla podobně jako v případě manželství s Markétou Opavskou a dispens byla vydána dodatečně, poté co manželé žili nějakou dobu

---

²²⁴ Manželství bylo uzavřeno de facto, jak vyplývá z papežské listiny. MonVat III, s. 162 - 163, č. 258.

²²⁵ TAMTÉŽ.

²²⁶ Kazimierz JASIŃSKI, *Rodowód Piastów ślaskich*. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzesccy, świdniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy, Kraków 2007, s. 620.

²²⁷ O Menhardovi je stručně pojednáno výše. *Chronicon Benessii de Weitmile*, s. 204.

odděleně. Rozdíl oproti předešlé svatbě s Markétou Opavskou byl ten, že manželé museli uzavřít nový sňatek, tentokrát podle pravidel.²²⁸

Manželství s Markétou skončilo téměř dříve, než začalo. Nová moravská markraběnka zemřela někdy mezi lety 1365 - 1366, jak uvádí Jaroslav Mezník.²²⁹ Dieter Veltrup datuje její smrt přesně na den a to na 14. ledna 1366.²³⁰

Po Markétě se nám dochovaly dvě listiny, které vydala jako markraběnka moravská. Netýkají se však Moravy, nýbrž rakouských zemí. V první listině se Markéta zřekla věna, které jí bylo od rakouských vévodů přislíbeno při vstupu do prvního manželství s Menhardem III. Hornobavorským.²³¹ Ve druhé listině se zřiká svých nároku a jakýchkoliv práv na rakouské země.²³²

5. 3 Alžběta z Öttingenu

Poslední manželkou byla Alžběta z Öttingenu. Tentokrát se Jan Jindřich vyvaroval svých chyb a dispens ze čtvrtého stupně příbuzenství si vyžádal včas.²³³ Nejspíš proto, že se nedaly předpokládat komplikace v udělení listiny. Jak a přes koho byl Jan Jindřich příbuzný s tímto málo známým hraběcím rodem, že byla potřebná dispens? Jaroslav Mezník a Václav Štěpán se domnívají, že Alžběta byla dcerou Alberta z Öttingenu, jak je i uvedeno v papežské listině, ale dále se otázkou nezabývají.²³⁴ Ani Dieter Veldtrup, který sňatkové aliance Lucemburků bedlivě zkoumal, nedošel k jednoznačné odpovědi. Pouze uvádí možnost, že Alžběta byla dcerou Ludvíka IV. z Öttingenu, což ale nelze jednoznačně prokázat, a v tom případě by byla s Janem Jindřichem ne ve čtvrtém, jak je uváděno v dispensi, ale ve třetím stupni příbuzenství. Jejich společným předkem by totiž byl Rudolf I. Habsburský, otec české královny Guty, matky Elišky Přemyslovny a tudíž babičky Jana Jindřicha.²³⁵ V jiné kapitole ale Veldtrup sám uvádí, že šlo o dceru Alberta z Öttingenu a Adléty z Ortenburgu.²³⁶

Poslední manželství Jana Jindřicha trvalo osm let a stejně jako to předchozí bylo bezdětné. Ukončila ho smrt markraběte, která ho zastihla 12. listopadu 1375 v Brně. Na jeho místo nastoupil nejstarší syn Jošt. Jan Jindřich měl zemřít po dlouhé těžké horečce, jakou

²²⁸ MonVat III, s. 199 - 201, č. 332, 333.

²²⁹ J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 167.

²³⁰ D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 481.

²³¹ CDM IX, s. 268 - 269, č. 352.

²³² CDM IX, s. 269 - 270, č. 353.

²³³ MonVat III, s. 537 - 538, č. 863.

²³⁴ J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 167; V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 25; Fritz HECHT nazývá jejího otce Gilbertem, *Johann von Mähren*, s. 87.

²³⁵ D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 109 - 110. Rudolfova dcera Guta si vzala Ludvíka IV. z Öttingenu. B. HAMANN, *Habsburkové*, s. 154. Viz příloha.

²³⁶ D. VELDTRUP, *Zwischen Eherecht*, s. 372.

nemoc provázela nebo signalizovala, však nevíme.²³⁷ Bratr římského císaře byl, jak si přál, pohřben v kostele sv. Tomáše v Brně, který sám založil. Měl být pohřben před oltářem, kde již spočívaly obě Markéty, Opavská a Habsburská.²³⁸ Kde se jejich ostatky nachází dnes, je velkou záhadou.²³⁹ Pravděpodobně zanikly při barokní přestavbě kostela nebo jsou uloženy na dosud neprozkoumaném místě.

Alžběta žila ještě nějaký čas na Moravě a poté se přestěhovala do Vídně, kde 3. dubna 1409 zemřela.²⁴⁰

---

²³⁷ Předmluva k CDM XI, s. II.

²³⁸ C. JANETSCHEK, *Das Augustiner-Eremitenstift S. Thomas in Brunn*, s. 29.

²³⁹ I. LOSKOTKOVÁ, *Hrobka markraběte Jošta z rodu Lucemburků*, s. 161 - 162.

²⁴⁰ D. VELDTROP, *Zwischen Eherecht*, s. 481.

Závěr

V předložené práci jsem se snažila alespoň trochu přiblížit život moravského markraběte Jana Jindřicha a jeho druhé manželky Markéty Opavské, která byla, a podle mého názoru, stále je, ve stínu jeho první ženy Markéty Korutansko-Tyrolské. Ta se odhodlala k činu, který naprosto šokoval celou tehdejší Evropu. Svého manžela vypudila ze země, obvinila z impotence a znova se provdala. Pro tehdejší kronikáře to byla naprostá senzace, kterou pečlivě zaznamenali, zatímco poklidné manželství Jana Jindřich s Markétou Opavskou neposkytovalo žádnou zajímavou látku k vyličení. A tak se paradoxně ocitla v pozadí žena, která splňovala všechna kritéria charakterizující ve středověku dobrou manželkou, a to dokonce i přesto, že svojí plodností, jež ji nakonec nejspíš zdravotně ublížila, vyvrátila všechny pomluvy o impotenci svého manžela. Ačkoliv se vše seběhlo během několika málo let, tehdejší zpravodaje už tato, tentokrát pravdivá, informace nezajímala. A my můžeme Markétin život konstruovat jen pomocí několika málo dochovaných pramenů.

Většina informací kolem moravské markraběnky zůstane asi zahalena tajemstvím. Kdy přesně došlo ke svatbě s Janem Jindřichem? Zakládala spolu s ním klášter sv. Tomáše? Kde konkrétně sídlil jejich dvůr v Brně, než se mohli přestěhovat na hrad Špilberk? Jaké měla Markéta věnné statky? Mohlo se jednat o obec Rousínov? To je jen malý výčet otázek, které jsem si během své práce položila a na které vzhledem k počtu dochovaných pramenů asi nikdy nenajdeme přesnou odpověď.

Jisté je, že se Markéta zapojovala do, řečeno dnešní terminologií, regionální politiky. Vyslyšela stížnosti měšťanů na brněnské prostitutky, které následně byly z jejího příkazu přemístěny. Starala se o (svou) obec Rousínov, která ji přinášela pravidelné poplatky za mýto. Věrně stála po boku svého manžela, když společně nechali vysvětit kostel Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše při založené kanonii augustiniánů-eremitů v Brně. Sama byla schopna reprezentovat jako moravská markraběnka, která připravila uvítání nové české královny Anny Svidnické v Českém království.

Další záhadou je počet dětí Jana Jindřicha a Markéty Opavské. Z nedostatku pramenů nelze říci, zda se jich dospělosti dožilo pět nebo všech šest. Část své práce jsem proto věnovala i této problematice, kde jsem se snažila vyložit všechny prameny, které se týkají onoho problémového dítěte, které bychom mohli pokládat za Annu, budoucí manželku Petra ze Šternberka.

Jan Jindřich a Markéta Opavská spolu žili v poklidném svazku, v době kdy nehrozily ani velké nepokoje v Markrabství moravském. Stejně jako nevíme přesně, kdy se konala

markraběcí svatba, tak ani nevíme, kdy Markéta zemřela. Velký smutek v lucemburské rodině vyjádřil Karel IV. ve svém dopisu bratrovi, v němž se český král vyjadřuje spíše v metaforách a jakékoliv časové určení v něm chybí. Na tehdejší dobu neobvyklý velmi osobní dopis, se ale bohužel pro určení přesného data Markétina úmrtí využít nedá.

Žádná z dalších markraběnek už nebyla pro Moravu tolik významná. Zpráv o nich máme jen pomálu a dítě ani jedna z nich neporodila. Jan Jindřich byl, stejně jako jeho bratr, opět volný, pomineme-li epizodní vztah s Eliškou Těšínskou. A Karel toho pro svoji dynastickou politiku neváhal využít. Roku 1364 si Jan Jindřich vzal v pořadí třetí Markétu, tentokrát z rodu Habsburků, s níž byl ženat necelé dva roky. Po ní přišla poslední manželka Alžběta z Öttingenu, která Jana Jindřicha o mnoho let přežila.

Ve své bakalářské práci jsem se snažila přiblížit pokojné manželství jednoho z nejvýznamnějších Lucemburků a zároveň o vhled do jeho soukromí, které bylo asi podobné jako v jiných zámožných rodinách této doby.

Prameny a literatura

Zkratky

CDM - Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CDS - Codex diplomaticus Silesiae

CSDR - Codex diplomaticus Saxoniae Regiae

ČČH - Český časopis historický

FRB - Fontes rerum Bohemicarum

MGH - Monumenta Germaniae Historica

MonVat - Monumenta Vaticana

RBM - Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

RI - Regesta imperii

Prameny

Acta imperii selecta I. Ed. J. F. BÖHMER, Innsbruck 1870.

Beneš Krabice z Weitmile. Kronika pražského kostela, in: *Kroniky doby Karla IV.* Ed. Marie BLÁHOVÁ, Praha 1987.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. IV (1268 - 1293). Ed. Antonin BOCZEK, Olomucii 1845.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. V (1294 - 1306). Ed. Josef CHYTIL, Brunae 1850.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. VI (1307 - 1333). Ed. Josef CHYTIL, Brünn 1854.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. VII (1334 - 1349). Ed. Josef CHYTIL, Brünn 1858.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. VIII (1350 - 1355). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1874.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. IX (1356 - 1366). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1875.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. X (1367 - 1375). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1878.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. XI (1375 - 1390). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1885.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. XII (1391 - 1399). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1890.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae Bd. XIII (1400 - 1407). Ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1897.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae I B II. Edd. Otto POSSE - Hubert ERMISCH, Leipzig 1902.

Codex diplomaticus Silesiae Bd. 18 Regesten zur schlesischen Geschichte 1316 - 1326, Breslau 1898, s. 87.

Codex diplomaticus Silesiae T. 6. Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johans von Oppeln und Ratibor in auszügen mitgetheilt. Ed. Colmar GRÜNHAGEN, Breslau 1865.

Děje Uhrů Šimona z Kézy, in: Legendy a kroniky koruny uherské. Ed. Richard PRAŽÁK, Praha 1988.

Chronicon Aulae Regiae. Ed. Josef EMLER, FRB IV, Praha 1884.

Chronicon Benessii de Weitmile. Ed. Josef EMLER, FRB IV, Praha 1884.

Die Chronik Heinrichs Taube von Selbach. Hrsg. H. Bresslau, MGH – Scriptores rerum Germanicarum, Nova series I, Berlin 1922, s. 51 – 52.

Die Chronik Johans von Winterthur. Hrsg. von F. BAETHGEN, MGH – Scriptores rerum Germanicarum, Nova series III, Berlin 1924, s. 187.

Die Chronik des Mathias von Neuenburg. Hrsg. von A. HOFMEISTER, MGH – Scriptores rerum Germanicarum, Nova series IV, Berlin 1924 - 1940.

Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. Ed. Fedorus SCHNEIDER, MGH – Scriptores rerum Germanicarum in usum scholium separatim editi, tomus II, Hannoverae et Lipsiae 1910.

Knihy počtů města Brna z let 1343 - 1365. Ed. Bedřich MENDL, Brno 1935.

Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348 - 1466). Brünn Cuda. Edd. Josef CHYTIL - Petr CHLUMECKÝ, Brünn 1856.

Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348 - 1466). Olomützer Cuda. Edd. Josef CHYTIL - Petr CHLUMECKÝ, Brünn 1856.

Listy děkanství Karlštejnského z let 1322 - 1625. Ed. Josef TEIGE, Praha 1906.

Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, tomus VI, pars I. Ed. Iacobus SCHWALM, Hannoverae 1914 – 1927.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia I. Acta Clementis VI. Pontificis Romani. 1342-1352 Ed. Ladislav KLICMAN, Praha 1903.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia II. Acta Innocentii VI. 1352 - 1362. Ed. J. B. Novák, Praeae 1907.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia III. Acta Urbani (1362 - 70). Ed. Bedřich JENŠOVSKÝ, Praeae 1944.

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae. Přibíka z Radenína řečeného Pulkavy Kronika česká. Edd. Josef EMLER - Jan GEBAUER, FRB V, Praha 1893.

Přibík z Radenína, řečený Pulkava. Kronika česká, in: Kroniky doby Karla IV. Ed. Marie BLÁHOVÁ, Praha 1987.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.) III. Ed. Božena KOPIČKOVÁ, Praha 1977.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II (1252 - 1310) Ed. Josef EMLER, Praeae 1882.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III (1311 - 1333) Ed. Josef EMLER, Pragae 1890.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV (1333 – 1346) Ed. Josef EMLER, Pragae 1892.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VI (1355 - 1363) Ed. Bedřich MENDL, Pragae 1928 - 1929.

Regesta imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346 - 1378. Aus dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmer's herausgegeben und ergänzt von Alfons HUBER, Innsbruck 1877.

Simonis de Kéza Gesta Hungarorum. Scriptores rerum Hungaricarum. Ed. Matyas FLORIAN, Lipsiae 1883.

Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379-1382. Edd. Ivan HLAVÁČEK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 1973.

Vita Karoli Quarti. Karel IV. Vlastní životopis. Edd. Jakub PAVEL - Bohumil RYBA a kol., Praha 1979.

Literatura

Robert ANTONÍN – Tomáš BOROVSÝ, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009.

Wilhelm BAUM, *Margarete Maultasch*. Ein Frauenschicksal im späten Mittelalter zwischen Eros und Politik, Klagenfurt - Wien 2007.

Wilhelm BAUM, *Margarete Maultasch*. Erbin zwischen den Mächten, Graz 1994.

Wilhelm BAUM, *Tirol und Böhmen im Zeitalter König Johannis von Böhmen*, in: King John of Luxembourg, (1296 – 1346) and the Art of His Era, Prague 1998, s. 28 – 38.

Gottlieb BIERMANN, *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*, Teschen 1874.

Lenka BOBKOVÁ, 7. 4. 1348 *Ustanovení Koruny království českého*, Praha 2006.

Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993.

Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. (1310 - 1402)*, Praha 2003.

Jean Claude BOLOGNE, *Svatby*. Dějiny svatebních obřadů na Západě, Praha 1997.

Bertold BRETHOLZ, *Zur Biographie des Markgrafen Jodok von Mähren*, in: Zeitschrift des Vereins für Geschichte Mährens und Schlesiens 3, Brünn 1899 s. 237 - 265.

Christopher N. L. BROOKE, *The Medieval Idea of Marriage*, Oxford 1989.

Martina COUFALOVÁ, *Finanční vztahy města Brna s markrabaty ve 14. století*, in: Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna XV. Brno 2000, s. 63 - 74.

- Martin ČAPSKÝ, *Marné hledání paměti. Opavští Přemyslovci ve stínu zájmu nejstaršího dějepisectví moravsko-slezského pomezí*, in: Časopis Matice moravské 123, č. 2, Brno 2004, s. 431 – 441.
- Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310 - 1378. Lucemburkové na českém trůně I.*, Praha 1999.
- Dějiny města Brna I.* Redd. Jaroslav DŘÍMAL - Václav PEŠA, Brno 1969.
- Małgorzata DUCZMAL, *Ryksa Piastówna. Królowa Czech i Polski*, Poznań 2010.
- Edith ENNEN, *Žena ve středověku*, Praha 2001.
- Milena FLODROVÁ, „Královský“ a „markraběcí“ dům v Brně, in: Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna XIII. Brno 1995, s. 65 - 89.
- Milena FLODROVÁ, *Lucemburská dynastie*, in: Moravští Lucemburkové. Red. J. Vaněk, Brno 2000, s. 13 - 36.
- Milena FLODROVÁ, *Názvy brněnských ulic, náměstí a jiných veřejných prostranství v proměnách času*, Brno 2009.
- Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.
- Fürstinnen und Städterinnen. Frauen im Mittelalter.* Hrsg. von Gerald BEYREUTHER – Barbora PÄTZOLD, Wien 1993.
- Jack GOODY, *The development of the family and marriage in Europa*, Cambridge 1999.
- Anita GUERREAU - JALABERT, *Příbuzenství*, in: Encyklopedie středověku. Edd. Jacques LE GOFF - Jean Claude SCHMITT, Praha 2008, s. 540-551.
- Brigitte HAMANN, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996.
- Jarmila HÁSKOVÁ, *K finanční politice krále Jana Lucemburského v českých zemích*, in: Peníze v proměnách času 5. Redd. Dagmar GROSSMANNOVÁ - Jarmila HÁSKOVÁ, Ostrava 2006, s. 35 - 38.
- Fritz HECHT, *Johann von Mähren*, Halle 1911.
- Ivan HLAVÁČEK, *Brünn als Residenz der Markgrafen der luxemburgischen Sekundogenitur*, in: Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa. Hrsg. Hans PATZE - Werner PARAVICINI, Sigmaringen 1991, s. 361 - 420.
- Jörg K. HOENSCH, *Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308 - 1437*. Praha 2003.
- František CHOCHOLATÝ, *Genealogie opavských Přemyslovců 1255 - 1525*, in: Listy Genealogické a heraldické společnosti 6. Zář, Praha 1978, s. 129 - 153.
- Clemens d'Elpidio JANETSCHKE, *Das Augustiner-Eremitenstift S. Thomas in Brünn mit steter Bezugnahme auf die Klöster desselben Ordens in Mähren*. Erster Band, Brünn 1898.
- Kazimierz JASIŃSKI, *Rodowód Piastów ślaskich*. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziebiccy, głogowscy, żagańscy, oleśnicy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy, Kraków 2007.

- František KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha 2002.
- František KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, Praha 1998.
- Jana KONVIČNÁ, *Dynastické počátky opavských Přemyslovců a jejich vazby na politiku českých králů*, in: *Paginae Historiae* 4, Praha 1996, s. 5 – 38.
- Jana KONVIČNÁ, *Opavsko a opavští Přemyslovci za vlády posledních Lucemburků* in: *Paginae Historiae* 5, Praha 1997, s. 5 – 25.
- Franz KOPETZKY, *Zur Geschichte und Genealogie der Přemyslidischen Herzoge von Troppau*, Wien 1869.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Tajné zasnuby a sňatky ve středověkých Čechách*, in: *Dějiny a současnost* 3, 1996, s. 7 - 11.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku*. Edd. Martin NODL – František ŠMAHEL, Praha 2002, s. 57 - 91.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, in: *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Ed. Milena LENDEROVÁ, Praha 2002, s. 13 - 44.
- František LAURIN, *Pokrevnství a švakrovství, jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního*, Praha 1891.
- Reinhard LEBE, *Ein Königreich als Mitgift. Heiratspolitik in der Geschichte*, München 2000.
- Waldemar LIPPERT, *Markgraf Wilhelm von Meissen und Elisabeth von Mähren*. Beitrag zur Geschichte der Beziehungen zwischen Wettinern und Luxemburgern in der zweiten Hälfte des XIV. Jahrhunderts, in: *Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen* XXX, Nr. II. und III. Hrsg. Gottlieb BIERMANN, Prag 1892, s. 93 - 127.
- Irena LOSKOTKOVÁ, *Hrobka markraběte Jošta z rodu Lucemburků*, in: *Vlastivědný věstník moravský* LI, 1999, č. 2, s. 161 - 162.
- Jaroslav MEZNÍK, *Jan Jindřich jako markrabě moravský*, in: *Moravští Lucemburkové 1350 – 1411*. Red. J. Vaněk, Brno 2000, s. 37 - 72.
- Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310 - 1423*, Praha 2001.
- Jaroslav MEZNÍK, *Markraběcí majetek na Moravě za vlády Jana Jindřicha*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 5. Red. J. Boubín, Praha 1998, s. 49 - 66.
- Jiří MITÁČEK, *Světla a stíny vlády moravských Lucemburků*, in: *Vládcové Moravy - kniha statí ze stejnojmenného cyklu přednášek*. Ed. J. Mitáček, Brno 2007, s. 42 - 52.
- Michael MITTERAUER, *Mittelalter*, in: *Geschichte der Familie*. Hrsg. von Andreas GESTRICH, Stuttgart 2003, s. 160 - 363.
- Martin NODL, *Rituál královských svateb a zasnub*, in: *Antropologické přístupy v historickém bádání*. Edd. Martin NODL – Daniela TINKOVÁ, Praha 2007, s. 163 - 187.
- Martin NODL, *Rituál rozvodu*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku*. Ed. Martin WIHODA, Brno 2006, s. 113 - 134.

- Opava. Edd. Karel MÜLLER – Rudolf ŽÁČEK, Praha 2006.
- Leah OTIS-COUR, *Rozkoš a láska*, Dějiny partnerských vztahů ve středověku, Praha 2002.
- Regine PERNOUD, *Žena v době katedrál*, Praha 2002.
- Emanuel POCHE - Pavel PREISS, *Pražské paláce*, Praha 1978.
- Vincenc PRASEK, *Dějiny kraje holasovského čili opavského*, Opava 1891.
- Vincenc PRASEK, *Klášter sv. Kláry v Opavě*, in: 9. program Českého gymnasia v Opavě, Opava 1892, s. 3 - 48.
- Vincenc PRASEK, *Kníže Mikuláš II. 1318 - 1365*, in: Věstník Matice opavské 1918, s. 47 - 68.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Díl šestý, Praha 1889.
- Ferdinand SEIBT, *Karel IV. Císař v Evropě (1346 - 1378)*, Praha 1999.
- Ludwig SCHÖNACH, *Zum tirolisch-brandenburgischen Tauschprojekt*, in: Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Deutschen in Böhmen 43, 1905, s. 505 – 511.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296 – 1346*, Praha 1994.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo 1316 – 1378*, Praha 1979.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Meránské úmluvy z roku 1333 a jejich předpoklady*, in: Československý časopis historický 16, 1968, s. 153 – 176.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. (1361 - 1419)*. K předpokladům husitské revoluce, Praha 1986.
- Karl - Heinz SPIESS, *Familie und Verwandtschaft im deutschen Hochadel des Spätmittelalters*. 13. bis Anfang des 16. Jahrhunderts, Stuttgart 1993.
- Karl - Heinz SPIESS, *Unterwegs zu einem fremdem Ehemann*. Brautfahrt und Ehe in europäischen Fürstenhäusern des Spätmittelalters, in: Fremdheit und Reisen im Mittelalter. Hrsg. von Irene ERFER - Karl - Heinz SPIESS, Stuttgart 1997, s. 17 - 36.
- Marek STARÝ, *Dynastická spojení opavských Přemyslovců s českou a moravskou šlechtou*, in: Genealogické a heraldické listy 1-2 / 1998, s. 28 – 51.
- Vilém STRÁNECKÝ, *Brněnské kostely*, Brno 1940.
- Markéta STŘEŠTÍKOVÁ, *Králov syn dětství a jinošství Mikuláše I. Opavského*, in: Opava. Sborník k dějinám města 3, Opava 2003, s. 12 – 16.
- Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt (1354 – 1411)*, Brno 2002.
- Václav ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař*. Část druhá: Na vrcholu politické dráhy, in: Časopis Matice moravské 1993, č. 1, s. 11 - 41.
- Václav ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař*. Část první: Lackův politický vzestup, in: Časopis Matice moravské, 1991, č. 2, s. 217 - 238.
- Josef ŠUSTA, *České dějiny*. Díl 2, část 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, Praha 1935.
- Josef ŠUSTA, *České dějiny*. Díl 2, část 2. Král cizinec, Praha 1939.

Josef ŠUSTA, *České dějiny*. Díl 2, část 4. Za císařskou korunou 1346 - 1355, Praha 1948.

Josef ŠUSTA, *Soupeření Lucemburků a Wittelsbachů*, in: Dějiny lidstva od pravěku k dnešku 4. Středověk vrcholný a stárnoucí. Redd. Milada PAULOVÁ - Josef ŠUSTA, Praha 1942, s. 491 - 505.

Mojmír ŠVABENSKÝ, *Soupis pečeti moravských markrabat a markraběnek z lucemburského rodu v brněnských archivech*, in: Brněnský archivní věstník 4, 1960, s. 9 - 26.

Václav Vladivoj Tomek, *Základy starého místopisu Pražského*. Oddíl I. Staré město Pražské, Praha 1866.

Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy*. Díl 1. Středověká Morava, Brno 1991.

Dieter VELDTRUP, *Johann Propst von Vyšehrad*, in: Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit, Bd. III., Warendorf 1989, s. 50 - 78.

Dieter VELDTRUP, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV.* Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit, Bd. 2, Warendorf 1988.

Fritz VOIGT, *Markgraf Wilhelm von Meissen*. Pfandinhaber der Mark Brandenburg, in: Märkische Forschungen. IX. Band, Berlin 1863, s. 164 - 177.

Vyškovsko. Red. Vladimír NEKUDA, Brno 1965.

Martin WIHODA a kol., *Hrady českého Slezska*, Brno – Opava 2000.

Martin WIHODA, *Mikuláš I. Opavský mezi Přemyslovci a Habsburky*, in: Český časopis historický 99, č. 2, Praha 2001, s. 209 – 230.

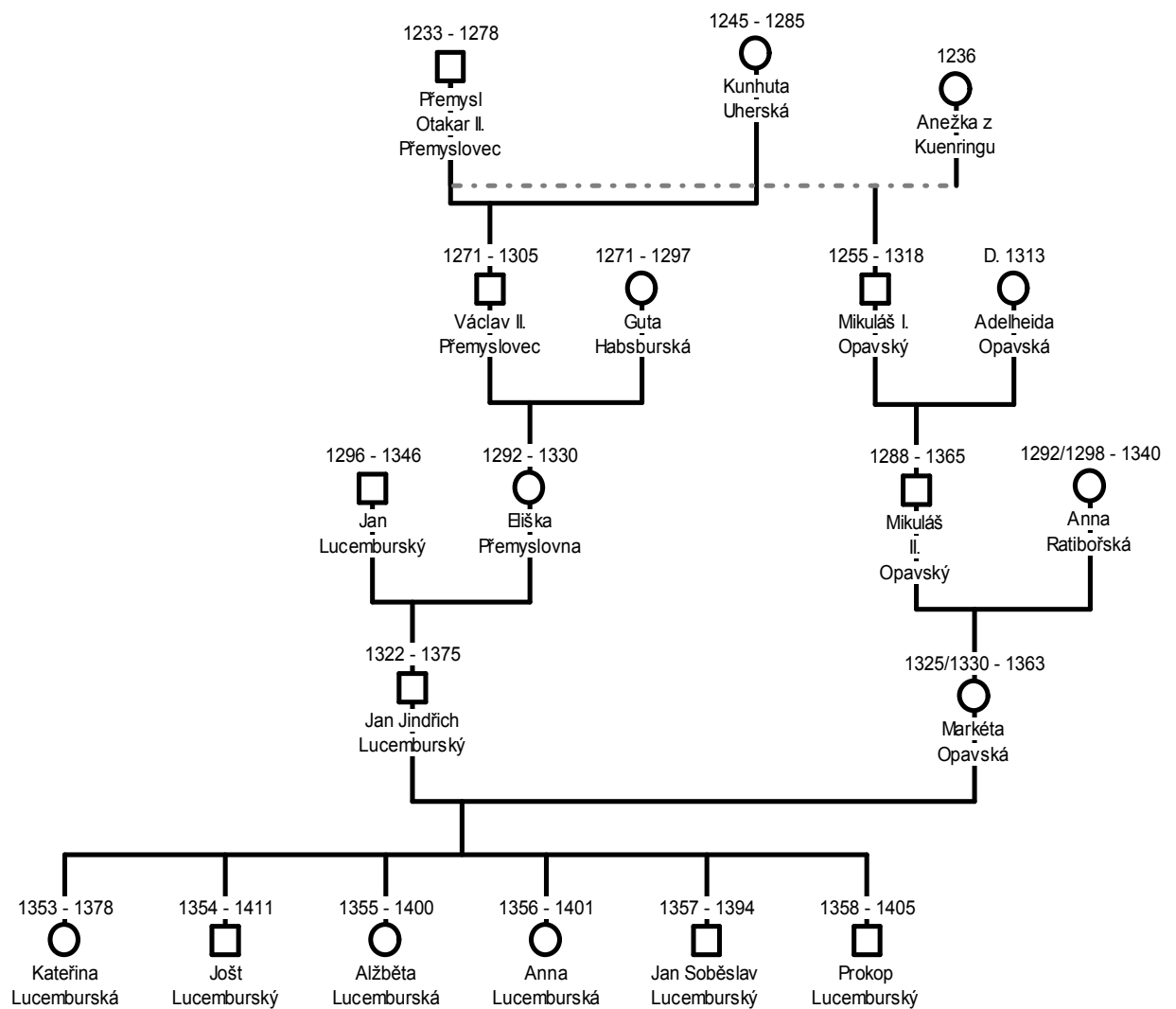
PŘÍLOHY

Seznam příloh

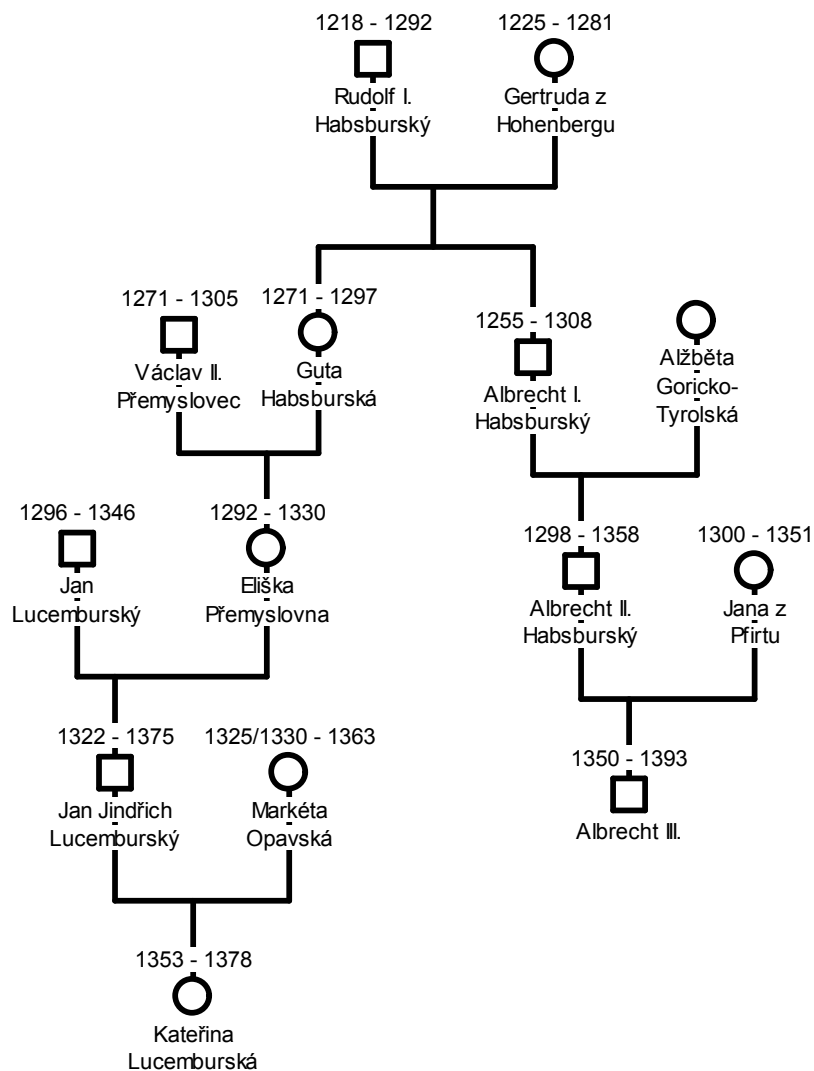
1 Rodokmeny.....	60
1. 1 Příbuzenství Jana Jindřicha Lucemburského a Markéty Opavské	60
1. 2 Příbuzenství Kateřiny Lucemburské a Albrechta III. Habsburského	61
1. 3 Příbuzenství Kateřiny Lucemburské a Jindřicha Nemodlínského.....	62
1. 4 Příbuzenství Jošta Lucemburského a Alžběty Chorvatské	63
1. 5 Příbuzenství Alžběty Lucemburské a Viléma I. Míšeňského	64
1. 6 Příbuzenství Jana Jindřicha Lucemburského a Markéty Habsburské.....	65
1. 7 Příbuzenství Jana Jindřicha Lucemburského a Alžběty z Öttingenu.....	66
1. 8 Rodokmen Menhardovců.....	67
1. 9 Příbuzenství Lucemburků, Přemyslovců, Habsburků a dalších rodů	68
1. 10 Příbuzenství Lucemburků, Přemyslovců, Habsburků, Menhardovců a dalších rodů	69
2. Markéta Opavská v pramenech.....	70
2. 1 Seznam pramenů	70
2. 2 Seznam darů, které Markéta obdržela od brněnských měšťanů.....	71
3. Obrazová příloha.....	72
3. 1 Listina, kterou vydala Markéta Opavská	72
3. 2 Detail pečeti	73
3. 3 Kostel sv. Tomáše v Brně	74
3. 4 Svatotomská madona.....	75
3. 5 Hrobka markraběte Jošta.....	76
3. 6 Erb Anny Lucemburské.....	77

1 Rodokmeny

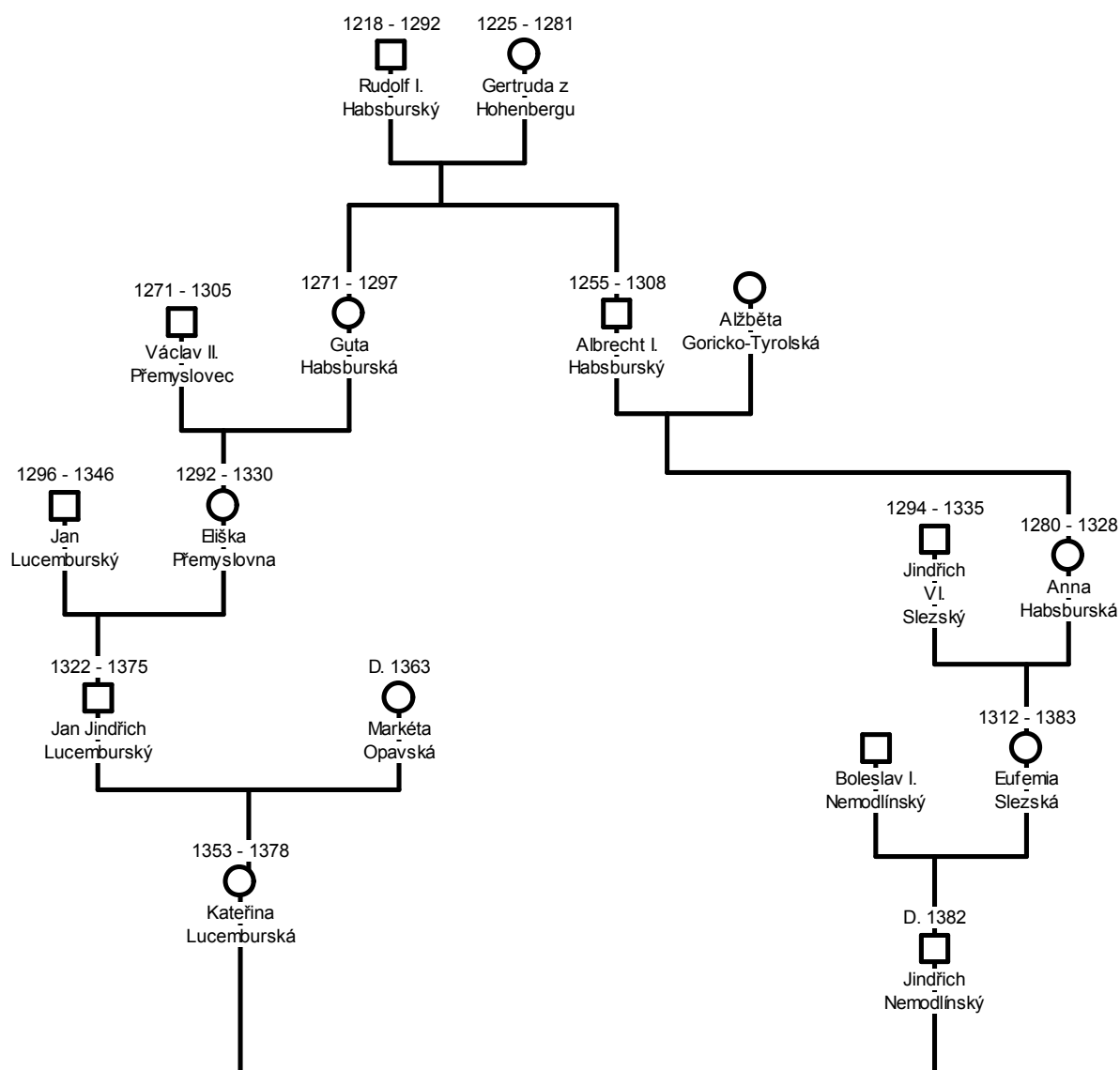
1. 1 Příbuzenství Jana Jindřicha Lucemburského a Markéty Opavské

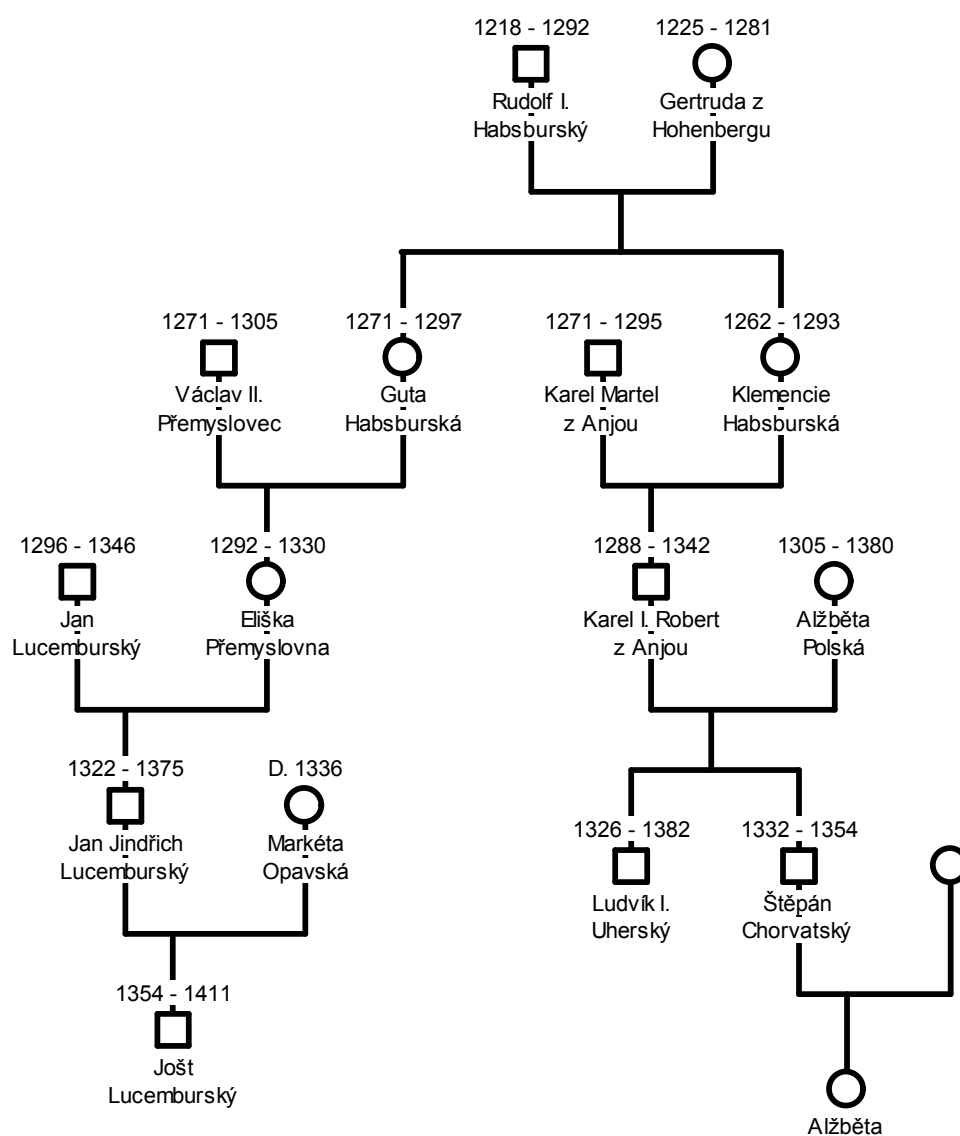
1. 2 Příbuzenství Kateřiny Lucemburské a Albrechta III. Habsburského

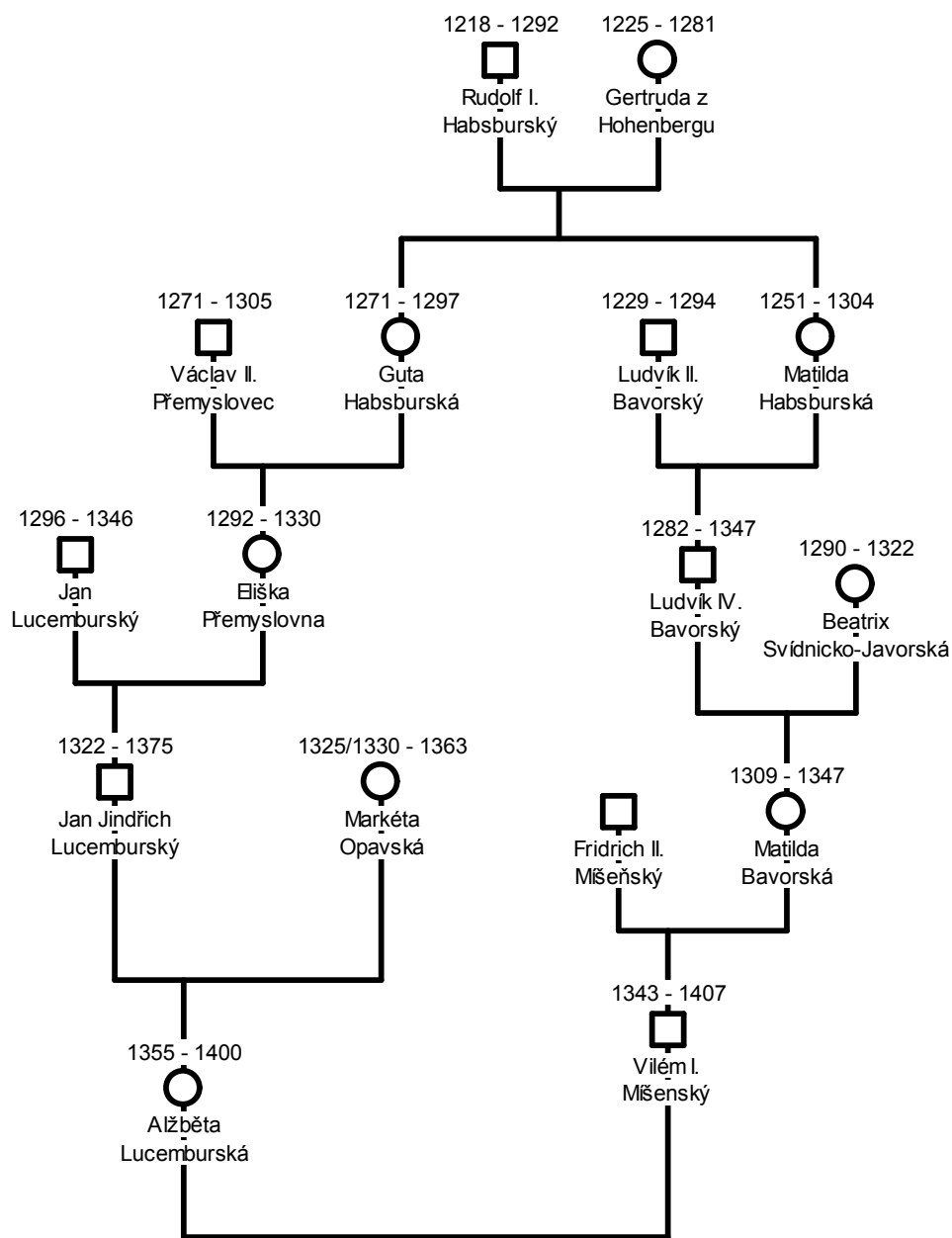
1. 3 Příbuzenství Kateřiny Lucemburské a Jindřicha Nemodlinského

1. 4 Příbuzenství Jošta Lucemburského a Alžběty Chorvatské

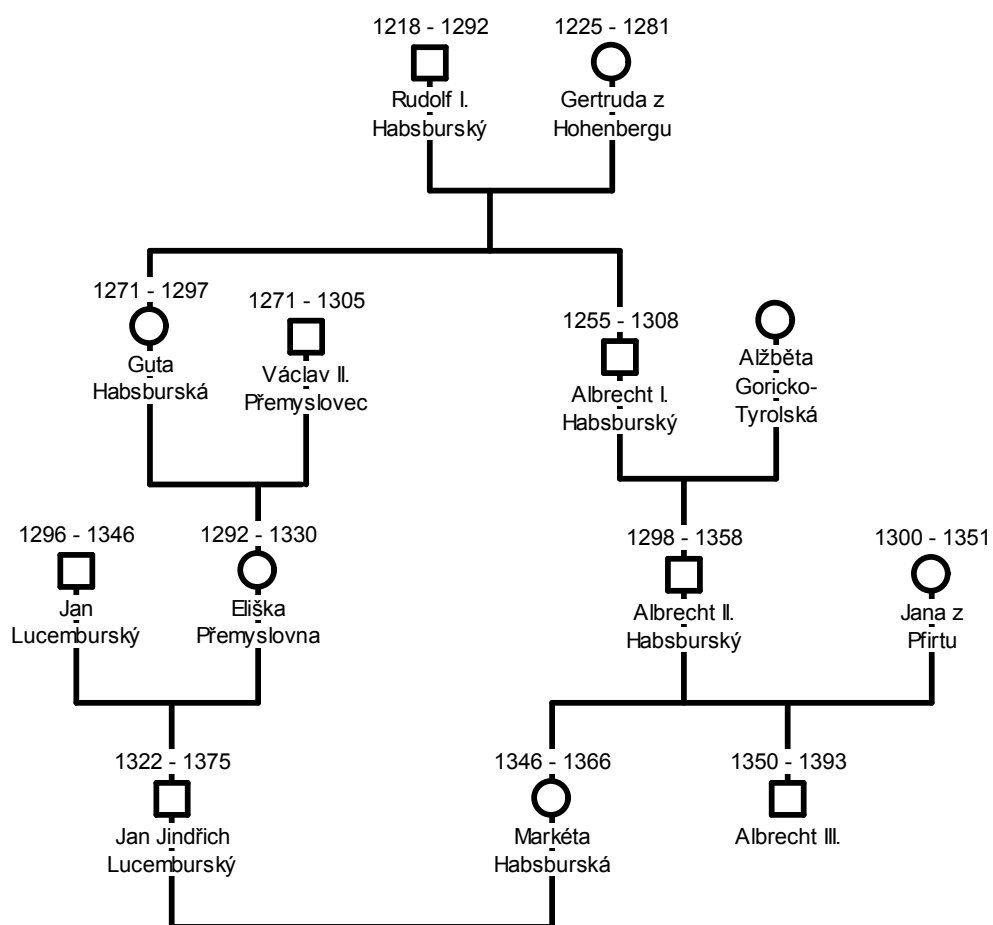

1. 5 Příbuzenství Alžběty Lucemburské a Viléma I. Míšeňského

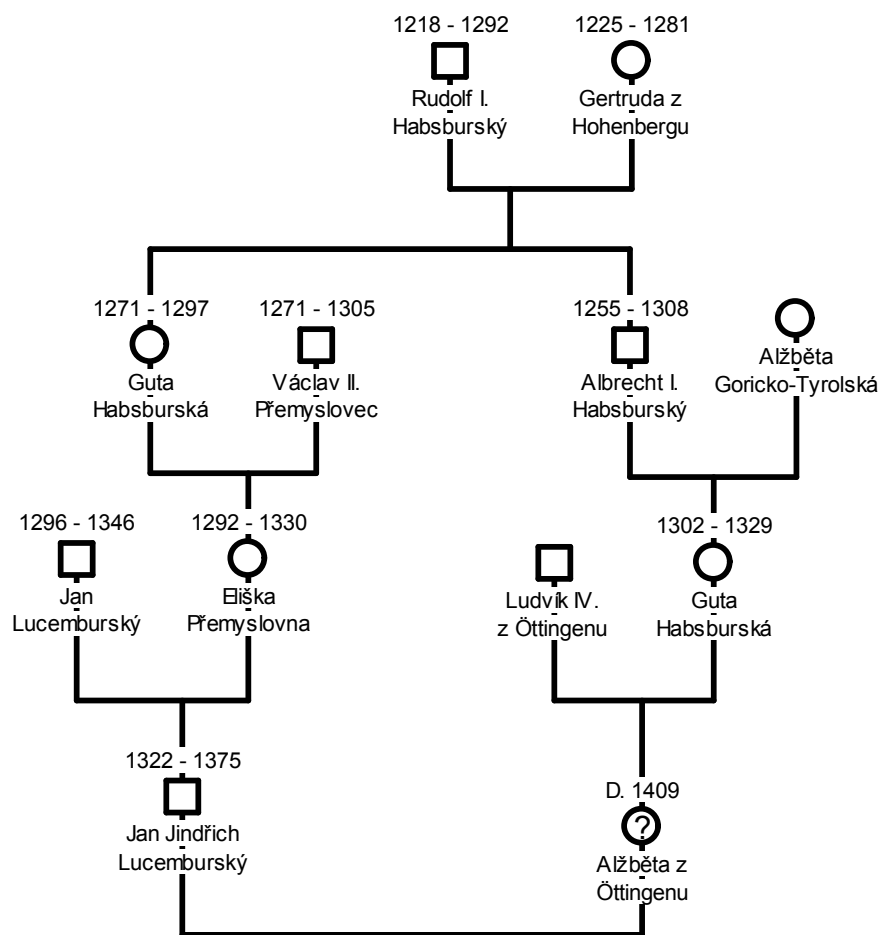

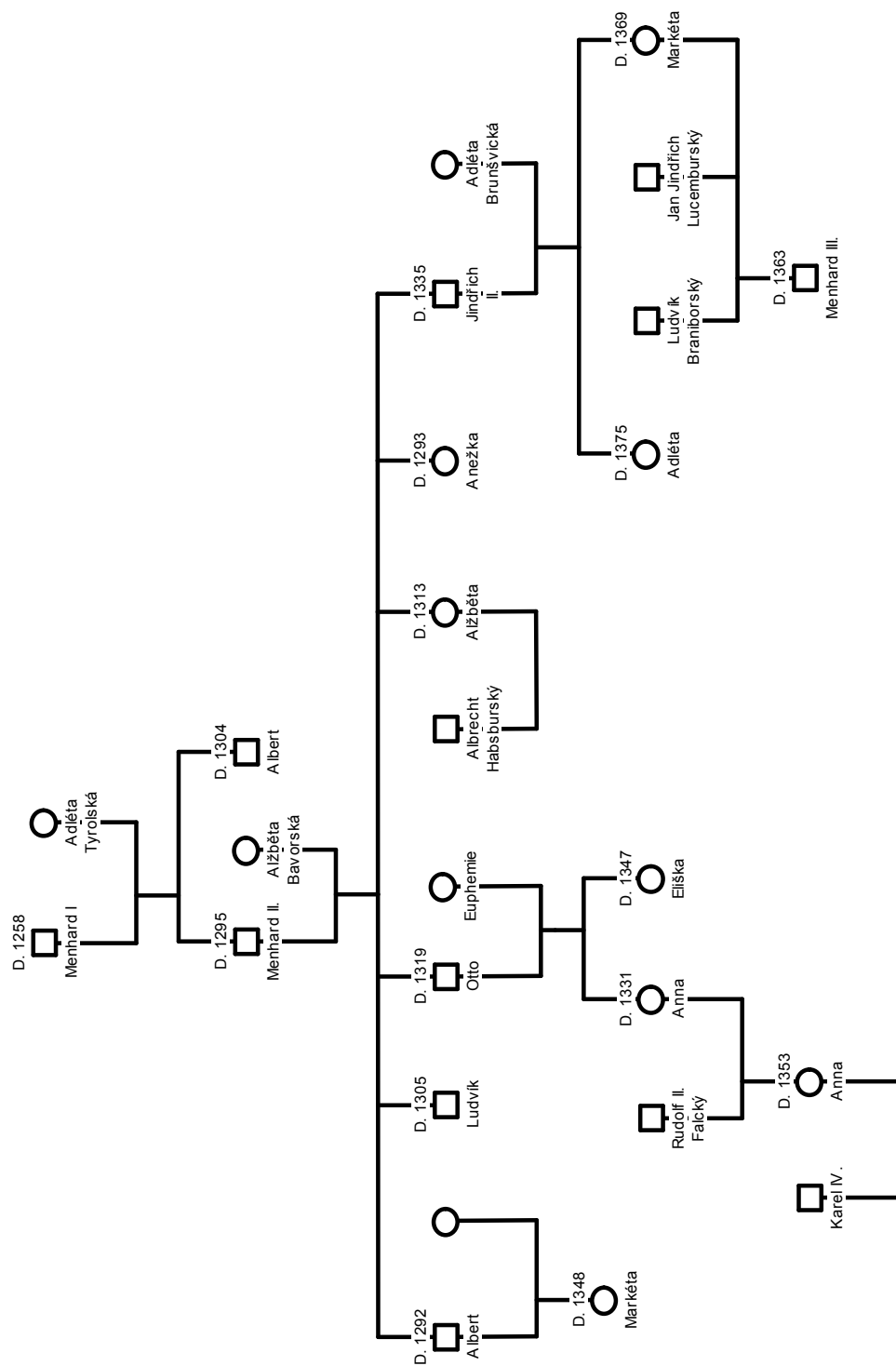
1. 6 Příbuzenství Jana Jindřicha Lucemburského a Markéty Habsburské

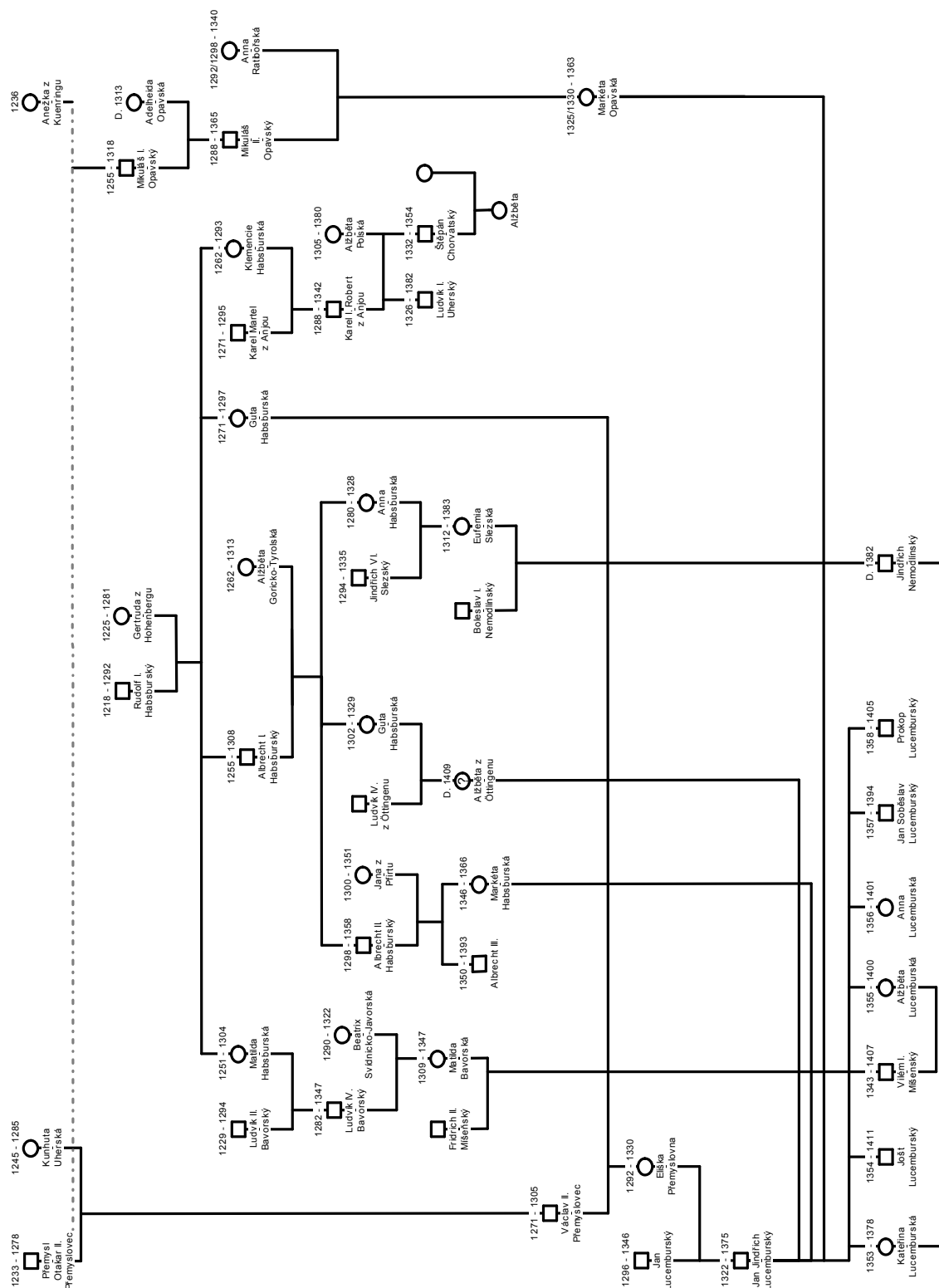
1. 7 Příbuzenství Jana Jindřicha Lucemburského a Alžběty z Öttingenu

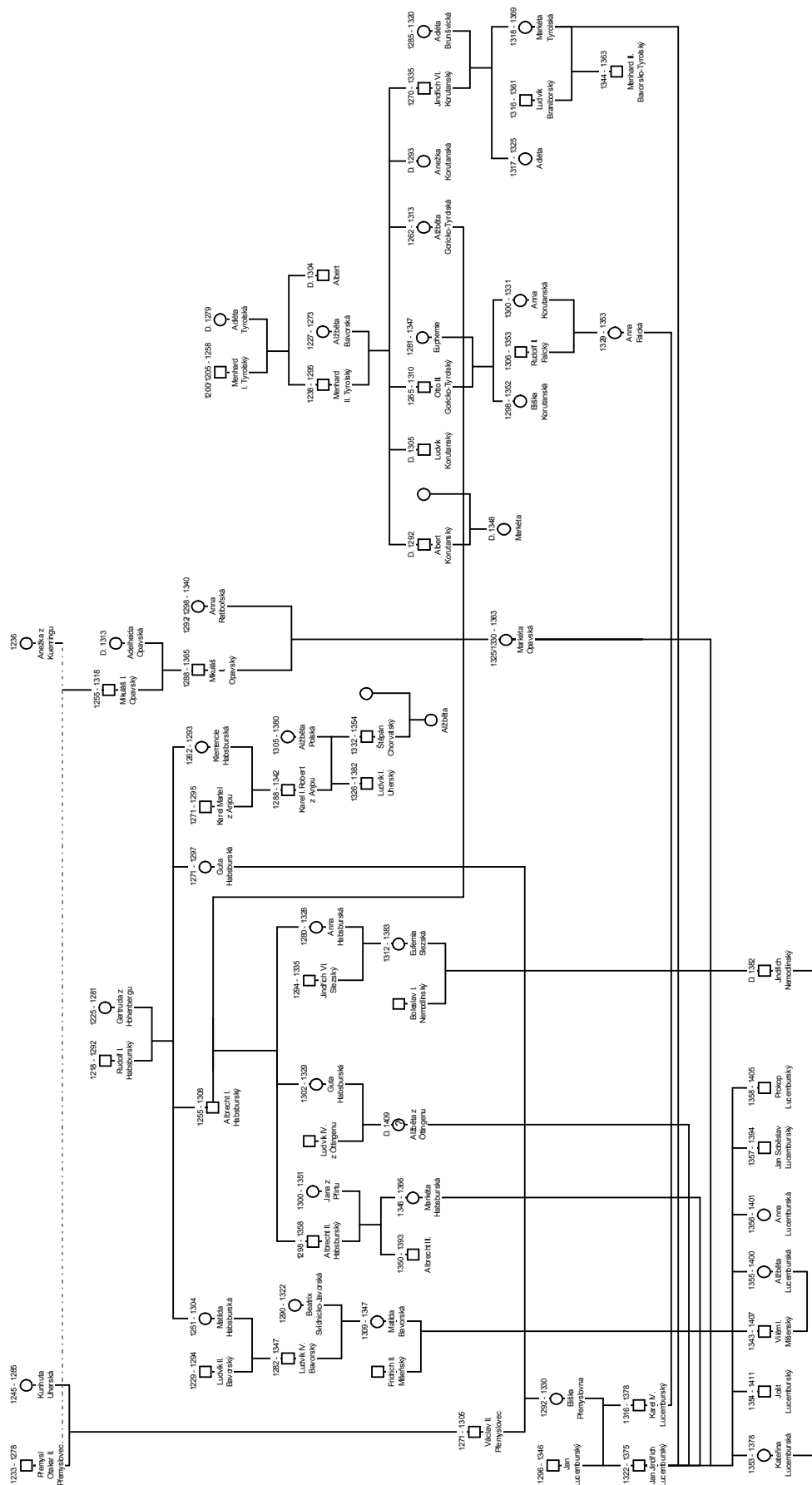
1. 8 Rodokmen Menhardovců

1. 9 Příbuzenství Lucemburků, Přemyslovců, Habsburků a dalších rodů

1. 10 Příbuzenství Lucemburků, Přemyslovců, Habsburků, Menhardců a dalších rodů

2. Markéta Opavská v pramenech

2. 1 Seznam pramenů

O sňatku se zmiňuje Beneš Krabice z Weitmile, Matyáš z Neuenburgu a Jan z Lichtemberka: *Chronicon Benessii de Weitmile*. Ed. Josef EMLER, FRB IV. Praha 1884, s. 519 - 520; *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*. Hrgs. von A. HOFMEISTER, MGH – Scriptores rerum Germanicarum, Nova series IV, Berlin 1924 - 1940, s. 444; MGH LL VI Const X, s. 133.

Karel IV. požádal o dispens pro bratra a jeho manželku 19. srpna 1350. MonVat I, s. 679, č. 1279. Papežská dispens MonVat I, s. 682, č. 1280; CDM VIII., s. 77 – 78, č. 110 (zde je uvedeno špatné datum 19. srpna 1351).

Opatření ohledně brněnských prostitutek z 19. října 1353. CDM VIII, s. 176 – 177, č. 230.

1353 očekávala Markéta v Hodoníně novou českou královnu Annu Svídnickou. *Knihy počtů*, s. 218 (zda špatný rok 1354).

1355 bylo z Markétina pověření vyplaceno obyvatelům Rousínova 38 grošů. *Knihy počtů*, s. 231.

26. prosince 1356 vydal Jan Jindřich listinu pro kostel sv. Tomáše, CDM IX., s. 33 – 35, č. 43.

25. října 1357 Markéta osvobozuje brněnské měšťany od mýta v Rousínově. CDM IX, s. 56 – 57, č. 72.

2. prosince 1357 papež Inocenc VI. povolil manželům, aby si mohli v očekávání smrti povolat zpovědníka a že si mohou pořídit přenosný oltář. MonVat II, s. 266, č. 678 a 679.

1. ledna 1358 listina Oldřicha, provinciála u sv. Tomáše. CDM IX, str. 58, č. 75.

1358 zápis v deskách zemských - Markétin kuchař. *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348 - 1466)*. Brüner Cuda. Edd. Josef CHYTIL - Petr CHLUMECKÝ, Brünn 1856, s. 32, č. 277.

26. července 1358 papež opět povoluje zpovědníka. MonVat II, s. 325, č. 823.

31. srpna 1358 povolení vykonat mši před významným dnem. MonVat II, s. 327, č. 833.

1361 zápis v deskách zemských - Markétin kuchmistr. *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348 - 1466)*. Brüner Cuda. Edd. Josef CHYTIL - Petr CHLUMECKÝ, Brünn 1856, s. 45, č. 3.

Dopis soustrasti Karla IV. bratrovi (okolo roku 1363). CDM IX, s. 246 – 247, č. 327.

2. 2 Seznam darů, které Markéta obdržela od brněnských měšťanů

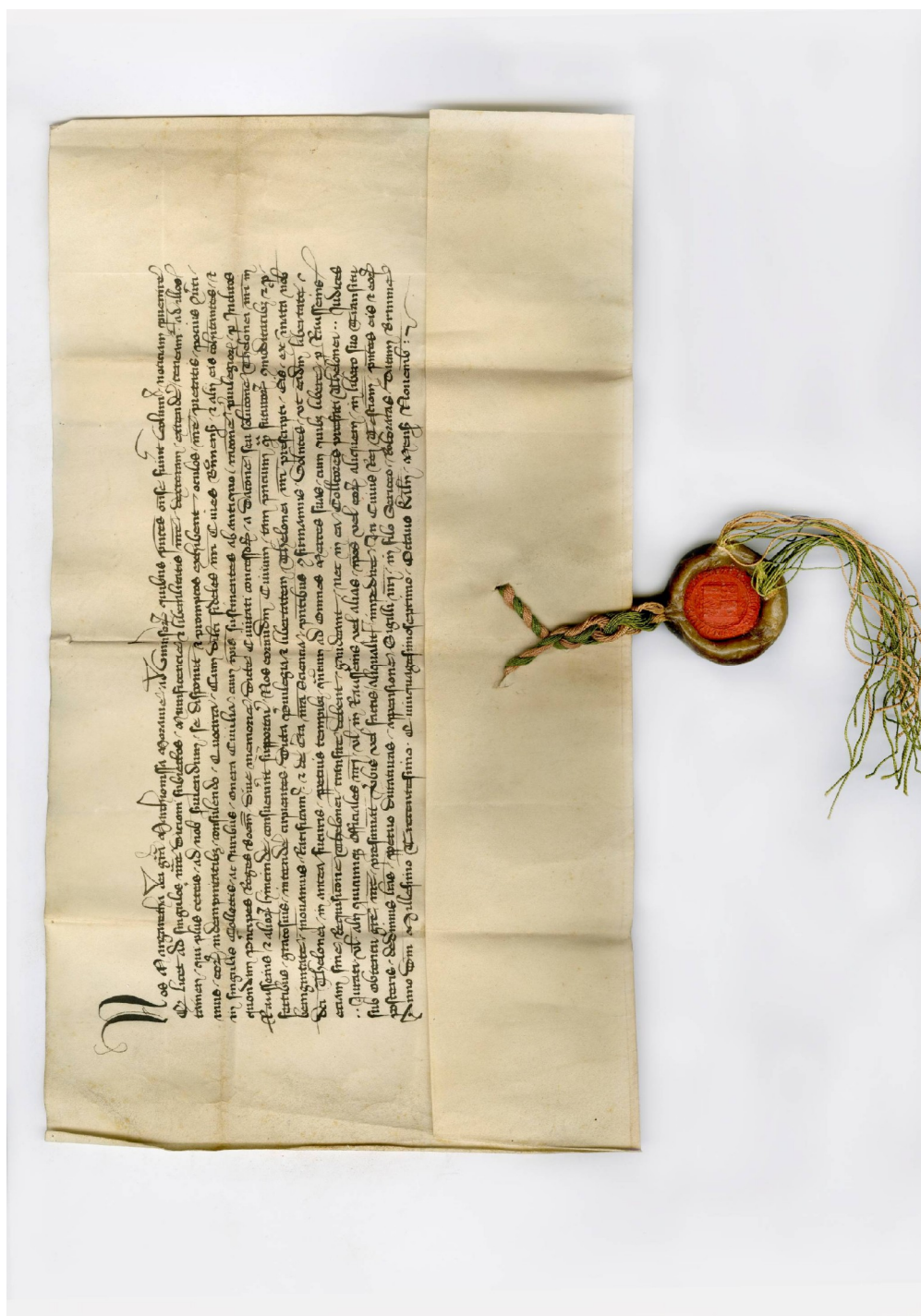
Rok	Druh daru	Hodnota daru
1350	víno	16
1351	Sukno z Bruselu	5,5
1352	peněžitý dar k Narození Páně	30 zlatých
1353	k Narození Páně	6 kop grošů
	peněžitý dar za porod	18
1354	k Narození Páně	6
	mýto z Rousínova	10
	za porod	22
	k Narození Páně	30 (částku obdržela společně s Janem Jindřichem)
1355	za porod	14
	k Narození Páně	30 (společně)
1356	k Narození Páně	6
	za porod	12
	mýto z Rousínova	10
1357	za odstoupení mýta z Rousínova	30 zlatých
	za porod	22
1358	k Novému roku	6
	za porod	22
1359	k Narození Páně	6
1360	peněžitý dar	100
	k Novému roku	6

Pozn. Pokud není uvedeno jinak, je hodnota daru v hřivnách (hřivna = 64 grošů).

30 zlatých je v berní knize přepočítáno na 7 hřiven a 4 groše.

3. Obrazová příloha

3. 1 Listina, kterou vydala Markéta Opavská

Listina, kterou vydala Markéta Opavská 25. října 1357 brněnským měšťanům. Uložena: Archiv města Brna, fond Archiv města Brna – Sbírka listin, mandátů a listů (fond se v době psaní této práce přechísloval, proto není uvedeno inventární číslo).

3. 2 Detail pečeti

Detail pečeti. Uložena: Archiv města Brna, fond Archiv města Brna – Sbíрка listin, mandátů a listů.

3. 3 Kostel sv. Tomáše v Brně

Kostel sv. Tomáše v Brně, foto autorka.

3. 4 Svatotomská madona

Svatotomská madona - dar Karla IV. kostelu sv. Tomáše, kopie. Foto autorka.

3. 5 Hrobka markraběte Jošta

Hrobka markraběte Jošta v kostele sv. Tomáše v Brně. Foto autorka.

3. 6 Erb Anny Lucemburské

Erb Anny Lucemburské, manželky Petra ze Šternberka, údajné dcery Jana Jindřich a Markéty Opavské, který se nachází v Rytířském sále na hradě Český Šternberk. Foto autorka.